

Szolgálati használatra

MH. 93.1231/10
91.01.09

Nyt. sz.: 264/0367

Titkos
visszavonásig

112 sz. példány

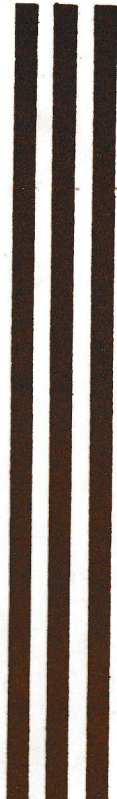

*Titkos alá írt felől
MNHFCST 16/1583. 2
bud. alapjain (HK/15)
83.10.06. News +*

Nyt. sz.: ~~264/0367~~

HADTÁR BIZTOSÍTÁS

2

XXII. ÉVFOLYAM
1989. 2. SZÁM

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT
AZ MNHFCST-SÉG BELSŐ KIADVÁNYA

1/157

TITKOS
visszavonásig

„A hadtápbiztosítás a hadművelleti és harcbiztosítás, a fegyverzeti és technikai biztosítás mellett a minden oldalú biztosítás szerves részét képezi. A hadtápbiztosítás a csapatok harcképessége fenntartásának, hadrafogható állapotban való tartásának, azok megfelelő anyagi eszközfajtákkal való ellátásának és a részükre megszabott feladatok végrehajtásához szükséges egyéb feltételek megteremtésének érdekében kerül végrehajtásra. Magába foglalja a csapatok anyagi, különböző hadtáptechnikai és egyéb anyagi eszközszükségleteinek kielégítésével, a közlekedési utak és szállítóeszközök előkészítésével, üzemeltetésével, a csapat- és anyagszállításokkal, a sebesültek és betegek segélynyújtásban való részesítésével, azok hátraszállításával és gyógyításával, a járványvédelmi, közegészségügyi-higiéniai, állategészségügyi rendszabályok fogantatásával, kereskedelmi-szociális, tábori elhelyezési biztosításával kapcsolatos rendszabályok és tevékenységek végrehajtását.”

(Csapathadtáp Utasítás, hadtest, dandár, ezred Tervezet 1. pont)

HADTÁPBIZTOSÍTÁS

1989

2

MN HADTÁP FŐCSOPORTFŐNÖKSÉG BELSŐ KIADVÁNYA

gi-techni-
gazdasági
sa;
koordiná-

lművelési

inája jel-
; egy sor
k problé-
leti meg-
dolkodás,

a

és bizo-
és a had-
rtelműen
isági fel-
politiká-
doktrína
helyzetét,
től, szín-
eszközök
a fegy-
gazdasági
lló anya-
rcsmódja
ételektől

atározott
a gazda-
lére.

g védel-
ga a há-
dasággal
A politi-
égeivel),
hadügy
eszköze-

dó, 1963.

Készült: 257 példányban

Egy példány: 56 lap

Snsz.: 41/529

Szerkeszti: a Szerkesztő Bizottság
A Szerkesztő Bizottság elnöke: Grézló Imre ezredes
Szerkesztőség: Bp. XIII., Dózsa György út 49/a,
MN Hadtáp Főcsoportfőnökség
Felelős szerkesztő: dr. Csabai György alezredes
Felelős kiadó: Dobó Péter ezredes

HADTÁP ELMÉLET

„A szerzői kollektíva a témában elvégzett kutatásának kezdeti eredményeit és annak összegzett tapasztalatait adja közre, és ezáltal is elő kívánják segíteni a további vizsgálatokat, valamint a megalapozott döntéseket.

Felelős szerkesztő”

A nemzeti katonai doktrína védelmi jellegének hatásai a hadtápbiztosításra

Dobó Péter ezredes,

dr. Szenes Zoltán alezredes a hadtudományok kandidátusa,

Littomericzky János mk. alezredes

Az MN HFCSF-ség az elmúlt időszakban kiemelt figyelmet fordított a Varsói Szerződés tagállamok katonai doktrínája védelmi jellegének a Magyar Népköztársaságra, a néphadseregre és ezen belül is a hadtápbiztosításra gyakorolt hatásának elemzésére. A téma kutató jelleggel feldolgozásra került az MN HFCSF HM h. hadászatti-hadműveleti és szakmai kiképzési csoportja összevonásán, ahol a fő figyelmet a doktrinális kérdések katonai-technikai oldala összefüggéseinek feltárására és a további kidolgozó munka megalapozására fordítottuk.

Mint ismeretes, a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete 1987. május 28—29-i berlini ülésén elfogadta és közreadta „A Varsói Szerződés tagállamai katonai doktrínájáról” szóló dokumentumot. A dokumentum közzététele óta hazánkban is megkezdődött a katonai doktrína tételeinek elemzése, különös tekintettel a védelmi jellegéből fakadó kérdésekre.* Napjainkra világossá vált, hogy a doktrína politikai oldalának megfelelően kell a katonai technikai oldalt fejleszteni, s elsősorban ezen a területen kell erősíteni a védelmi jelleget. Ennek megfelelően jelen cikkben a nemzeti katonai doktrína katonai technikai oldalának *védelmi jellegéből fakadóan vizsgáljuk a hadtápbiztosítás meghatározó jelentőségűnek ítélt legfontosabb kérdéseit.*

---

* Hivatkoznánk itt mindenképp előbb dr. Mórocz Lajos vezds. Honvédelmünk néhány aktuális kérdése a védelmi doktrína tükrében (Honvédelem, 1989. 1.sz.) c. tanulmányára, illetve a HM Tudományos Kollégium által elfogadott A Magyar Népköztársaság katonai doktrínájának főbb tételei c. dokumentumra (Honvédelem, 1989. 2. sz.).

A hadtápbiztosítás elméleti és gyakorlati kérdéseinek vizsgálatához a Magyar Népköztársaság katonai doktrínája hivatalos nézeteit, tételeit kiinduló alapnak fogadjuk el.

Doktrínánk katonai-technikai oldala kimondja, hogy „a fegyveres erők fejlesztésének középpontjába” a védelmet kell állítani.** Ennek megfelelően a néphadsereg kiképzésében, felkészítésében, alkalmazási elveiben a „védelem”-nek kell meghatározóvá válnia, fenntartva az eredeti helyzet visszaállítását biztosító ellenlökésekre, ellencsapásokra való felkészítés rendszerét. Így a hadtápegységek, -egységek, -csapatok kiképzését, felkészítését alkalmazási elveinek kialakítását, illetve módosítását a haderőnemek alkalmazási elveihez igazodva kell megvalósítani.

Kiindulva abból, hogy az ország ellen indított esetleges agresszió esetén várhatóan a Dunántúl hadművelleti területté válik, a csapatok — beleértve a hadtápcapatokat is — meglevő diszlokációja *nem minden esetben felel meg* a védelmi hadművelet követelményeinek. Ugyanez vonatkozik az anyagi készletek lépcsőzésére és elhelyezésére is. A néphadsereg anyagi-technikai tartalékai a Dunától keletre fekvő területekre koncentrálnak, így a manőverekben kiemelkedő jelentőséggel bírhat az átrakó körletek rendszere. Újszerűen jelentkezik a hadművelleti területen levő hátországi ipari, mezőgazdasági létesítmények kapacitásának felhasználása, azoknak a hadiipari termelésre gyakorolt hatásainak vizsgálata, amely az eddigi elveinknek megfelelően kevésbé volt súlyponti.

A védelmi hadművelet során — figyelembe véve az ország katonaföldrajzi helyzetét — *várhatóan megváltozik a csapatok anyagi, egészségügyi, közlekedési és más biztosítási rendszere* és végrehajtásának gyakorlata. Tekintettel arra, hogy a hadművelet honiterületen zajlik, a háország és a harcolók közötti terület *beszűkül, így ellátási-szállítási tagozatok válhatnak feleslegessé*. Csökkenthetővé válik a hadtáp mobilitása, ugyanakkor a stacionár ellátási bázisok jelentősége jelentősen növekedhet.

Elfogadva ezen hatásokat, olyan kérdések merülnek fel, mint a különböző kiegészítő készletek fenntartásának célszerűsége, a készletképzés és lépcsőzés korszerűsítése, az ellátás új rendszere kialakításának lehetősége, figyelembe véve nemzeti erőforrásaink felhasználhatóságát, a népgazdaság teherbíróképességét és a nemzeti sajátosságainkat.

A védelmi hadviselés elve és gyakorlata, valamint a hadtápbiztosítás sajátosságai és elvei *indokolják a jelenlegi hadtápszervezeteink struktúrájának áttekintését, felülvizsgálatát*. Milyen területen célszerű a vizsgálatot elvégezni?

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a néphadsereg haderőnemei közül a védelmi hadműveletek kezdeti időszakában különösen megnő a honi légvédelmi csapatok jelentősége. Ez könnyen belátható, mivel az ország katonai-politikai környezete miatt leghamarabb légi úton érhető el. Ennek megfelelően a honi légvédelmi csapatoknál *már békében* olyan szervezeti-ellátási struktúrát célszerű működtetni, amely a háborús alkalmazás során szükséges. Ezen belül is egyik kulcskérdés *az anyagi készletekkel való manőverezés feltételeinek biztosítása*.

** Vö. Az MNK katonai doktrínájának főbb tételei. Honvédelem, 1989. 3. sz. 83. old.

A szárazföldi csapatoknál az ellátás jelenlegi rendszere — megítélésünk szerint — dandár, hadtest szinten a védelmi koncepcióban is életképes, azon célszerű lenne a differenciált készletképzés lehetőségének megvizsgálása. Várhatóan megnövekszik a csapatok ellátási önállósága, ez néhány, elsősorban a közlekedési, egészségügyi szervezetek módosításának igényét is felvetheti. A hadtápönállóság biztosítása mellett gondolni kell egy elhúzódó védelmi tevékenység során működtethető élelkes hadtápbiztosítási rend kialakítására is, amely az erők lépcsőzetes növelésével képes lesz kiegészíteni a békében kialakított, vagy a háború kezdeti időszakában működő ellátási rendszert.

A hadsereghadtáp szervezetében levő szakcsapatok közül — figyelembe véve, hogy az ellátás területi elve egyre inkább erősödik, jelentősen növekszik az ellátandók száma — különösen az egészségügyi és közlekedési szervek kapacitása tűnik a jelenlegi rendszerben szűkösnek. Mindez az ellátási igényekhez jobban igazodó szervezeti keretek kialakítását teszi szükségessé.

A központhadtáp tagozatban megítélésünk szerint az előretolt lépcső működtetése az új védelmi koncepcióban már nem indokolt. A csapatok anyagi biztosítása érdekében elsősorban a termelő üzemek, a központi raktárak és az átrakó-átadó körletek alkalmazása válik meghatározóvá.

A hátországi egészségügyi szervekkel az egészségügyi biztosítás a csapatoktól kiürített sérültek kórházi ellátására terjed ki, amely alapvetően katonai vezetés mellett meglevő stacionér és szükség kórházakban valósulhat meg.

A központhadtáp szervezeti konstrukciójába tartozónak véljük a tartalékképzés feltételeinek javítását, amely a szárazföldi csapatok hadtápszervezeteinek, azok személyi állományának, technikai eszközszükségleteinek a megfelelő ütemben történő pótlását célozná.

Mindezen korszerűsítések, az összefegyvernemi változásokhoz is igazodó hadtápszervezeti változtatások az alábbiakat eredményeznék:

— az MN hadtáp felépítése jobban igazodna a védelmi hadműveletek hadtápbiztosításához;

— várhatóan megszűnne egy tagozat (Központhadtáp Előretolt Lépcső), amellyel egyrészt javulnának a hadtápvezetés feltételei, másrészt jelentősen csökkenthetők lennének a békében lekötött anyagi és technikai készletek;

— a csapat- és hadsereghadtáp szervezeten is alkalmasabbá válna a hadműveletek hadtápbiztosítása feladatainak önállóbb végrehajtására;

— a vezetés egyszerűsödne, a hadtáp felsővezetést nem kellene megosztani.

A katonai doktrína védelmi jellegének tükrében, a hadtáp készenléte, harc-készültségi és mozgósítási rendszere sokkal nagyobb nyitottságot, egyszerűséget, összhangot, valamint ésszerűbb, könnyebben kezelhető és végrehajtható normatívákat igényelne.

Az ország területi integritásának védelmére hozott intézkedésekben csökken a „rejtettség”, valamint feloldhatók a harc-készültségi fokozatok minden katonai szervezetre egyformán kiterjedő és csak nagy erőfeszí-

tések árán teljesíthető rendszabályok, a szűk készenléti idők okozta feszítettségek.

A csapatok készenléti idejének szabályozása során a honi légvédelmi csapatok, valamint a hadműveleti első lépcsőben alkalmazásra tervezett szárazföldi csapatok hadtápbiztosítása elsődleges fontosságot élvez. Ennek megfelelően továbbra is kiemelt figyelmet kell fordítani a légvédelmi és repülőcsapatok hadtápszervezeteinek fejlesztésére, annak érdekében, hogy készenlétük már békében megközelítse a háborús követelményeket.

A szárazföldi csapatok vonatkozásában — az azonnali készenlétük kivételével — előtérbe helyezhető lenne a keretesítés, adott esetben a mozgósítás útján való kiegészítés, illetve feltöltés, amivel már békében lényegesen csökkenthető a katonai szervezetek száma.

A mozgósítás útján kiegészülő és felállítandó katonai szervezetek „M” készenléti idejét az ésszerűség határain belül lenne célszerű növelni, biztosítva ezáltal a szervezett, irányított tevékenységet, a tényleges működőképességet.

A *készenléti idők ésszerű növelése* hadtápellátási rendszer szempontjából annyit jelentene, hogy az adott készenléti idejű csapat olyan készenlétszinttel rendelkezne, amely mindenkor a következő ellátási tagozat belépéséig biztosítaná a működőképességet. Vagyis a készenléti idők növelése *együtt járna a mozgókészletek lépcsőzésének módosításával*. Ebből következik, hogy a készenléti időnek és a mozgókészletek lépcsőzésének olyan optimális összhangban kell lennie, amely bármely körülmények között biztosítja a csapatok harckészségét.

A *hadtápkatonák, -alegységek, -egységek, -csapatok és -törzsek kiképzésében, felkészítésében* egyaránt érvényesíteni szükséges a katonai doktrína védelmi jellegéből fakadó változásokat. A kiképzés és felkészülés minden területén a támadó és védelmi tevékenységekkel kapcsolatos kérdések arányait meg kell változtatni. A védelmi harc-hadművelet hadtápbiztosítási kérdései mellett kiemelt figyelmet kell fordítani a bekerítésben vívott harc, a visszavonulás, a manőverek hadtápbiztosításának elméletére és gyakorlatára.

A hadtápagegységek, -egységek békeidőben való gyakoroltatását minden esetben az összefegyvernemi, fegyvernemi csapatokkal együtt kell szervezni. A különböző gyakorlatok tervezése során előtérbe kell helyezni a *kettő vagy többfokozatú megoldásokat*, ugyanis a hadtápagegységek, -egységek, -csapatok csak így készíthetők arra, hogy a valóságos hadtápbiztosítás feladatait gyakorolják.

Az eddigi tapasztalataink azt igazolják, hogy a hadtápbiztosítás elmélete és gyakorlata a védelmi tevékenységek során olyan újszerű követelményeket és feladatokat állít a hadtáp elé, amelyek a támadó tevékenység hadtápbiztosítása során gyakorlatilag nem jelentkeztek. Éppen ezért az szükséges, hogy a hadtáptörzsek felkészülésében is előtérbe kerüljenek azok a kérdések, amelyek e tekintetben az alegységek, egységek alkalmazásában, vezetésében újszerűek. *Olyanokra gondolunk, mint:*

— a hadműveleti területen levő polgári anyagi-technikai kapacitások felhasználása a harcoló csapatok közvetlen ellátásában;

- a hadműveleti területről kiűritett lakosság ellátása, anyagi-technikai erőforrások hasznosítása, bevonhatósága;
- a hadműveleti területen levő veszélyeztetett ipari-mezőgazdasági kapacitások pótlása, a Számítási Év tervének ezirányú pontosítása;
- a hadtápsávbán működő katonai szervezetek ellátási koordinációja, a jog- és hatáskör, valamint felelősség meghatározása;
- a hadtápvezetés megszervezése, az együttműködés a hadműveleti területen működő polgári és katonai szervek között stb.

Összességében megállapítható, hogy az MNK katonai doktrínája jellegének megváltozása a hadtápbiztosítási kérdéseket illetően is egy sor olyan újszerű kérdést vet fel, amelyek megválaszolása napjaink problémája. Bár az általunk megalapozottak felvetettek is csak elméleti megfontolásokon alapulnak, egy széleskörű tudományos igényű gondolkodás, vizsgálódás, kutatás beindításához jó vitaalapot szolgálhatnak.

A hadsereg és a gazdaság ma

Dr. Szenes Zoltán alezredes, a hadtudományok kandidátusa

A marxizmus-leninizmus klasszikusai világosan felismerték és bizonyították a gazdaság, a politika, valamint a háború, a hadsereg és a hadügy közötti kapcsolatokat és dialektikus kölcsönhatásokat. Egyértelműen megállapították, hogy a háború és a hadügy mindenekelőtt *gazdasági feltételektől függ, a gazdaság által meghatározott*. Az ország katonapolitikájának, biztonságpolitikájának kidolgozásakor, a nemzeti katonai doktrína kialakításakor nem lehet figyelmen kívül hagyni a gazdaság helyzetét, teljesítőképességét, reális lehetőségeit, tudniillik a gazdaság erejétől, színvonalától, fejlettségétől függ, hogy milyen erőforrások, erők és eszközök fordíthatók katonai, védelmi célokra. „... Az erőszak győzelme a fegyverek termelésén, ez pedig egyáltalán a termelésen, tehát a 'gazdasági hatalmon', a 'gazdasági helyzeten', az erőszaknak rendelkezésére álló anyagi eszközökön nyugszik... A hadseregek egész szervezete és harcmódja és ezzel együtt győzelem és vereség, anyagi, azaz gazdasági feltételektől függőnek bizonyul...”¹

A hadsereg, a hadügy igénybe veszi a gazdaságot is, meghatározott követelményeket támaszt vele szemben, visszahat a gazdaságra, a gazdaság szerkezetének alakulására, fejlődésének irányítására és ütemére.

De mivel a fegyveres erők fenntartása és fejlesztése, az ország védelmi felkészítése politikai döntések alapján valósul meg (hiszen maga a háború és hadügy is politikai jelenség), a hadsereg, a hadügy a gazdasággal nem közvetlenül, hanem a politikán keresztül van kapcsolatban. A politika határozza meg a gazdaságnak (összhangban a gazdaság lehetőségeivel), hogy hogyan, milyen mértékben és módon elégítse ki a hadsereg, a hadügy szükségleteit. A politika saját céljai és érdekei érvényesítésének eszköze-

¹ Marx—Engels Művei. 20. kötet. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963. 163. és 167—168. old.

ként használhatja fel a hadsereget, a hadügyet, ily módon azokat a gazdaságtól „függetlenül” is kezelheti, s *elsőbbiséget* szerezhet a gazdasággal szemben.

A hadsereg, politika, gazdaság alapvető összefüggéseinek felidézésére azért van szükség, hogy értékelhessük: vajon a nyolcvanas évek második felének kül- és katonapolitikai, gazdasági eseményei mennyiben igazolják az idézett összefüggéseket, hogyan változtatják, finomítják e sajátos szférái közötti viszonyokat, kapcsolatokat. Konklúzióinkat sietünk már a tanulmány elején levonni: az elmúlt évek katonapolitikai történései bizonyítják, hogy a hadsereg, a hadügy *politika és gazdaság által meghatározott fejlődésének törvényszerűsége változatlanul érvényben van*, s ebben a kapcsolatrendszerben a politikának van kezdeményező, iniciáló, a gazdaságot is befolyásoló szerepe.

A védelmi katonai doktrína és a gazdaság újszerű kérdései

Az új politikai és katonai gondolkodás, az ismert események (Gorbacsov és Reagan találkozási és tárgyalásai, az atommentes világ szovjet programja (1986), az átfogó nemzetközi biztonsági rendszer tervezete, a közép és rövid hatótávolságú rakéták felszámolásáról szóló 1987. évi megállapodás, az 1988—89. évi bejelentett egyoldalú haderő- és fegyverzetcsökkentések) a 80-as évek közepétől megváltoztatták Európában és az egész világon a bizalmatlanság légkörét, csökkentették a katonai veszélyt és feszültségeket, javították a kelet és nyugat közötti kapcsolatokat. A VSZ PTT által 1987 májusában, Berlinben elfogadott védelmi katonai doktrína „átfogalmazta” a koalíciós és nemzeti katonai doktrínák politikai és katonatechnikai oldalait, előtérbe helyezte az *elégséges védelem elvét*. A védelemhez elegendő erő és eszköz az ország (az egész koalíció) katonai erejének olyan szintjét jelenti, amely a háborús veszély nagyságával, a háborús készülődés jellegével, intenzitásával mérhető, és a biztonság garanciájához szükséges követelmények által meghatározott. A szükséges és elégséges nagyságú és védelmi struktúrájú haderők létrehozása csak egy komplex enyhülési, bizalomerősítési folyamat eredményeképpen képzelhető el, amelynek végrehajtásában részt vesznek politikai, katonai, technikai és gazdasági tényezők. A jelenlegi nemzetközi helyzetben e folyamat megvalósulása, *elemei kölcsönhatásának logikája a következők szerint képzelhető el*:

1. A fegyveres erők „átalakításának” *kiinduló pontjaként* a nukleáris leszerelésről, a hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek csökkentéséről, a vegyi fegyverek betiltásáról megkötött szerződések szolgálnak. E szerződések elméleti alapjául a védelmi katonai doktrína szolgál.

2. A szerződések végrehajtása *katonai értelemben* maga után vonja strukturális támadóképtelenség kialakítását, olyan haderők létrehozását, amelyek harci állománya elegendő lenne a váratlan támadás elhárításához, de alkalmatlanná válna a támadó tevékenység folytatására.

3. *Gazdasági-technikai vonatkozásban* a defenzív haderők létrehozása objektíve a katonai-gazdasági, fegyverzeti és technikai szükségletek

határozott csökkentéséhez és struktúrájának megváltoztatásához vezet. Ez egyrészt csökkenti, illetve megváltoztatja a fegyveres erők fegyverzetét, harci technikáját, a fegyveres harc megvívásához szükséges eszközeinek mennyiségét, másrészt redukáló hatással van az ország védelmi képességét biztosító egyéb gazdasági szükségletek (tartalékok, mozgósítási képességek stb.) összességére is.

4. A katonai-gazdasági szükségletek kissebbedése megteremti a *védelmi költségvetés csökkentésének* objektív feltételeit is.

5. A fegyveres erők anyagi-technikai ellátása a védelmi iparra támaszkodik. A haditechnikai eszköz- és anyagszükségletek csökkenése elkerülhetetlenül maga után vonja a *védelmi ipar termelésének csökkenését*, a gyártáshoz szükséges más eszközök, anyagok, nyersanyagok stb. keresletének visszaesését.

Az elégséges védelmi koncepció megvalósításának logikája is mutatja, hogy a katonai potenciál csökkentése közvetlenül és közvetve is hat a gazdaságra.

Ez a hatás különösen jól érzékelhető a *védelmi-katonai költségvetés nagyságrendjében, struktúrájában, illetve a védelmi (hadi-)ipari működésében, teljesítőképességében bekövetkezett változásokban.*

A *haderőcsökkentés és a védelmi (katonai) kiadások közötti összefüggés* azért érzékelhető kézzelfoghatóan, mert a fegyveres erők építése, a védelem-gazdasági elemek fenntartása, az ország védelmi képességének erősítése komoly — a nemzeti jövedelemből származó — ráfordításokat igényel. Minél nagyobbak (kisebbek) ezek a kiadások, annál magasabb (kisebb) a népgazdaságban (nemzetgazdaságban) a „katonai szektor” részaránya, s ezzel a népgazdaság militarizáltsági foka. A védelmi ipar termelése, a gazdaság militarizáltsági foka és a társadalmi összérték mennyisége között szoros összefüggések állnak fenn. A katonai célú termelés növelése azonnal visszatükröződik a gazdaság militarizáltsági fokában, hatással van a társadalmi össztermék nagyságára és fordítva, a gazdaság militarizálása, a társadalmi össztermék csökkenése közvetlenül megnöveli a katonai szektor termelésének részarányát. A szakirodalmi adatok szerint, ha egy gazdaság militarizáltsági foka 0,01 és 0,1' intervallumban ingadozik² (vagyis a nemzeti jövedelemen belül a védelmi (katonai) kiadások elérik a 10⁰/₀-ot), akkor *békegazdaságról* beszélünk. A békegazdaság olyan gazdaság, amelyben a legfőbb célt a társadalmi-politikai-gazdasági célokból fakadó feladatok megoldása jelenti, s a védelemre fordított költségek érezhetően nem terhelik az állami (nemzeti) költségvetést.

Ha a nemzeti jövedelem (bruttó hazai termék, nemzeti össztermék) felosztásán belül a védelmi (katonai) jellegű kiadások részaránya eléri a 10⁰/₀-ot, úgy ezt a határt a békegazdasági állapot felső határának tekintethetjük. Ennek a határnak az átlépése azt váltja ki, hogy a gazdaság fokozatosan átmegy a háborús készültség vagy a háborús fenyegetettség ál-

² A nemzetközi statisztikai adatok szerint napjainkban a védelmi kiadások átlagosan a nemzeti jövedelem (bruttó hazai termék) 3—6⁰/₀-át „nyelik el”, de ha figyelembe vesszük a közvetett kiadásokat, is akkor elérik a 8—10⁰/₀-ot is. A XX. század kezdetén ezek a nagyságrendek nem lépték túl a 2—3⁰/₀-ot.

lapotába. A gazdaság ilyen fokú militarizáltsága akkor alakulhat ki, ha az adott országot háborús veszély, katonai-politikai feszültség, vagy egy helyi háború kirobbanása fenyegeti, s így rákényszerül védelmi erőfeszítéseinek fokozására, hadiipari termelésének növelésére. Ebben az esetben már felmerül annak szükségessége, hogy a gazdaságot — a kialakult politikai és katonai helyzet függvényében *részlegesen vagy teljes mértékben mozgósítsák*, „*mozgásba hozzák*” emberi és anyagi tartalékait. Háborús készség gazdaságáról akkor beszélhetünk, ha a védelmi célú kiadások elérik a nemzeti jövedelem (GDP, GNP) 11—25⁰/₀-át. Ilyen részarányú kiadásai voltak az USA-nak, amikor belebonyolódott a koreai vagy a vietnami háborúba, vagy a Szovjetunióknak, amikor háborút folytatott Afganisztánban. Ha védelmi (katonai) kiadások elérik a 25⁰/₀-os felső határt, akkor ez azt jelenti, hogy a gazdaság a *háborús gazdaság fázisába lép*. A háborús gazdaságban a védelmi ipar termelésének növekedési üteme kisebb lesz, mint a gazdaság militarizálódási fokának a növekedési üteme, ugyanakkor a nemzeti össztermék növekedési üteme nulla vagy negatív értéket vesz fel.

Ha egy ország a nemzeti jövedelmén (GDP, GNP) vagy az állami költségvetésén belül csökkenti a védelmi (katonai) kiadásainak részarányát, valószínűsíthető lehet kül- és katonapolitikája békés jellegének erősödését is. Mint ahogy — a korábbiakban kifejtettek alapján — az is bizonyon állítható, hogy a védelmi kiadások redukálása csak a fegyveres erők csökkentése révén érhető el. *Minél nagyobb a katonai potenciál csökkentése, annál erőteljesebb a védelmi (katonai) költségvetés egészére, illetve egyes részterületeire gyakorolt csökkentő hatása.*

A fegyveres erők csökkentése személyi állomány csökkentését, katonai szervezetek megszüntetését, átszervezését, haditechnikai eszközök rendszerből való kivonását jelenti. Valamennyi tényező „*költséghelynek*” számít, hiszen a katona ellátására, a katonai szervezetek működtetésére, a fegyverrendszerek fenntartására is költségeket kell fordítani. A személyi állományra fordítandó aggregált költségmutatót a közvetlen katonai kiadások és a fegyveres erők létszámának hányadosa adja. Ennek a mutatónak az egy főre eső nagysága azt mutatja, hogy egy katona ellátására (függetlenül attól, hogy milyen állománycsoportú) mennyi költséget kell fordítani. A katonai szervezetek megszüntetése — a személyi kiadások megtakarításán túlmenően — költségcsökkenést jelent az új haditechnikai eszközök beszerzésének elmaradása, illetve a fenntartási költségek (technikai üzemeltetés, javítás, karbantartás, épületfenntartás, üzemanyag-ellátás stb.) feleslegessé válása következtében. A fegyverrendszerek egyes elemeinek (harckocsik, tüzérségi eszközök, repülőgépek stb.) kivonása szintén közvetlenül és közvetve is csökkenti a védelmi kiadásokat. Közvetlen költségekhez sorolhatók a haditechnikai eszközök működtető katonai szervezetnél felmerülő kiadások. Közvetett költségnek számítanak mindazon kiadások, amelyek a fegyverrendszer működtetésének külső feltételrendszeréből (raktárak, javítószervezetek, kiszolgáló erők és eszközök, vezetési szintek stb.) származnak. A különböző fegyverrendszerek a katonai kiadások csökkentésére különböző intenzitással hatnak. Az intenzitásbeli különbséget az egyes haditechnikai eszközök költségtényezői (fajlagos költségei) határozzák meg.

A haderőcsökkentés és a védelmi kiadások kisebbedése közötti egyenes arányos összefüggést bizonyítják az elmúlt években bejelentett egyoldalú csökkentések is. A VSZ tagországai 1987—89-ben mintegy 600 000 fő létszámcsökkentést jelentettek be, több mint 1000 harci repülőgépet, 4000 harckocsit, 270 gyalogsági harcjárművet (páncélozott szállítójárművet), közel 11 000 tüzérségi eszközt kívánnak arzenáljukból kivonni (1. sz. táblázat). A katonai potenciál csökkentéséhez szükségeszerűen maga után vonja a védelmi kiadások mérséklését is. A VSZ-szinten a katonai kiadások összességében 11⁰/₀kal csökkentek.

1. sz. táblázat

VSZ-tagországek haderő- és fegyverzet-csökkentése

Ország	Létszám		Repülőgép	Harckocsi	Tüzérségi eszköz.	Gyalogsági hc.jmú.	Hadihajó	Védelmi ktg. vetés (%)
	fő (ezer)	százalék*						
BNK	10	8,5	20	200	200	—	5	12
CSSZK	12	6,0	51	859	—	165	—	15
LNK**	55	15,8	80	850	900	—	—	4
MNK	9,3	8,8	9	251	430	30	—	17
NDK	10	5,7	50	600	836	78	—	10
RSZK**	10	5,8	26	250	130	—	—	5
SZU	500	20,0	820	10 000	8500	—	—	14
Össz.	606,3	10,1	1056	13 010	10 996	273	5	11

Forrás: HVG 1989. évi 6. sz.; Survival, 1989. May/June, Néphadsereg 1989. évi 19. sz.

A védelmi kiadások csökkentése egyúttal azt is jelenti, hogy valamennyi szocialista országban — a Szovjetunió kivételével — a védelmi költségvetés nagysága nem éri el a nemzeti jövedelem 10⁰/₀-át (a 0,1-es érték alatt marad), vagyis a VSZ-tagországokban békegazdaságok működnek. A Szovjetunió védelmi költségvetése 1989-ben 77,3 Mrd rubel, amely a nemzeti jövedelem 12⁰/₀-át, a nemzeti össztermék (GNP) 9⁰/₀-át teszi ki. Ha a következő két évben megvalósul a már bejelentett 10 Mrd rubeles csökkentés, a szovjet gazdaság is teljes egészében békegazdaság lesz, militarizáltsági foka pedig meg fog felelni a nyugati nagyhatalmak gazdaságának. (Az USA a bruttó hazai termék (GDP) 6,1⁰/₀-át, Nagy-Britannia a 4,5⁰/₀-át, NSZK pedig a 3,0⁰/₀-át fordította 1988-ban katonai kiadásokra.)

*Számított adatok

** A táblázat tartalmazza az 1987. évi román és az 1988. évi lengyel csökkentéseket is.

A haderő-csökkentés és a hadiipar

Az új védelmi katonai doktrína, a fegyveres küzdelemről és a háborúról alkotott nézetek megváltoztatása nemcsak a fegyveres erők nagyságrendjét, struktúráját, diszlokációját, — s ennek következtében az egész védelmi költségvetést — változtatta meg, hanem *erőteltjes hatással volt a gazdaság egész védelmi ágazatának működésére, teljesítőképességének volumenére*. Ez a hatásmechanizmus mint általános, nemzetközi vonatkozásokban is érvényesülő tendencia szemléletesen megmutatkozik a nemzeti hadiiparban, a katonai célú termelés körül kialakult nehézségekben.

A Magyar Néphadsereg közel 9⁰/₀-os csökkentése, a védelmi költségvetés folyamatos megnyirbálása miatt a honvédelmi tárca kénytelen volt a hadiipar igényléseit 1988-tól kezdve drasztikusan csökkenteni. A keresletcsökkenés nemcsak a hazai védelmi ipart, hanem a speciális katonai importot is érintette. S mivel a védelmi célú külkereskedelemben a ki-egyensúlyozott kereskedelem elve érvényesül (annyi értékű hadiipari árut exportálhatunk, amennyit importálunk), az MN külföldi megrendelés-visszaesése közvetve csökkentette a magyar hadiiparcikk-gyártásra be- rendezkedett vállalatok értékesítési lehetőségeit is. Különösen kritikussá vált a piacszűkülés a szovjet relációban, amely az exportorientáltmagyar hadiipar legfőbb felvevőpiacának számított.

Magyarországon — mint ismeretes — *nemműködik önálló, zárt hadiipar*, hanem csak hadiipari termékeket is gyártó, polgári termelést is folytató vállalatok vannak. A hadiipari termelés több ipari ágazatra is kiterjed (pl.: gyógyszeripar, kötszeripar), de legjelentősebb kétségekívül a gép- ipar. A haditechnikai termelés döntő részét a híradás- és műszertechnikai eszközök gyártása teszi ki. Ezt követi sokkal kisebb részaránnyal a tűz- zérségi és gyalogsági fegyverek, lőszer- gyártása, valamint a jármű- és repüléstechnikai eszközök javítása. Az egyéb iparágazati termelés (veg- yipar, könnyűipar stb.) mindössze 5⁰/₀-ot tesz ki (2. sz. táblázat).

2. sz. táblázat

A magyar haditechnikai termelés szerkezeti megoszlása

— Jármű és repüléstechnika javítása	8 ⁰ / ₀
— Tűzérségi, gyalogsági fegyver- és lőszergyártás	12 ⁰ / ₀
— Egyéb (vegyipar, könnyűipar stb.)	5 ⁰ / ₀
— Híradás- és műszeripar	75 ⁰ / ₀

Forrás: Figyelő, 15. sz.

A hadiipari termelés 80⁰/₀-át a magyar vállalatok exportálják (zömében a szocialista országokba, mindenekelőtt a Szovjetunióba), a többit pedig a Magyar Néphadsereg és a fegyveres testületek vásárolják fel. A hadiipari termelésben számos vállalat vesz részt, de csak húsz azoknak a száma, ahol a védelmi célú termelés aránya meghaladja az össztermelés 20⁰/₀-át (3. sz. táblázat). Összehasonlításképpen közöljük néhány nyugati világhírű cég hasonló adatait is (4. sz. táblázat). Az egyetlen 100⁰/₀-os hadiipari tevékenységet folytató gyár a HM irányítása alatt működő Gödöllői Gépgyár.

A legnagyobb magyar hadiipari vállalatok

Vállalat	Részarány százalékban
Mechanikai Labor	82,2
Finommechanikai Művek	79,4
Labor MIM	49,1
Videoton	35,2
Diósgyőri Gépgyár	29,3
Fegyver- és Gázkészülékgyár	17,5
Gamma	26,2
Danuvia	14,0
Orion	13,1
Magyar Optikai Művek	12,2
Beloannisz Híradástechnikai Gyár	10,5

Néhány világhírű cég hadiipari termelésének részaránya

A cég neve	Oszág	A hadiipar részesedése (%)
British Aerospace	Nagy-Britannia	78
Daimler-Benz	NSZK	10
Electronique		
Serge Dassault	Franciaország	76
GEC	Nagy-Britannia	32
Mc Donnell-Douglas	USA	60
Oerlikon-Bührle	Svájc	29
Volvo	Svédország	38

Forrás: HVG, 1989. évi 13. sz.

A legnagyobb hadiipari termelést folytató vállalatok közül a Videoton számítástechnikát és katonai rádiókészülékeket gyárt, a Diósgyőri Gépgyár (DIGÉP) tüzérségi eszközöket és lövegeket készít, a Labor MIM esztergomi gyárában (amely 1988-ban szanalási eljárás alá került) katonai konténereket és gépkocsi-felépítményeket gyártottak. A Mikroelektronikai Vállalat termékeinek egy részét a katonai rádiókészülékekbe építik be. A Finommechanikai Vállalat katonai profiljához pedig az egyedi elektronikai eszközök tartoznak. A Fegyver- és Gázkészülékek Gyára (FÉG) pedig elsősorban kézi fegyvereket gyárt.

A hadiipari megrendelések csökkenésével a magyar hadiipari cégek nehéz helyzetbe kerültek. Szinte valamennyi jelentős haditermelést folytató vállalatnál 1989-ben termelés-visszaeséssel számolnak. A Mechanikai Labornál 68,9, a Finommechanikai Műveknél 73,9, a Videotonnál 28,8, a

DIGÉP-nél 18,9, a FÉG-nél 11,2, a Pestvidéki Gépgyárnál 40,6, a MOM-nál pedig már csak 6,8%-os hadiipari termelést-arányt prognosztizálnak erre az évre. Az elmaradt megrendelések zöme export, amelyre a vállalatok az érvényes kormányrendeletek alapján már felkészültek (a gyártáshoz szükséges anyagi-technikai és személyi feltételeket már megteremtették). A tervezett profit kiesése a vállalatok egész tevékenységét hátrányosan érinti, egyes esetekben pedig közvetlenül veszélyezteti. Mára az is világossá vált, hogy a bajba jutott iparvállalatok többsége a kialakult — a vállalatiszempontból részben objektív — helyzetből többnyire önerőből nem képes kimászni. Ezért a kormány a hadiipar helyzetének javítására *egy sor intézkedés* bevezetését tervezi:

— jobban be kívánják vonni a vállalatok képviselőit a kereskedelmi üzletkötésekbe, akik már a tervezési időszakról kezdve részt vesznek az egyeztető tárgyalásokon, a szerződések megkötésében, vállalva az ezzel járó későbbi piaci kockázatokat is. A hadiipari külkereskedelmet többcsatornássá teszik, amellyel a hadiipari cikkek kereskedelmének liberalizáltabb engedélyezési rendszerét célozzák meg;

— várhatóan megváltoztatják a hadiipari szabályozást is, amely megszüntetné a hadianyag-gyártás jelenleg még több vonatkozásban meglévő privilegizált helyzetét (a jelenlegi rendszerben a hadiipari műszaki fejlesztésre, illetve beruházásokra a vállalatok kamatmentes kölcsönt kapnak, s lehetőségük van a dolgozók részére hadiipari bérpótlékot is fizetni), vagyis védelmi célú termelést folytató cégekre is az általános gazdasági rend, általános szabályok és szabályzók lennének érvényben;

— a jövőben a magyar vállalatok hadiipari termelését is vállalkozás-szerűen kívánják működtetni;

— a vállalati károk mérséklésében a kormány segítséget fog nyújtani. A hadiipari fejlesztésekre felvett állami hitelek egy részét (ezeket ez ideig az Állami Fejlesztési Intézet nyújtotta) a vállalatoknak nem kell visszafizetni. A felhalmazódott, más termelési célra fel nem használható készleteket állami tartalékalapba (cél-tartalékba) veszik át, s a készletek egy részét a vállalatok le is írhatják költségeik terhére.

Természetesen ezek az intézkedések a hadiipari ágazat válságos helyzetét *gyökeresen nem változtatják meg*, a hadiipari termelés struktúrájában, mechanizmusában minőségi átalakulást nem eredményeznek. Nagy megbízhatósággal prognosztizálható, hogy a közeljövőben a magyar hadiipari termékek egy részére változatlanul nem lesz kereslet, s több gyárban is le kell állítani (vagy csökkenteni szükséges) a termelést. Vannak ugyan keresett hadiipari gyártmányok, de a megrendelések kis volumene nem teszi lehetővé a gazdaságos sorozatgyártás végrehajtását. Ezért a kritikus helyzetből való kijutás lehetősége abban jelölhető meg, hogy a hadiipar csak olyan kurrens, keresett termékek gyártásával foglalkozik, amit a világpiacon távlatosan is el lehet adni, kapacitásának lehetséges részét pedig átállítja polgári rendeltetésű termékek gyártására. *A hadiipar konverziójának (átalakításának, áttérésének) követelménye 1989-re elérte a nemzeti védelmi ágazatot is.*

A konverziós elmélet nem a ma találmánya, de a kadból ekevasat kovácsoló szobor napjainkra vált konkrét valósággá. Maga a folyamat lényegében a katonai rendeltetésű termelés leépítésére, felszámolására

vagy mérséklésére, illetve a hadiipari kapacitásoknak a polgári termelésre való átállítására irányuló tevékenységek összességét jelenti. Megvalósítása nem prolelamentes feladat. A békés célú átalakítás gondolatát egyrészt heves ideológiai gazdaságelméleti támadások érik, amelyek — elsősorban a tőkés gazdaságok eddigi tapasztalataira építve — azt bizonygatják, hogy a hadiipar a gazdaság és a tudomány fejlődésének hajtómotorja, s a katonai üzemek leállításra gazdasági válsághoz, tömeges munkanélküliséghez vezetne. A konverzió-párti közgazdászok viszont kimutatták, hogy a hadiipar fejlesztése fogja vissza a polgári szektor növekedési ütemét és az egyes egységnyi tőkemennyiség polgári gazdaságba való beruházása jóval több munkahelyet teremt, mint a védelmi iparban.

A konverzió megvalósításának gyakorlati nehézségei abban rejlenek, hogy az átalakításhoz (új technika, technológia vásárlásához, a munkaerő újraelosztásához és átképzéséhez) jelentős összegek kellenek, még ha ezek nagyságrendje a katonai kiadások néhány százalékát tennék is ki.

A hadiipari konverzió végrehajtásának nehézségei megmutatkoznak a nemzetközi gyakorlatban³ is, de *tetten érhetők* a magyar nemzeti hadiipar átalakítási kísérletében is. A polgári termelésre való átállás erényeit nagymértékben meghatározza a jelenlegi hadiipari termelés műszaki színvonala, amelynek vannak biztató és kevésbé biztató oldalai is. A fő nehézséget elsősorban az jelenti, hogy a hadiiparban — néhány kivételtől eltekintve — alapvetően az *alkalmazói képességeket igénylő, követő jellegű stratégia* valósul meg, amely nem könnyíti meg a korszerű polgári termékekre való átállást. Ennek okai elsősorban a Varsói Szerződésben kialakult hadiipari gyártmányok, berendezések jelentős többsége szovjet licenc alapján készülhet, s az alapvető harci technikai eszközök nem tartalmazhatnak tőkés importalkatrészeket. Nyilvánvalóan, ez erőteljesen behatárolja a termékek műszaki-technikai színvonalát, korlátozza a nem szocialista piacokon (pl.: a fejlődő világban) való eladás lehetőségét. Eltérés ettől a gyakorlattól csak a hadiiparban legnagyobb súllyal szereplő híradástechnikai iparban van, ahol az ötvenes évek óta a saját fejlesztésű, polgári üzleti filozófiájú gyártás jellemző. Sok gondot jelent a vállalatoknak a profilváltáshoz szükséges átképzési feladatok végrehajtása, amelyet

---

³ Ezek az összefüggések és problémák legszemléletesebben a nemzetközi vonatkozásban legjelentősebbnek tekinthető szovjet hadiipar konverzióban mutatkoznak meg. Az egyoldalú szovjet létszámcsoökkentési intézkedések végrehajtásának megkezdése, a védelmi költségvetés 14,2%-os mérséklése a hadiipari kapacitás közel 20%-nak békés célokra való felszabadítását követeli meg. Már most látható, hogy a bejelentett kétéves leszerelési időtartam nem elegendő a honvédelmi ipar közel egyötödének szerkezeti átalakítására. A konverzió pótlólagos tőkeberuházásai, átcsoportosításai többre kerülnek, mint ahogy azt előzetesen kalkulálták. Nem tisztázódott még az sem, mi történjék a megsemmisítendő vagy polgári célokra is felhasználható arzenállal, hogyan hajtják végre a hadiüzemek „demilitarizálását”. A tervek szerint a védelmi ipari ágazatokból háromezer modern technológiai „láncot” adnak át a polgári népgazdasági ágazatoknak, és több mint kétszáz tervezőiroda kerül az agrár- és ipari bizottság hatáskörébe. Összesen 354 hadiipari üzemet programoznak át fogyasztási cikkek termelésére. Mindez azt jelzi, ha megindul az átrendeződés, akkor a konverzió menetében jelentős anyagi és szellemi erőforrások áramolnak át a népjólét emelését előmozdító szektorokba.

saját erőből kell végrehajtani. A konverzió megvalósításánál azt is be kell kalkulálni, hogy a jövőben hiteleket csak a konvertibilis exportbővítő pályázatok keretében lehet majd szerezni. Könnyíti viszont a polgári termékek gyártására való átállást, hogy a hadiipari üzemek többsége komoly nagyságú és magas szellemi színvonalú műszaki-fejlesztési kapacitással rendelkezik, a hadiipari termelés minősége, megbízhatósága jobb a polgári gyártásnál, a követelmények teljesítését a katonai üzemi megbízottak folyamatosan ellenőrzik. A hadiipari technológiák a termékeik számára nagyobb hőmérsékletingadozások, szélsőségesebb külső behatások elviselését teszik lehetővé, amely tulajdonságok, minőségi jellemzők jól használhatóak a polgári termelésben is.

Mindezen tényezőt figyelembe véve a hadiipari vállalatok polgári célú termékek gyártására való áttérése a következő változatok szerint valósulhat meg:

1. A haditechnikai eszközöket előállító hadiipari kapacitások átállítása polgári professzionális eszközök gyártására. E megoldás nehézsége abban rejlik, hogy ilyen jellegű hazai igény ugyanezen vállalatok jelenlegi polgári célra termelő kapacitását sem terheli le.

2. Polgári professzionális eszközök szocialista exportra történő gyártása. E változat széles körű alkalmazásának a jelenlegi szűkös polgári kontingens szab korlátokat.

3. Polgári híradástechnikai, műszeripari berendezések gyártása tökéletes exportra. E módszer elterjesztését a jelenlegi magyar híradás- és műszaki technikai ipar fejlettségi színvonala nehezíti, amely még polgári relációban sem képes számottevő tőkés exportra. A fejlődő országokba irányuló nem rubel-elszámolású fegyverexport kedvezőbb helyzetben van, amit a konverziós törekvések közepette sem szabad elfelejtetni.

A magyar hadiipari vállalatok a fentiek szellemében elkészítették *átállítási terveiket*, amelyeket az érintett kormányzervek és a hiteleket nyújtó vállalatok bíráltnak el. Valamennyi vállalat katonai profiljához közelálló termékekkel (pl.: a Videoton polgári rádiós és telekommunikációs eszközökkel, kis kapcsolóközpontokkal, a Finommechanikai Vállalat polgári híradástechnikai, átviteltechnikai berendezésekkel, a FÉG új típusú gázkészülékekkel stb.) kíván polgári piacot elnyerni. E tevékenység eredményeképpen egy új arculatú, átstrukturálódó, nyereségorientált hadiipar kontúrjai rajzolódnak ki, egy olyan ágazaté, amelyből az elmúlt évtizedekben felhalmozódott elsőrendű anyagi, tudományos-műszaki potenciális értékeket fel kell szabadítani, s vissza kell adni a magyar társadalomnak.

Gazdasági lehetőségek és a haderő-fejlesztés

A hadsereg és a gazdaság viszonyát nemcsak a politikai és katonai enyhülés, a fegyveres erők és fegyverzetek csökkentése befolyásolja, hanem *nagymértékben meghatározzák az ország gazdasági lehetőségei, a védelemre fordítható erőforrások nagysága*. Az utóbbi években a Magyar Néphadsereg, a honvédelmi tárca részesedése a költségvetésből reálértékben folyamatosan csökkent, s 1989-re már a rendeltetészerű működést

zavaró kritikus nagyságrendet ért el. A védelmi kiadások folyamatos mérséklésének elfogadásához, a tények és az objektív körülmények tudomásul vételéhez szükség van a *magyar népgazdaság helyzetének kendőztelen megismerésére, a főbb gazdasági problémák okainak* bemutatására. Ahhoz, hogy a jelenlegi nehéz, válságos gazdasági helyzetet megértsük, röviden vissza kell tekinteni a népgazdaság fejlődésére, a gazdaságpolitika alakulására is.

Ismeretes, hogy a mai átalakulóban levő gazdálkodási rendszer kiindulópontját az *1968-as gazdasági reform jelentette*: lényegében ekkortól jöttek létre azok a tervezési, pénzügyi és szervezeti viszonyok, amelyek továbbfejlesztésén jelenleg is dolgoznak. Az 1968-as megújult gazdasági mechanizmussal a magyar gazdaság jól alkalmazkodott az akkori, viszonylag kedvező világgazdasági helyzethez és az első hat esztendőben *komoly sikert könyvelhetett el*: a gazdasági növekedés meggyorsult, a belső és külső egyensúly javult és kielégítő volt, a piaci viszonyokban fejlődés mutatkozott, a lakosság reálbére és reáljövedelme a korábbinál gyorsabban emelkedett. Ez az időszak a hadsereg szervezeti-technikai fejlesztése szempontjából is jelentős eredményeket hozott. A célul kitűzött reformokat azonban *nem sikerült 1972—73-ig megvalósítani*, az ár-, adó- és valutarendszerben, a gazdasági verseny fejlesztésében, a tőkeáramlás kibontakoztatásában tervezett lépések 1973-tól nagyrészt elmaradtak, így az új gazdasági mechanizmus félig kifejtett állapotban maradt, túlzottan megmerevedett, sőt 1973—78 között bizonyos részében még vissza is fejlődött.

A világgazdasági változásokhoz az 1974—78-as esztendőekben *nem jól alkalmazkodott a magyar gazdaság*. Ahelyett, hogy a kormányzat a hazai vállalatokat fokozott kapcsolatba hozta volna a külső piacokkal, központi támogatással ismét óvni kezdte őket a piaci hatásoktól, helytelenítette és korlátozta a vállalatok közötti verseny kifejlődését, vállalati önállóságot szűkítő gyakorlatot folytatott. Mindez oda vezetett, hogy a magyar gazdaságot erősen sújtó világgazdasági változásokat nem, vagy csak a kellenél kisebb mértékben sikerült ellensúlyozni a termelékenység és a jövedelmezőség javításával. Cserearányaink mind a tőkés, mind a szocialista piacokon nagymértékben romlottak, az import exporttal való fedezettsége 1978-ban például csak 78⁰/₀-os volt, a rubelimportté 89⁰/₀-os, a konvertibilis importté pedig csupán 70⁰/₀-os. 1978-ra az ország bruttó adósságállománya 7,5 Mrd dollárra emelkedett, s ez a tendencia azóta is napjainkig folytatódik (5. sz. táblázat).

Mindehhez jött az 1981—82-ben a nemzetközi adósságválsággal összefüggő hitelkorlátozás időszaka, amikor *veszélybe került az ország nemzetközi fizetőképessége*. Ez a helyzet változást követelt a gazdaságpolitikában, amely 1979-ben indult meg. Ettől kezdve az első számú prioritás már nem a gyors gazdasági növekedés volt, hanem a gazdaság külső egyensúlyának helyreállítása, ezzel összefüggésben pedig a nemzetközi fizetőképesség biztosítása. Míg korábban a lakossági reáljövedelmek és reálbérek emelkedése szerepelt a célok között, ezen időszaktól kezdve a reáljövedelmek szintjének a megőrzése szerepelt az elvárások között, s megengedhetővé vált a reálbérek kisebb mértékű csökkenése is. Amíg korábban a KGST-beli külkereskedelem élvezett elsőbbséget, ettől kezdve a két-

**Magyarország adósságállományának alakulása
1970—1988 időszakában**
(Millió dollárban az év végi árfolyamokon)

Év	Bruttó adósságállomány		Nett, adósságállomány	
	konvertibilis/nem konvertibilis		konvertibilis/nem konvertibilis	
1970	1000	—	— 424	— 174
1972	1867	401	— 952	— 96
1978	7586	762	— 4461	— 351
1984	8836	1260	— 4083	— 921
1985	11760	1229	— 5018	— 642
1986	15086	1109	— 7790	— 510
1987	17739	1026	— 10904	— 208
1988	17349	638	— 11069	30

Forrás: Figyelő, 1989. évi 15. sz.

piacos (világpiaci, KGST-piaci) külkereskedelemé lett a prioritás, sőt azon belül átmenetileg a konvertibilis mérleg egyensúlyának a megteremtése kapott nagyobb fontosságot. Mindezek a prioritások végül is a konszolidációs, stabilizáló és átalakító jellegű gazdaságpolitikában összegződtek 1979 óta, s ennek a megvalósítása történik napjainkban is. Ezzel összefüggésben is, meg a piaczgazdaság kiépítésével kapcsolatban is előtérbe került az 1968-ban kezdett gazdasági reformfolyamat újbóli, erőteljesebb folytatása.

A nyolcvanas évek első felében a magyar gazdaságpolitika alapvető törekvése az volt, hogy *összhangba hozza a szocialista elveket és szándékokat agazdasági élet konkrét követelményeivel*. Az alapvető törekvések a gazdaság jobb világpiaci alkalmazását, a termelékenységet, a tőkehatékonyságot, a piaci versenyképességet jelentős javulást, a hatékonyságot fokozását szolgáló gazdasági növekedést célozták. A gazdasági gyakorlat azonban megint nem esett egybe a külgazdasági konszolidáció hosszú távú fejlesztési céljaival, s a gazdasági fejlesztés és a szocialista társadalmi célok között időről-időre ellentmondások keletkeztek. A gazdasági válságból való kilábalást a kormány 1987. szeptemberi hároméves programja hirdette meg, amely az elmúlt másfél évben rangos változásokat nem ért el, de hozzájárult az ország rossz külgazdasági helyzetének stabilizálásához és a további romlás elkerüléséhez. Ugyanakkor napjainkban az is világossá vált, hogy *a gazdasági egyensúlyi válsága mögött strukturális válság, a strukturális válság mögött pedig a nemzetközi együttműködésben és a gazdaságirányításban kifejeződésre jutó modellválság áll*.

Ezért az új, hároméves gazdasági átalakítás és stabilizáció programja a magyar gazdasági modell gyökeres átalakítását és egy piaczgazdaság kiépítését célozza meg.

1989-ben a gazdasági helyzet — az előző évi kismértékű javulás ellenére (6. sz. táblázat) — tovább romlott.

Az 1988. évi népgazdasági terv teljesítése

Az 1988. évi terv az 1987. évi teljesítés százalékában	
Nemzeti jövedelem	100,0
Belföldi felhasználás	98,0
Ipari termelés	101,0
	97,0
Mezőgazdasági termelés	105,0
Lakossági fogyasztás	98,0
Egy főre jutó reáljövedelem	97,0
Szocialista szektor beruházásai	97,0

Forrás: HVG, 1989. évi 1. sz.

A reális célkitűzések ellenére (7. sz. táblázat) — a tavaszi adatok szerint — a gazdaság teljesítménye elmaradt a várakozástól, a termelés nem növekedett, s az állam pozíciója is egyre rosszabb lett.

Az 1989. évi népgazdasági terv

Az 1989. évi terv az 1988. évi várható teljesítés százalékában	
Bruttó hazai termék termelése	kb. 0
Ipari termelés	—1,0
Országos építés-szerelés	kb. —2,0
Mezőgazdasági termékek termelése	0, —1
Bruttó hazai termék belf. felh.	kb. —1
Lakosság fogyasztása	kb. 0
Egy főre jutó reáljövedelem	kb. —1
Közösségi fogyasztás	—7, —8
Népgazdasági beruházások	1—2

Forrás: HVG, 1989. évi 1. sz.

Az ipari termelés 1989. április végén 1%-kal volt kevesebb, mint a megelőző év hasonló időszakában. Egyedül a mezőgazdaság termelése volt kielégítő, felelt meg a célkitűzéseknek. Vontatottan és ellentmondásosan halad a szerkezeti átalakulás. Bár a vállalati pozíciók a tervezetthez képest javultak, a gazdálkodók a korábbinál erőteljesebben differenciálódtak: 182-ről 285-re nőtt a veszteséges gazdálkodó szervezetek száma, 1988-ban közel 8 Mrd Ft lett a mérleg szerinti veszteség összege. A szigorú monetáris politika nem párosult a rossz, gyöngye vállalatok felszámolásával, a bankok pedig nem érdekeltek a felszámolások kezdeményezésében. A lakosság fogyasztása és jövedelme a múlt évi szinten maradt, míg a beruházások 1989 első negyedében 20%-kal nőttek. A külkereskedelmi for-

galomban a tervezettől eltérő tendenciák alakultak ki. A rubel viszonylatú import a prognosztizálthoz hasonlóan alakult, az export mérséklődése azonban csak 2—3%-os volt április végéig. Mindezek kedvezőtlen esetben odavezzethetnek, hogy 1989-ben az előző évinél lényegesen rosszabb fizetésimérleg-pozíció alakulhat ki, s folytatódhat az a tendencia, amely a szerény népgazdasági jövedelem-képződés mellett a nagyobb felhasználást és a rubel-viszonylatú forráskihelyezést a konvertibilis eladás növekedéséből fedezi.

A „reálszférában” mutatkozó nehézségek az ár- és pénzfolyamatokban *elmélyítették, válsággá fokozták a korábbi években kialakult permanens egyensúlytalanságot*. Felgyorsult az infláció: 1981-től a fogyasztói árindex 60%-kal emelkedett, amely nemzetközi viszonylatban is kedvezőtlen tendencia. Az 1989-es év során a fogyasztói áremelkedés 16% körül valószínűsíthető.

Az állami költségvetésben a Parlament által jóváhagyott 20 Mrd Ft-os hiánynak *közel háromszorosa* körvonalazódott. A költségvetési hiány az elmúlt 4 évben radikálisan emelkedett: 1984-ben még csak 3,7 Mrd Ft volt, 1988-ban már 40 Mrd Ft nagyságrendet tett ki (8. sz. táblázat).

8. sz. táblázat

A költségvetés hiánya 1984—1987 között

Megnevezés	1984		1985		1986		1987	
	Mrd Ft		Mrd Ft		Mrd Ft		Mrd Ft	
	terv	tény	terv	tény	terv	tény	terv	tény
Bevételek	563,7	572,9	607,8	593,5	575,3	972,5	606,9	631,2
Kiadások	566,7	576,6	610,3	609,3	598,2	619,4	650,7	666,1
Hiány	3,5	3,7	2,5	15,8	22,9	46,9	43,8	34,9

Forrás: HVG, 1988. évi 50. sz.

Ezeket a hiányokat mérsékelni csak a költségvetési kiadások csökkentésével lehet. Természetes, hogy *a költségvetési kiadások megnyírbálása nem kíméli a védelmi kiadásokat sem*.

A Magyar Néphadsereg a védelmi büdzsében, kiadásaiban, gazdálkodásában *kb. 10 éve* érzi a gazdasági helyzet romlását, a nehezedő, szigorodó gazdasági feltételeket, az egyre súlyosbodó erőforrás-korlátozást. A VI. ötéves tervidőszakra meghatározott kiadásokat az 1983—1985 között végrehajtott intézkedésekkel mintegy 14 Mrd Ft-tal csökkentették. 1983-tól néphadsereg-szerte bevezették a kényszertakarékosságot. Folyamatosan fejlesztették a haderő gazdálkodását, s az évről-évre elért százmilliós megtakarítások (amelyek egy része visszakerült az állami költségvetésbe) egy kicsit kompenzálták a központi elvonásokat. 1986-tól kezdődően, a VII. ötéves tervidőszak tervszámaihoz viszonyítva az elmúlt 4 évben a költségvetés az MN-től 17,7 Mrd Ft-ot vont el. Az elvonások ellenére a HM (és általában a fegyveres erők, beleértve a Belügyminisztériumot és a Munkásőrséget is) költségvetési részesedése nominálisan folyamatosan emelkedett (9. sz. táblázat).

*A fegyveres erők részesedése az állami költségvetés kiadásából
(1986—1989)*

Honvédelmi Minisztérium		Belügyminisztérium		Munkásörség		
Költségvetési előirányzat	Támogatás a kv. kiadásaihoz viszonyítva (%)	Költségvetési előirányzat	Támogatás a kv. kiadásaihoz viszonyítva (%)	Költségvetési előirányzat	Támogatás a kv. kiadásaihoz viszonyítva (%)	
Mrd Ft	tény	Mrd Ft	tény	Mrd Ft	tény	
1986	24,18	3,91	11,85	1,91	0,664	0,107
1987	26,38	3,96	13,28	1,99	0,715	0,103
1988	33,19	4,78	17,17	2,47	0,872	0,128
1989*	40,37	7,48	22,26	4,12	0,893	0,165

* Az 1989-es költségvetésben a több mint 200 Mrd forintos társadalombiztosítási kiadások már nem szerepelnek. Évközi elvonásokkal csökkentett adatok.

Forrás: HVG, 1989. évi 21. sz.

Figyelembe véve az inflációt, ez a szerény emelkedés tetemes vásárlóerő-csökkenést jelent.

A központi elvonások miatt a legnehezebb helyzet az 1989-es évben alakult ki. Erre az évre az MN — a tervezési időszakban bekövetkezett többszöri parlamenti csökkentés eredményeképpen — 45,5 Mrd Ft-os költségvetést kapott, amely — figyelembe véve a haderő 1,6 Mrd Ft-os kötelező bevételi tervét — 43,9 Mrd Ft-ot tesz ki. Ez az összeg, bár nominálértékben közel 6M rd Ft-tal több az 1988 évinél, reálértékben 17%-os csökkenést jelent. A néphadsereg a védelmi költségvetésből 38,8 Mrd Ft-ot a tényleges katonai-védelmi kiadásokra, 6,7 Mrd Ft-ot pedig nem-védelmi célokra fordít (10. sz. táblázat).

10. sz. táblázat

Az MN védelmi költségvetésének struktúrája⁴

-
- I. Védelmi kiadások,
- a) Fejlesztés (haditechnikai eszközök beszerzése, korszerűsítése)
  - b) Fenntartás
    - illetmény, bér, pénzbenei járandóságok
    - társ. biztosítási járulék
    - élelmezés
    - ruházat
    - felkészítés
    - ingatlan-fenntartás és működtetés
- II. Nem védelmi kiadások
- szociális, egészségügyi
  - oktatási-kulturális
  - sport
  - polgári védelmi
-

Forrás: (1)

A védelmi kiadásokon belül a korszerűsítésre, fejlesztésre 6,5 Mrd Ft-ot terveztek, amely az 1988 évihez viszonyítva csaknem 50%-os csökkenést jelent. A már említett, jóváhagyás előtti 5 Mrd Ft-os megvonás (4 Mrd Ft-ot a honvédelmi bizottság, 1 Mrd Ft-ot a Parlament „csípett” le) teljes egészében ezt a tételt csökkentette. Ennek következtében a fejlesztés és fenntartás nemzetközileg is optimálisnak tartott 40:60%-os aránya

⁴ Különböző országok védelmi költségvetésének struktúrája — néha lényegesen — különbözik egymástól, ami megnehezíti a katonai kiadások összehasonlítását. A Szovjetunió például a közelmúltban publikált adatok szerint a katonai kutatás és fejlesztés kiadásait, a személyi állomány illetmény, bér- és pénzbenei járandóságait az anyagi-technikai ellátás költségeit, a katonai beruházásokat, a szociális, egészségügyi, kulturális és oktatási kiadásokat sorolja ide. Az USA katonai költségvetését a személyi állomány fizetése és juttatásai, a működési és fenntartási kiadások, a haditechnikai berendezések, a katonai beruházások, a haditechnikai K+F, és a szociális kiadások (nyugdíjak, katonai segélyek, családi lakásügyek) képezik. Nehezíti az összehasonlító elemzéseket, értékeléseket az is, hogy a különböző országok más-más számítási alapokat (nemzeti jövedelem, GNP, GDP), árrendszereket alkalmaznak, s a nemzetközi adatok összehasonlítására még mindenki által egyformán alkalmazott módszert nem dolgozták ki.

18,5:81,5⁰/₀-ra „torzult”. Ugyancsak a védelmi kiadásokhoz sorolják a fenntartásra (illetményre, bérre, társadalombiztosítási járulékra, étellemezésre, ruházatra, felkészítésre, ingatlanok fenntartására, működtetésére) tervezett 32,7 Mrd Ft-ot is. (Ez az összeg nominálértékben 0,6⁰/₀-kal több az 1988 évinél.) Lényegesen emelkedtek viszont (30⁰/₀-kal) a tavalyi évhez viszonyítva a nem védelmi (egészségügyi, szociális, oktatási stb.) kiadások. A nominálértékben való emelkedés ellenére a HM tárca védelmi költségvetése reálértékben számítva 17⁰/₀-kal csökkent.

A gazdasági eredmények kedvezőtlen évközi eredményei, a költségvetési hiány csökkentése miatt a kormány a HM-től áprilisban 1 Mrd Ft-ot, a Parlament pedig június elején 2,5 Mrd Ft-ot vont meg. Emellett a minisztériumot még további 2 Mrd Ft költségvetési befizetésre kötelezték. Ezt a pénzt a stratégiai készletek egy részének eladásából, illetve az üressé váló szovjet laktanyák értékesítéséből tervezik előteremteni. A hadügyi költségvetés lefaragása miatt elhalasztották a gyakorlatokat, megkezdték a ruházati és étellemezési készletek „felélését”, és az MHSZ (Magyar Honvédelmi Szövetség) idei 2,2 Mrd Ft-os büdzsáját is kénytelenek voltak csökkenteni 100 Milliő Ft-tal.

A védelmi kiadások, a honvédelmi tárca pénzügyi lehetőségeinek folyamatos csökkentése *nem tekinthető átmeneti jelenségnek*. A gazdaság helyzete a prognózisok szerint a közeljövőben nem fog javulni, a kormány is eltökélt abba, hogy lényegesen mérséklje az állami költségvetés kiadásait. Ezért a Magyar Néphadseregnek a jövőben is erőforrás-korlátos körülmények között kell működnie és gazdálkodnia. Már most nagy megbízhatósággal látható, hogy a hadsereg 1990-ben legfeljebb az idei évközi csökkentéseket is figyelembe vevő költségvetési támogatással számolhat. Ez az eredeti tervszámokhoz képest mintegy 30⁰/₀-os csökkentést jelent, s olyan konzekvenciákkal is jár, hogy a katonai követelményeket csak a megadott költségvetési keretek között lehet teljesíteni. Másképpen fogalmazva: a védelmi kiadások csökkentése erőteljesen hozzájárul a Magyar Néphadsereg nagyságrendjének, működési lehetőségeinek felülvizsgálatához, s felerősíti a katonai enyhülésből, bizalomerősítésből, haderő-csökkentésekből fakadó „hadsereg-karcsúsítási” törekvéseket.

Védelemgazdaságtan mint új interdiszciplináris tudomány

A hadsereg és a gazdaság kapcsolatrendszerével korábban a nemzeti hadtudományban a hadigazdaságtan foglalkozott. Az elmúlt évtized politikai-társadalmi-gazdasági fejlődése, a tudományos-technikai és hadügyi forradalom következtében azonban *a hadigazdasági vizsgálat objektuma jelentősen megváltozott*: erősödtek, bővültek a gazdaság, a hadsereg és a hadügy összefüggései, fokozódtak a fegyveres erők igényei a gazdasággal szemben. Ezzel egyidejűleg megnöttek a követelmények a katonai szervezetek gazdálkodásával szemben, amelynek fő célja a működtetéshez, korszerűsítéshez szükséges anyagi-pénzügyi szükségletek ésszerű minimalizálása, illetve a rendelkezésre álló — csökkenő mértékű — anyagi javak és erőforrások gazdaságos felhasználásának elősegítése. Mindezek eredményeképpen a korábbi hadigazdaság vizsgálati köre kibővült a katonai gazdaság objektumával, és védelemgazdasággá nőtte ki magát.

A *védelemgazdaságtan* olyan diszciplína, amely tudományosan feltárja azokat a politikai, gazdasági és katonai összefüggéseket, amelyek alkalmazásával a népgazdaság — a hadügy mindenkori helyzetének megfelelően — biztosítani tudja a védelemhez szükséges gazdasági feltételeket.

A védelemgazdaságtan a mai értelmezés szerint olyan *határtudomány*, amely a közgazdaságtudomány és a hadtudomány között helyezkedik el, s a tudományágazat egy része a közgazdaságtudományhoz, másik része a hadtudományhoz kapcsolódik. Napjainkban ez az új tudományágazat — egy hosszú és vitás fejlődési folyamat eredményeképpen — két önálló határtudományból, a *hadigazdaságtanból* és a *katonai gazdaságtanból* tevődik össze. A hadigazdaságtan a gazdaság, a hadsereg és a hadügy kapcsolatának általános törvényszerűségeivel és a honvédelem anyagi biztosításának a népgazdaság szférájában lezajló — tanulmányunkban is több vonatkozásban jellemzett — folyamatainak vizsgálatával foglalkozik. A katonai gazdaságtan pedig a védelmi célra biztosított javak és erőforrások katonai szervezetekben történő felhasználásának törvényszerűségeit vizsgálja.

A védelemgazdaságtan a közelmúltban történő kialakulása óta is jelentős mértékben fejlődött: szélesedett vizsgálati köre, bővültek tudományos megismerési módszerei, megszilárdult struktúrája, tudományterületi tagozódása, kialakult más tudományokkal való kapcsolata. Napjainkban a védelemgazdaságtan az ország védelmét, a fegyveres erők fejlesztését és fenntartását szolgáló gazdasági folyamatok *teljes körét vizsgálja*. Kiemelt figyelmet fordít a megváltozott politikai, katonai helyzetből fakadó követelmények gazdasági követelményeinek kutatására, a haderőcsökkenés és a védelmi ipar kapcsolatrendszerének új jelenségeinek elemzésére, az elégséges védelem gazdasági hatásainak értékelésére, a leszerelés gazdaságbiztosítási elméletének kidolgozására.

* * *

A *tanulmányban azt szerettük volna bizonyítani*, hogy az elmúlt években a hadsereg és a gazdaság viszonyában új tendenciák, jelenségek, hangsúlyok jelentek meg, amelyek ugyan az alapösszefüggéseket nem változtatják meg, de lényegesen árnyaltabbá teszik a politika-gazdaság-hadsereg kapcsolatáról kialakult nézeteinket. A meghatározó tényezők közül mindenképpen az új politikai és biztonság politikai gondolkodást kell elsősorban kiemelni, amelynek eredményeképpen csökkent a katonai feszültség, növekedett a katonai és politikai bizalom, s megkezdődött a haderőcsökkentések, leszerelések — remélhetőleg visszafordíthatatlan — folyamata. Ezek az eredmények lehetővé teszik, hogy ne kelljen a gazdaságot — Lenin szavaival élve — „kínpadra vonni”, s megváltozhatnak a prioritások a hadsereg és a gazdaság kapcsolatában. Hosszú évtizedek óta első alkalommal csökkentek — hazai és nemzetközi viszonylatban is — a védelmi, katonai kiadások, s van lehetősége az államoknak arra, hogy a hadseregtől, a hadügytől elvont pénz fontos társadalmi, gazdasági és szociális célokra fordítsák. Bár ez a tendencia nem vált törvényszerű-

séggé, meggyőződés szerint nincs messze az idő, amikor a védelemgazdaságtannak újra átfogóan meg kell vizsgálni a politika-hadsereg és gazdaság viszonyrendszerét.

Felhasznált irodalom

1. Bencsik István: A védelmi kiadások nyílt titkai. Néphadsereg. 1989.
2. Duncan, A.: Conventional arms Control. Survival, 1989. May/June.
3. Gazda Pál: Az elégséges védelemre való felkészülés elvének várható hatásai a katonai kiadások alakulására. Tanulmány (kézirat). ZMKÁ 1989.
4. Janza Károly: A védelemgazdaságtanról. Honvédelem, 1989. 3. sz.
5. Jedlinszki, B.: A háborús gazdaságra való átállás időszakának néhány problémája. Mysl Wojskowa, 1987. 10. sz. (Ford. AF 0736).
6. Karaszew, N. F.: Ekonomicseszkaja sztratyégija peresztrojka: Obozronnnye aszpektü. Voennaja Müszl, 1989. 1. sz.
7. Nyers Rezső: Útkeresés — reformok. Magvető Kiadó, Budapest, 1988.
8. Rataj Endre (Szerk.): Hadigazdaságtan és katonai gazdaságtan. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980.
9. Schröder, H.: Gorbacsov gazdaságpolitikája és a honvédelem. Fegyverek és emberek. MTI-kiadvány, 1988. április.
10. Szenes Zoltán: A védekezés gazdaságtan nyugati felfogása. Tanulmány (kézirat), ZMKÁ, 1988.

A megyei területvédelmi csapatok háborús tevékenységének hadtápbiztosítása

S. Nagy József ezredes

A háttország fegyveres jellegű védelmének alapegységei a *megyei területvédelmi ezredek, zászlóaljok (továbbiakban: területvédelmi egységek)*. Háborús tevékenységüket elsősorban a megye területén oldják meg.

Rendeltetésük a megye területén alkalmazott ellenséges légideszantok, felderítő-diverziós csoportok megsemmisítésében, a csapást szenvedett fontosabb katonai objektumok, a megyei vezetési pontok mentésében, mentésítésében, egészségügyi ellátásában való részvétel, a fő katonai gépkocsiutak átvezető szakaszai és azok műtárgyainak helyreállításában való részvétel, tűzszerész és vegyi sugármentesítés, a kijelölt katonai objektumok közlekedési utak műtárgyainak őrzése, a csapást szenvedett megyeszékhely és a nagyobb városok lakosságának mentésében, mentésítésében való részvétel, a katonai területi sugárfigyelő és jelzőrendszer működtetése.

Állományukban területvédelmi század, őrszászlóalj (őrszázad), műszaki század, vegyivédelmi század, egészségügyi század, valamint sugárhelyzet értékelő és tájékoztató század tartozik. A területvédelmi ezred és zászlóalj között alapvetően az a különbség, hogy az ezrednél őrszászlóalj, a területvédelmi zászlóaljknál pedig 1—2 őrszázad lehet.

Hadtápbiztosításuk szempontjából fontos még a fentiekén kívül ismerni az ezred (zászlóalj) alegységei alkalmazásának kérdéseit is. Ezt vizsgálva leszögezhető, hogy az ezred- (zászlóalj-) méretű alkalmazás nem jellemző, általában az alegységek külön, vagy nem szervezetszerű harcrendi elemeket alkotva (pl. mentőosztagban) kerülnek alkalmazásra.

A területvédelmi századok fegyveres feladatok végrehajtására, pl. légideszantok, diverziós-felderítő csoportok felszámolásában való részvétel, katonai rendészeti feladatokra, illetve mentőosztagban kerülhetnek elsősorban alkalmazásra, de más jellegű feladatot is kaphatnak.

Az őrzászlóalj, illetve az őrszázadok állományának jelentős része a kijelölt katonai objektumok, műtárgyak, vezetési pontok őrzését hajtja végre, alegységenként tagolva, egy részük tartalékokat képezhet váratlan feladatok végrehajtására.

A műszaki, vegyvédelmi és az egészségügyi század alapvetően csapatok következményeinek felszámolásában, mentésben, mentésben, kiürítésben, egészségügyi ellátásban kerülhet alkalmazásra, azonos kárterületen együttesen, vagy részenként.

A sugárhelyzet értékelő és tájékoztató század a megye területén a közigazgatási rend felépítésének megfelelő tagozódásban, széttelepülve oldja meg feladatait. A széttelepült alegységek (csoportok, rajok, részleg) működési helyei általában állandó jellegűek.

Összegezve az alkalmazás főbb jellemzőit megállapíthatjuk, hogy az ezred zömében szakalegységekből áll, amelyek önállóan vagy részenként összevonva, egyes alegységek állandó jelleggel széttelepülve kerülnek alkalmazásra. Sajátos szerepe van az egészségügyi századnak, amely a végrehajtott alegységek részét képezi és nem kiszolgáló jellegű, hanem az ezred alarendeltetés szerinti feladatainak megvalósításában vesz részt.

Mindezen tényezők az ezred (zászlóalj) hadtápbiztosítását alapvetően meghatározzák, ezért azokat a hadtápbiztosítás megszervezésekor, minden helyzetben figyelembe kell venni.

I.

A TERÜLETVÉDELMI EGYSÉG HADTÁPALEGYSÉGEINEK RENDELTTETÉSE, ÁLLOMÁNYA

Az egység alarendeltetéséből eredő feladatok végrehajtásához szükséges anyagi-technikai eszközök biztosítását, a személyi állomány egészségügyi ellátásához hadtápal egységek valósítják meg.

A hadtápal egységek rendeltetése a háborús alkalmazáshoz, a személyi állomány ellátásához, a technikai eszközök üzemeltetéséhez szükséges anyagi eszközöknek meghatározott helyen és időben történő biztosítása, a sérültek és a betegek ellátása, kiürítése a kijelölt egészségügyi intézetekhez.

A megyei területvédelmi egységek hadtápal egységei közel azonos szervezetűek. A területvédelmi ezred és zászlóalj ellátandó állományának nagyságrendjében számottevő különbség nincs, ezért a hadtápal egységek szervezete, kapacitása sem mutat nagyobb eltérést.

Az alegységek közül az őrzászlóalj és az egészségügyi század rendelkezik ellátóalegységgel, illetve egyes zászlóaljknál, ahol több őrszázad van rendszeresítve, egy őrszázad állományában található ellátószakasz.

Ezredszintű hadtápegységek:

- ellátószakasz,
- segélyhely.

Az ezred ellátószakasz 1—2 szállító rajból, 1—2 élelmezési ellátórajból, raktárakból és vízellátó-rajból áll. Szállító kapacitása 50—80 tonna szilárd és 6—10 tonna folyékony szállítótér. Állományába 3—5 mozgókonyha is tartozik.

Feladata az alegységek személyi állományának közvetlen ellátása, az őrzászlóalj és az egészségügyi század vonatkozásában pedig azok ellátóalegységein keresztül történő ellátás.

A *segélyhely* parancsnoka orvostiszt állományába felcser, egészségügyi tiszthelyettes, és eü. katonák tartoznak, rendelkezik egy sebesültszállító és egy tehergépjárművel. Feladata az ezred személyi állományának egészségügyi ellátása, első orvosi segély biztosítása, illetve a rászoruló kórházba történő szállítása.

Az ellátó szakasz a PK HTPH-nek, a segélyhely az egészségügyi szolgálat főnökének van közvetlenül alárendelve.

Az *őrzászlóalj ellátószakaszának* állománya 8—15 fő, rendelkezik 4—6 db gépjárművel és 2 db mozgókonyhával. Közvetlenül a zászlóaljparancsnokknak van alárendelve. Feladata az őrzászlóalj állományának, széttelepült alegységeinek mindennemű anyaggal történő ellátása.

Az *egészségügyi század ellátórajja* a század és a kimentett állomány ellátására hivatott. Állományába ellátó raparancsnok, szakács, mozgókonyha és 1—2 gépjármű tartozik.

Az ezred alaprendeltetése szerinti feladatainak végrehajtására létrehozásra kerülő nem szervezetszerű kötelékek (mentőosztatok) ellátására összetételüknek, állományuknak megfelelően a fenti hadtápegységekből kell létrehozni az ellátásukhoz szükséges állományt.

II.

A HADTÁPBIZTOSÍTÁS MEGSZERVEZÉSE

A területvédelmi egységek hadtápbiztosítása a háterszági katonai szervezetek hadtápbiztosítási rendszerébe illeszkedve, annak általános törvényszerűségei szerint kerül végrehajtásra.

Ennek megfelelően, mivel alaprendeltetéséből eredő feladataikat a megye területén, alapvetően helyhez kötve látják el, ellátásuk a háborús ellátási utalás terve szerint, közvetlenül a központhadtáp raktáraiból, bázisaiból, illetve polgári vállalatoktól történik. Mind az ellátás, mind az egészségügyi biztosítás rendszerében, az egység és a központhadtáp közvetlen kapcsolata érvényesül, közbeeső tagozatok nincsenek. Az anyagi biztosításban a mozgó készletek mellett jelentős tényezőt képeznek a laktanyákban visszahagyott készletek, melyek felhasználásával az ellá-

tás önállósága fokozódik. A hadielhelyezési körletként kijelölt polgári, vagy katonai objektumok lehetővé teszik, hogy a hadtápegységek elhelyezése, működése a háborús feladatok végrehajtása során állandó jellegű épületekben történjen.

Ebből eredően raktáraikban mód van arra, hogy a különböző anyagfélésegekből magasabb szintű készleteket hozzanak létre. A kikülönített kisalegységek ellátására igénybe lehet venni polgári vállalatok szolgáltatásait is.

A hátszági katonai szervezetek ellátásának fenti sajátos tényezői a feladat végrehajtásához egyben kedvező feltételeket biztosítanak.

A hadtápbiztosítás megszervezése a területvédelmi egységeknél is a hadtápegységek felkészítését, csoportosításuk kialakításáért, a szállási útvonalak kijelölésért, a hadtápegységek élet- és működőképességének fenntartásáért és a hadtápvezetés összes megszervezését foglalja magába, azonban az egyes rendszabályok az általánoshoz viszonyítva sajátosan érvényesülnek.

A *hadtápegységek felkészítésén* belül a személyi állománnyal, anyagi és technikai eszközökkel történő feltöltésre kell megfelelő figyelmet fordítani, ugyanis a területvédelmi egységek hadtáállománya teljes mértékben mozgósítás útján kerül megalakításra, így a személyi állomány tartalommal hadkötelesekből, technikai eszközeik jelentős része pedig népgazdasági eszközökből töltődik fel. A személyi állomány feltöltésénél meghatározó szempont legyen, hogy az egyes vezető beosztásokban olyan személyek kerüljenek, akik megfelelő felkészítésben vettek részt és jártassággal rendelkeznek az ellátási feladatok szervezésében, vezetésében.

A technikai eszközök felkészítésének az ad különös jelentőséget, hogy nagyrésztük népgazdaságból vonul be és igénybevételek eltér a katonai igénybevételek sajátosságaitól, illetve a korábban zárolt technikai eszközökben rejtett hibák lehetnek, amelyek a folyamatos üzemeltetés során jönnek elő.

A hadtáállomány kiképzésében a szervezetszerű alegységek felkészítése mellett koncentrálni kell a nem szervezetszerű hadrendi elemek (pl. mentőosztagok) ellátására létrehozott ideiglenes jellegű hadtápegységek felkészítésére. Ennek keretében a szakmai feladatra történő kiképzést kell előtérbe helyezni.

A hadtápvezető állomány erőfeszítése arra irányuljon, hogy a kijelölt ellátóállomány a konkrét szakfeladatok és azok végrehajtásának rendjét, módszereit megismerje, begyakorolja. Ismerje meg továbbá az ellátandó állomány összetételét, feladatainak jellegét, a szolgálati alárendeltségi viszonyokat, a szakmai irányítás rendjét, útvonalat az ellátó bázisokhoz és azt a körletet, ahol a feladatot végre fogják hajtani.

A *hadtápvezetésének megszervezésénél* az ezred alegységeinek alkalmazásából kell kiindulni. Az alegységek egy része — a sugárhelyzet értékelő és tájékoztató század, az őrzészlóalj alegységeinek jelentős része — különböző állandó jellegű objektumokban teljesít szolgálatot, ellátásuk is ezen objektumok bázisán történik, illetve ahol ez nem oldható meg, az őrzészlóalj ellátószakaszával kell azt biztosítani.

A területvédelmi század, műszaki, vegyvédelmi század, egészségügyi század alkalmazása általában objektumon kívül, a hadielhelyezési kör-

letből elvonulva, mentőosztag állományában, vagy légideszant diverziós felderítő csoport megsemmisítésére létrehozott csoportosításban történik. E csoportosítások ellátására az ellátandók létszámának megfelelő ellátórajokat kell létrehozni az ezred ellátószakasz állományából, melynek parancsnoka tiszthelyettes legyen, beosztva 2—4 szakács és szükség szerint más kiszolgáló személyek, maximum 6—8 fő.

Biztosítani kell az ellátórajhoz 1—2 tehergépkocsit, viízzszállító gépkocsit, 1—2 üza. szállító gépkocsit, 1—2 mozgókonyhát. Ezen gépjárművek vezetőit be kell vonni az ellátó-kiszolgáló feladatok végrehajtásába.

Az ellátóraj telepítése a mentőosztag körletébe olyan központi helyen történjen, ahonnan biztosítható — mind a mentésben, mind a mentésítésben résztvevők ellátása.

Fontos szempont még a telepítésnél, hogy a mentőosztag parancsnokának vezetési pontjához közel legyen, hogy a parancsok, jelentések továbbítása közvetlen kapcsolat formájában történhessen.

Az egészségügyi biztosítási feladatokra a segélyhely parancsnokot, egy eü. tiszthelyettest, egy eü. katonát és egy sebesültszállító gépkocsit célszerű kijelölni.

Amennyiben a mentésre, vagy más feladatra kijelölt erők alkalmazása az elhelyezési körlet közelében történik, nem szükséges ellátóerők kikülönítése, az ellátást az objektumból kell végrehajtani.

Diverziós — felderítő csoport, vagy légideszant felszámolásában résztvevő kisebb erők ellátását hidegélélemmel, vagy objektumból történő kiszállítással kell megoldani.

Az egységaktárakat a hadielhelyezési körletben állandó jellegű épületben kell elhelyezni, azok kimozdítása a különböző csoportosítások ellátása végett nem célszerű. A raktárak telepítésénél a gépjárművek forgalmával számolni kell, biztosítani kell a körforgalom lehetőségét.

A hadtápbiztosítás megszervezésének egyik fontos eleme a *szállítási útvonalak kijelölése*. A területvédelmi egységeknél a parancsnok jelöli ki a hadtápfőnök (PK HTPH) javaslatára a *következő viszonylatokra*:

— a hadielhelyezési körlet és központhadtáp ellátóbázisai között. Ez számszerint annyi útvonalat jelent, ahány központi raktár (vagy más katonai szervezet) szerepel az utalás tervében;

— a hadielhelyezési körlet és a romlandó élelmiszereket biztosító vállalatok között;

— a hadielhelyezési körlet és a kijelölt katonai, vagy polgári kórházak között;

— végül a hadielhelyezési körlet és a kikülönített alegységek alkalmazási körlete között.

A szállítási útvonalak kijelölésénél kerülni kell a fő, vagy kisegítő katonai gépkocsitakat, amennyiben azokon át kell hajtani, csak kisebb gépkocsi csoportokban és a felállított forgalomszabályozó órs parancsnokának engedélyével lehetséges. Ha ezen útvonalak igénybevétele nélkülözhetelen, szolgálati úton kell arra engedélyt kérni

A hadtápaglegységek élet- és működőképességének megőrzését a hátszolgálati csapatokra előírt általános rendszabályok szerint kell megszervezni és biztosítani.

III.

ANYAGI BIZTOSÍTÁS

A területvédelmi egységek anyagi szükségleteit az *alábbi tényezők határozzák meg:*

- az egység részére megszabott háborús tevékenység jellege, az egységek alkalmazásának sajátos feladatai;
- a hadielhelyezési körlet és az alkalmazási körletek közötti távolságok;
- az ellenség légitvékenysége, az alkalmazásra kerülő légideszantok, diverziós-felderítő csoportok száma, az alkalmazott pusztító eszközök jellege;
- a megye területén keletkezett rombolások sűrűsége, jellege, a mentési-mentesítési szükségletek alakulása;
- az ellátóbázisoktól való távolság;
- az egység állománya, a technikai eszközök típusai, állapotuk, valamint a különböző hadinormák kiszabatai;
- végül az évszak, időjárási és terepviszonyok.

A területvédelmi egységek ellátásának forrásai alapvetően a központ-hadtáp kijelölt bázisai, raktárai, illetve polgári vállalatok. Kiegészítő ellátási forrásként jöhetnek számításba — elsősorban a laktanyában, betelepülő egységek részére — a laktanyába visszahagyott anyagi készletek. Ez utóbbiaknak a jelentősége napjainkban egyre fokozódik.

A központhadtáp ellátóbázisait a szakanyagszerint illetékes HM szolgálatfőnökségek jelölik ki. Az ellátóbázisok kijelölésénél a területi elv a meghatározó, azaz a csapatok háborús működési helyéhez legközelebb eső központi, vagy területi raktár, polgári vállalat (húsipar, sütőipar stb.) kerül kijelölésre.

Ez egyszerűsíti az ellátás rendszerét, s a lehetőségek függvényében rövidíti a szállítás útvonalait is. A területvédelmi egységek hadtápszervei és az ellátást végző raktárak parancsnokságai között közvetlen kapcsolat van, közbeeső szervek, tagozatok nincsenek, az anyagok az ellátóbázistól közvetlenül a felhasználó egység hadtápjához kerülnek.

A területvédelmi egységeknél a mindenkor érvényben levő HKSZ intézkedés szerinti *mozgó anyagi készletek* megalakítása és fenntartása képezi az ellátás alapját. Ezek kiszabatai hajtóanyagból 1,5 javadalmazás, élelmiszerekből 5 javadalmazás főzhető és 3 javadalmazás kenyér, ruházati anyagokból a megfelelő $\frac{0}{10}$ -os cserekészletek, egészségügyi anyagokból pedig 30 napi készlet.

A végrehajtott gyakorlatok tapasztalatai szerint az egység alkalmazásának 10 napos időszakában hajtóanyagból mintegy 0,7—1, élelmiszerekből 10 javadalmazás fogyással számolunk, egyéb anyagokból szükséglet szerint.

A készletek felhasználásában általános követelmény, hogy azok a mozgókészlet kiszabatainak 80% alá nem csökkenhetnek. Ez csak úgy érhető el, ha megfelelő mérvű kiegészítő készleteket hozunk létre. Élelmiszerekből célszerű az első vételezés alkalmával 5—10 napi készletet fel-

vételezni. Ezt a háborús norma alapján szerkesztett étlap szerint kell számvetni, illetve megtakarítani. Hajtóanyagból a rendelkezésre álló tároló eszközök befogadó képességének megfelelően kell a tartalék, vagy kiegészítő készletet létrehozni.

Kihasználva az állandó jellegű objektumokban történő elhelyezés lehetőségeit törekedni kell a rendelkezésre álló tárolótér minél teljesebb feltöltésére. Ez kettős előnnyel jár. Fokozza egyrészt az egység ellátásának biztonságát, önállóságát, másrészt tehermentesíti az ellátóbázisokat, a sűrű vételezésektől.

Azon területvédelmi egységek, melyek laktanyában kerülnek elhelyezésre, az ott visszahagyott készletekkel gazdálkodjanak — az erre vonatkozó központi előírások figyelembevételével — törekedve a 10—15 napi szükséglet folyamatos fenntartására.

A készletek szintentartása mellett a vételezéseket 5—10 napos dekadonként kell végrehajtani a meghatározott intervallumban az illetékes raktárparancsnokságokkal történő egyeztetés szerint. A romlandó élelmiszerek vételezését — a hűtőkapacitás függvényében 2—3 naponként eszközölgék.

Az alegységek *élelmezési ellátása* az anyagi biztosítás egyik alapvető ága. Naponként két alkalommal meleg étkezés biztosítására kell törekedni. Az élelmezési ellátást egységméretben kell megszervezni. Az utalványozást és a főzést, ellátórajonként kell végrehajtani. Olyan időszakokban, amikor az egység állományának egésze, vagy nagyobb része a hadi-elhelyezés objektumában tartózkodik, célszerű a főzést és kiszolgálást központilag végezni. Azon alegységnél, amelyik önálló elhelyezésben van (pl. egy távolabb eső iskola, vagy más épületben) célszerű a saját ellátó-raj útján történő ellátás biztosítása. A laktanya- (objektum-) őrségek ellátását elsősorban utalással, ha ez nem lehetséges, az őrszázalaj ellátószakasza útján kell végrehajtani úgy, hogy a főtt étkezéseket hőtároló-edényekben kell részükre kiszállítani. Ahol ez sem megoldható, hideg élelmet, illetve készétel konzerveket kell kiadni. Az utóbbihoz biztosítani kell a melegítés feltételeit is.

A sugárhelyzet értékelő és tájékoztató század részlegei, csoportjai a megye területén, egymástól nagyobb távolságra működnek.

Célszerű ezen kisalegységek ellátását vendéglátóipari üzemegységek útján, szerződéskötés mellett, térítés ellenében megoldani, együttműködésben a polgári védelem állományába tartozó hasonló rendeltetésű kisalegységek ellátását szervező megyei törzsparancsnokság ellátó közegeivel.

Az ezred állományából létrehozott mentőosztag ellátását, amennyiben az eltávolodik az elhelyezési körlettől, a nem szervezetszerű ellátóerőkből, eszközökből létrehozott ellátóraj útján kell végrehajtani úgy, hogy egy napi főzhető élelmezési készlettel kell ellátni, s naponta kell uán szállítani részére a közvetkező napi szükségletet, vagy az ellátóraj vételezi fel naponta az egység raktárából azt. Hasonlóan kell megoldani a diverziós-felderítő csoportok, vagy légideszant felszámolására létrehozott csoportosítás ellátását is, figyelembe véve ez esetben, az akcióban résztvevő szá-

razföldi seregetest, BM, munkásőr alegységek ellátószerveivel történő együttműködés lehetőségét.

Az alegységek *hajtóanyaggal történő ellátását* központilag az ellátószakasz útján kell végrehajtani. Az ellátásnak, feltöltésnek több változata lehetséges. Az egység üzemanyagraktár körletében feltöltő pontot kell telepíteni, s a gépjárművek nagyobb részét itt kell feltölteni. A más objektumban települt alegységek, illetve a mentőosztágban, vagy más csoportosításban alkalmazott alegységek gépjárműállományának feltöltésére mozgó üzemanyagfeltöltő csoportot kell létrehozni, az üza. töltőgépjárművek illetve tehergépjárműre málházott hordózott üzemanyag felhasználásával. Egyidőben több mozgó feltöltőcsoport hozható létre abban az esetben, ha az alegységek több irányban kerülnék alkalmazásra.

A tűzbiztonság rendszabályainak betartására megfelelő figyelmet kell fordítani.

Fürdetést és fehérenműcserét a helyzet és a feladat függvényében rendszeresen végre kell hajtani. A laktanyában elhelyezett egységek fürdetését a laktanya fürdőjében, vagy a hadielhelyezés körletéül kiutalt más objektumban, vagy különböző vállalatok, gazdaságok, üzemek fürdőiben, illetve városi fürdőkben kell megszervezni.

A ruházati anyagok esetenkénti cseréjét az egységaktárban, az egység-szolgálatvezetők hajtják végre. A mosatást, vegytisztítást az utaltási tervben meghatározott területi üzemben kell végrehajtani.

Az anyagi biztosítás sikere *az ellátás és a szállítás* összhangját feltelezi, a kettő együttesen járul hozzá a háborús feladatok sikeres végrehajtásához. Az ellátással kapcsolatos szállításokat a területvédelmi egység parancsnokának hadtáphelyettese szervezi. Az egységek szervezetüktől függően 50—80 tonna szállítókapacitással rendelkeznek. Ez a kapacitás lehetővé teszi 20—40 tonna anyag egyidejű szállítását, azaz a területvédelmi egységek ellátási szállításainak szükségletét fedezi. A szállításokat koordináltan, a kapcsolott szállítások módszerével kell megoldani valamennyi anyagnemre vonatkozóan, a hadtáphelyettes hatáskörében.

A területvédelmi egységek valamennyi anyagszükségletüket saját szállítóeszközeikkel vételezik. Az egységek alkalmazása során, a kihelyezett alegységek ellátása szintén vételezéssel történik, esetenként az ezredhadtáp a fő feladatot megoldó csoportosítás részére kiszállíthat. A szállítási módok kiválasztásában a hadtáphelyettes dönt.

IV.

EGÉSZSÉGÜGYI BIZTOSÍTÁS

A területvédelmi egységek egészségügyi biztosítását a személyi állomány harcképességének fenntartása, egészségének megóvása, a sérültek és betegek időbeni ellátása, gyógykezelése, kórházba történő szállítása, a csapatokhoz való gyorsabb visszatérése, valamint a betegség megelőzése és elterjedésének megakadályozása céljából kell megszervezni.

Az alegységenként keletkezett sérülteket és betegeket a sérülés helyén elsősegélyben kell részesíteni, majd az alegységek szállítóeszközeivel, az állandó jellegű létesítményekben települt ezred (zászlóalj) segély-

helyre kell szállítani, ahol részükre első orvosi ellátást kell biztosítani. A 15 napon belül gyógyulókat a segélyhelyen kell gyógykezelni.

A szakorvosi ellátásra szoruló sérülteket és betegeket a kijelölt katonai és polgári kórházakban a segélyhely sebesültszállító, továbbá az általános rendeltetésű szállító gépjárművekkel kell elszállítani.

Az alegységek alkalmazásának körletében nagy figyelmet kell fordítani a higiénés és járványvédelmi rendszabályok betartására. Az egészségügyi szolgálat rendszeresen hajtsa végre az élelmezés, elhelyezés, vízellátás, fürdetés, az elhunytak temetésének egészségügyi ellenőrzését, az élelmiszerek és a víz vizsgálatát, fordítson gondot a személyi állomány fertőzéssel szembeni állóképességének fenntartására, vegyen részt a fertőző betegséggócok lokalizálásában, felszámolásában.

A területvédelmi egységeknél az egészségügyi biztosítás funkciói sajátosan jelentkeznek más katonai szervezetekhez viszonyítva. Az ezred (zászlóalj-) segélyhely az egység személyi állományának egészségügyi biztosítását látja el, (mint a kiszolgáló alegységek egyike, s a végrehajtó alegységek részét képező egészségügyi század pedig az egység alaprendeltetéséből eredő mentési feladatok egészségügyi szolgálatra háruló funkcióit tölti be. Az egészségügyi század tehát nem az ezred érdekében működik, hanem a csapást szenvedett objektum állományának egészségügyi ellátását van hivatva végezni.

Az egészségügyi század alkalmazásának néhány kérdése

Az egészségügyi századok segélyhelyből és kiürítő szakaszokból állnak.

A segélyhely parancsnoka orvostiszt. Állományába egészségügyi (felcser) tiszthelyettesek, tisztések, katonák és ellátó személyzet, továbbá sebesültszállító és tehergépjárművek tartoznak.

Feladatai: a sérült gócból kimentett és hátraszállított sérültek átvétele, nyilvántartásba vétele és osztályozása; a mérgező harcanyagokkal, radióaktív anyagokkal és biológiai eszközökkel szennyezett sérültek részleges mentesítése; az elsősegélynyújtás, továbbá az első szaksegély és az első orvosi segélynyújtás végrehajtása; a sérültek kiürítésre való előkészítése.

A kiürítő szakasz parancsnoka tiszthelyettes, állományába egészségügyi tisztetek és katonák (sebesültvivők), valamint sebesültszállító gépkocsik tartoznak.

Feladatai: a mentőosztag állományába tartozó műszaki alegységekkel együttműködve a sérültek kimentésében való részvétel; a kimentett sérültek összegyűjtése, elsősegély és első szaksegély nyújtása; a sérültek gyűjtőhelyekről, segélyhelyre történő szállítása; a kórházi ellátásra szoruló sérültek kórházba történő kiürítésének végrehajtása.

Az egészségügyi század erőivel és eszközeivel alkalmazása során segélyhelyet telepít. A segélyhely települési körletében osztályozó, kiürítő részleget, kötözőt, elkülönítőt és gyógyszerterát telepít. Az osztályozó-kiürítő részlegben belül osztályozó pontot, osztályozó térséget, mentesítőhelyet, átvevőosztályozót és kiürítőt kell berendezni, illetve működtetni.

A segélyhelyre szállított sérültek és betegek elosztását az osztályozó ponton hajtják végre. Azokat a sérülteket, akiknek bőrfelülete és ruhá-

zata radoaktív mérgező harcanyagokkal, valamint biológiai eszközökkel szennyeződött, valamint a fertőző betegeket a mentesítőhelyre, az első orvosi segélyre szorulókat a kötözőbe, a beavatkozás nélkül kiüríthetőket a kiürítőbe irányítják.

Az átvevő-osztályozó részlegbe kerülő sérülteket osztályozzák, (tetanusz elleni savót, antibiotikumokat és antidotumokat adnak), megigazítják a kötéseket és a síneket, kitöltik az elsősegély lapot.

Az első orvosi segélynyújtás körébe tartozó beavatkozások sürgőségüket tekintve a halaszthatatlan beavatkozások csoportjába, (a sérültek életveszélyes állapotban vannak), és halasztható beavatkozások csoportjába sorolhatók.

A teljes körű orvosi segélynyújtás alkalmával mindkét csoportba tartozó beavatkozásokat elvégzik, tömeges sérültáramlás esetén csak a halaszthatatlan beavatkozásokat végzik el.

A segélyhelyekről a sérülteket a kijelölt katonai, vagy polgári kórházba kell szállítani.

Az egészségügyi század vezetését a századparancsnok végzi, az ezred (zászlóalj-) parancsnok parancsa és az egészségügyi szolgálatfőnök szakirányítása alapján. Feladatainak végrehajtása során a századparancsnok működjön együtt a mentőosztág parancsnokával és a mentésben, mentésítésben résztvevő alegységek parancsnokaival.

V.

A HADTÁP VEZETÉSE

A területvédelmi egység alegységeinek hadtápbiztosításáért az egység parancsnoka felelős. A parancsnok a hadtápot hadtáphelyettesén keresztül vezeti.

A hadtápbiztosítás megszervezésének alapja a parancsnok elhatározása és az előljáró HÁPVP hadtáphelyettes intézkedése.

Az ezredhadtáp szakirányítását közvetlenül a HÁPVP hadtáposztály végzi, a megyei hadkiegészítő és területvédelmi parancsnokság hadtápszolgálata nem képez külön vezetési lépcsőt.

A parancsnok és intézkedések a megyei parancsnokság útján kerülnek kiadásra, s az egységektől felterjesztésre kerülő jelentéseket is célszerű a megyei parancsnokság útján küldeni. A megyei parancsnokság hadtápfőnöke a megyei parancsnok segítőtje a vezetésben, feladatai elsősorban a megyei parancsnokság állományának, illetve a megyei összevont tartalék ellátásának szervezése. A területvédelmi egység hadtáphelyettesével együttműködik és segítséget nyújt a hadtápbiztosítás szervezésében. A HÁPVP hadtáposztály és területvédelmi egység hadtápjá között összekötő kapcsot képezhet, s az információ áramlását mind az egység felé, mind a HÁPVP hadtáposztály felé biztosítja.

Az egységparancsnok hadtáphelyettese a hadielhelyezés objektumának elfoglalását követően, teremtsen személyes kapcsolatot az ellátóbázisok parancsnokaival, s egyeztesse velük az ellátás rendjét, ütemezését.

A hadtápbiztosítás megszervezésén belül a hadtáphelyettes az alkalmazás első időszakára (általában 10 nap, vagy a hadsereg első védelmi hadműveletének időtartama) készítse el az anyagi szükségletek biztosítására vonatkozó számvetését.

A számvetés alapján tervezze meg a szállítási feladatokat. Az ezred (zászlóalj) hadtáphelyettes munkatérképét vezessen, s a számvetéseket munkafüzetben készítse el.

Hadtáp összefoglaló jelentést öt naponként kell felterjeszteni az előjáró intézkedésben megszabottak szerint.

Az előjáró hadtáposztállyal a parancsnoki híradás rendszerén keresztül kell kapcsolatot tartani. A megyei parancsnokság hadtápfőnökét naponta tájékoztatni kell az ellátás helyzetéről, a készletek szintjéről és a megoldásra váró problémákról abból a célból, hogy az információ áramlás az előjáró felé megbízhatóbb legyen. A megyei parancsnokságok a híradás rendszerében gyorsan elérhetők és jó lehetőségeket biztosítanak az operatív intézkedések megtételére.

Új hadtápbiztosítási elvek az amerikai hadseregben

Dr. Csabai György alezredes, a hadtudományok kandidátusa

Az amerikai hadseregben a hadtápbiztosítás új elveit: az USA szövetséges politikájára, az olyan hadászati elvekre, mint a „légi-földhadművelet” és az ellenség második lépcső elleni harc; valamint a helyi háborúkban az alacsony intenzitású fegyveres konfliktusokban megszerzett tapasztalatokra; de főként az FM 100-5-ös szabályzatban kifejezésre jutott hadműveleti koncepció elveire¹ alapozva fogalmazták meg. A fentiekből eredően — jelenlegi ismereteink szerint — az amerikai hadsereg hadtápbiztosításának új elvei a következők:

1. a feladat;
2. a hadtáptól az arcvonalig;
3. a megfeleléség;
4. a rugalmasság és mozgékonyság;
5. a gazdaságosság;
6. a hadtáp állandó informáltsága;
7. a hadtáp egységes vezetése;
8. és a hadtáp biztonsága.

Egy korábban megjelent írásomban² csak felsoroltam az amerikai hadsereg hadtápbiztosításának elveit, most pedig azt céloztam meg, hogy a következőkben ezeket az elveket kissé részletesebben vizsgáljam meg és mutassam be az olvasóknak.

¹ A hadműveleti koncepció elvei a következők:

1. az erőösszpontosítás; 2. az erőknek az ellenség gyenge pontjai elleni alkalmazása; 3. a főerőkifejtés meghatározása és fenntartása; 4. a döntés kierőszo-
kolása; 5. a terep és időjárás hatékony kihasználása; 6. az erők megóvása.

² Lásd Csabai György: A fegyveres küzdelem hadtápbiztosításának elvei. Hadtápbiztosítás, 1988. 3. szám.

1. „A HADTÁP FELADATA” — ELVE

Ez az elv tulajdonképpen a támogató csapatok (a hadtáp) rendelkezését, az előttük álló célokat, a várható és a végleges eredményeket foglalja magába.

Az első elvnek alap gondolata az, hogy a hadtáp bármilyen helyzetben biztosítsa a csapatok tűz- és csapásmérő erejének és a potenciális harci lehetőségeinek realizálását és az állandó támogatás révén segítse elő a harcászati, a hadműveleti és a hadászati célok elérését.

Az előzőekből mintegy axiómaként fakad, hogy a hadtáp szempontból nem kellően biztosított (támogatott) csapatok harcban nem képesek a harci lehetőségük ellenség feletti érvényre juttatására, így a háborúban a győzelem kivívására sem.

Ezért a csapatok eredményes hadtápbiztosítása érdekében a hadtáp elé minden esetben csak teljesíthető feladatokat, reális határidőket és elvégezhető terjedelmű munkát szabad állítani.

Az első elvet determinálják:

a) a gazdaság ágazatainak a fegyveres erők hadtápbiztosítása szempontjából meglevő lehetőségei;

b) és a hadtápcsatatok, valamint a belőlük létrehozott (megalakított) konkrét hadszíntéri csoportosítások termelő-, szállító-, kiürítő- és más jellegű kapacitásai és adottságai.

A „hadtáp feladata” elv betartása megköveteli az előljárótól, hogy: pontosan határozza meg az alárendeltjei feladatait; jól ismerje a hadtápszervezeteket; a csapatok harctevékenységének várható eredményét.

Ezért valamennyi parancsnok és hadtáphefőzető a legrövidebb idő alatt hozzon elhatározást az alkalmazásra és jelölje ki a végrehajtásba bevonásra kerülő erőket és eszközöket. Ha a kapott hadtápfeladat végrehajtása „abban az időpontban és helyzetben” lehetetlen, akkor az alárendelt jelentse azt az előljárójának, kérjen kiegészítő hadtáperőket és eszközöket, egyúttal tegyen javaslatot a végrehajtásra. Ha szükséges, akkor a parancsnoktól kérjen a hadtápnak segítséget.

2. „A HADTÁPTÓL AZ ARCVONALIG” — ELV

Ezen elv alapján: az előljáró felelős az anyagi eszközöknek a felhasználóhoz történő eljuttatásáért. Az alárendelt parancsnok készüljön fel a fogadásra, kísérje figyelemmel az alsóbb tagozatokba érkező anyagi eszközök átvételét és a felhasználók szükségleteinek a kielégítését. Amennyiben a támogató (hadtápbiztosítási) rendszer lehetőségét befolyásoló tényezők közül az egyik tényező, például az idő behatárolásra kerül, abban az esetben „minden lehetséges módon és irányban harcolni kell az időnyerésért”.

Egyes nyugati szakértők szerint az anyagi eszközök utánszállításának távolsága — átlagosan véve — nem változott. Ezért *időt lehet megtakarítani*: az anyagi eszközök felülről lefelé történő áramoltatásának gyorsításával; a minimális számú átrakásával; a legrövidebb ellátási útnak igénybevételével és a korszerű technológiai folyamatok alkalmazásával.

3. „A HADTÁP MEGFELELŐSÉGE” — ELV

A megfelelőség elve tulajdonképpen a hadtáp állapotát (helyzetét) integrálja magába. *Tehát nem mást, mint:*

a) a számításokkal igazolt hadtápszükségletek mennyisége, terjedelme;

b) a harchoz (hadművelethez) szükséges hadtáperők és -eszközök, valamint az általuk tényleges biztosítottak;

c) a hadtápbiztosítás olyan sorrendje, amely megfelel a csapatok által végrehajtandó feladatok fontosságának. Tehát a felesleges hadtáperők és -eszközök nagymérvű összevonása. Azaz a túlzott összpontosítás csökkenti a hadtáp mozgékonyágát, a készletek feltöltésének idejét, kiegészítő erőket köt le az anyagmozgatásra és az őrzésre — védelemre.

Véleményem szerint ennek az *elvnek az alapgondolata az adekvátság, amely érzékletesen abban jut kifejezésre, hogy a hadtápbiztosítási rendszer potenciális lehetősége minden esetben feleljen meg a tényleges szükségleteknek.* Vagyis, az ne legyen se több, de kevesebb se a szükségesnél.

4. „A HADTÁP RUGALMASSÁGA” — ELV

A rugalmasság elvében megfogalmazott tétel szerint a hadtáp bármely helyzetben legyen képes a saját szakfeladatai végrehajtásához. Csak ezúton biztosíthatók a szilárd keretek a hadtáperők és -eszközök módszeres felhasználásához, az ésszerű kezdeményezések kivitelezéséhez mind a hadtápbiztosítást tervezők, mind a végrehajtók részéről.

A *hadtáp rugalmassága* tehát nem más, mint a tervezett és a kialakult helyzethez való alkalmazkodás képessége.

A hadtáp rugalmasságának egyik fontos eleme a hadtáp mozgékonyága. *A hadtáp mozgékonyága egyesíti magában:*

— a hadtáp magasfokú terepjáróképességét;

— a megbízható feltöltöttséget a (főképp) szállító-, híradó- és más eszközökkel.

A hadtáp mozgékonyága legalább olyan legyen, mint az ellátandó csapatok mozgékonyága. Esetenként talán annál több, hiszen a hadtáp a munkáját menetben és rövid megállásokban (nemcsak településben) is végzi.

5. „A GAZDASÁGOSSÁG” — ELVE

A hatékony anyag- és eszközfelhasználás érdekében harcban a hadtáp ez irányú lehetőségei ne legyenek kisebbek a kívánatosnál. Azaz háborúban „szigorúan” *szabályozni szükséges* az előállítandó anyagi eszközök mennyiségét és milyenségét, mégpedig abból adódóan, hogy az anyagi eszközök hiánya, vagy akár a feleslege veszélyezteti a hadtápbiztosítási rendszer normális funkcionálását és ez túl nagy tőké lekötéséhez vezethet.

Ezért lehetőleg kerülni kell a felesleges anyagfelhasználást és az anyagi eszközökben keletkező veszteségeket.

6. „A HADTÁP ÁLLANDÓ INFORMÁLTSÁGA” — ELV

Általában folyamatosan igényli az olyan ismereteket, mint az anyagi eszközkészletek megléte, mérvé, helye, szükséglete, nyilvántartása és azok felhasználása tervezésének helyzete. Az előzőkhöz pedig teljes mértékű és csak valós információkra van szükség. Az ügy és a szolgálat érdeke megköveteli a valós, de kellemetlen tények jelentését is a hadtápbiztosítási rendszerről, a hadtáp állapotáról és helyzetéről.

A hadtáp állandó informáltságának elve *egyik oldalról* az anyagi eszközök tökéletesítését és megújítását, *másik oldalról* pedig a katonai és a polgári követelmények egységesítését teszi szükségessé. Ugyanakkor ez az elv azt is feltételezi, hogy a békében kialakított hadtápbiztosítási rendszeren a háború kitörésével jelentős változtatásokat kell eszközölni, sőt gyökeresen át kell alakítani.

Ezekhez az átalakítási irányokhoz tartoznak:

- az automatizált rendszerek felhasználása;
- a hadtápbiztosítási rendszer háborús alkalmazásra való átalakítása;
- és a tervezés tökéletesítése a háborús viszonyoknak megfelelően.

7. „A HADTÁP EGYSÉGES VEZETÉSE” — ELV

Ez az elv azt hangsúlyozza, hogy a hadtáp vezetése nem más, mint a csapatvezetés egyik funkciója, ezért az általános követelményei a csapatvezetés követelményeiből fakadnak.

Az előzőből egyenesen adódik az is, hogy a parancsnokok nemcsak a csapatok hadtápbiztosításáért, hanem a megszervezéséért is felelnek.

A hadtáp egységes vezetése elvének „magját” a csapatvezetés egysége képezi. Ezért a parancsnoknak a hadműveleti (harcászati) és a hadtápbiztosítási kérdések iránti felelősségéből a jövőben sem szabad engedni ezen elvből kifolyólag.

8. „A HADTÁP BIZTONSÁGA” — ELV

Ez az elv egy sor komplex rendszabály foganatosítását igényli. Ezek a hadtápnak az ellenséges támadás elleni védelmével, az állandó őrzésével és a pusztító eszközök hatása elleni védelmével kapcsolatosak.

* * *

Az amerikai hadsereg hadtápbiztosítási elveinek objektív és igen tárgyyszerű bemutatása számunkra *az alábbi következtetések megvonását teszi lehetővé:*

1. Az amerikai hadsereg támogatási (hadtápbiztosítási) elveiben érzéketlenül tükröződnek az USA katonai doktrínájában megfogalmazott célkitűzések —, valamint a hadászati és hadműveleti koncepciók támogatása (biztosítása) feladatainak főképp az elvont jellegű megfogalmazása.

2. A hadtápbiztosítási elvek mintegy „kiindulópontot” képeznek az Észak-Atlanti Szövetség Egyesített Fegyveres Erői hadtápbiztosításának

elméleti alapjaihoz. Ezért az ún. kisugárzó hatásuk a nyugati hadseregek hadtápjaira ma és holnap igen jelentősek és egyre erősebbnek láthatók.

3. A hadtápbiztosítási elvek feldolgozása számunkra lehetővé teszi annak megértését, hogy milyen irányba kerül fejlesztésre az amerikai hadsereg hadtápjá, és mely hadtápbiztosítási eljárások és módszerek alkalmazását tervezik egy esetleges háború során.

4. A hadtápelmélet egyik aktuális feladata a más hadsereg hadtápjának, ezen belül a hadtápbiztosítás elveinek mélyreható tanulmányozása és azokból a következtetések levonása. E munkálatokban a hadtápelmélet és gyakorlat kérdéseivel foglalkozó szakembereken túl igen nagy a feladata és felelőssége a tanintézetek hadtápj oktató-nevelő állományának a hadtáptisztek ezirányú látókörének a bővítésében.

5. A bemutatott hadtápbiztosítási elvek képezik az USA hadtápbiztosítási rendszerének működési alapjait. Az USA hadtápbiztosítási rendszerét alapjaiban az „interkontinentális megosztottság” és az „expedíciós arculat” jellemzi.

Így például Európában hozzátartozik körülbelül 250 anyagi biztosítási repülőter, több kikötői körzetekhez kötött csővezeték hálózat, a vasúti és hajózási terminálok és mások. Azaz a nagy (óceánon túli) utánszállítási távolság miatt céltudatosan fejlesztik a katonai infrastruktúrát. Azonban ez nagymértékben függ a befogadó ország infrastruktúrájától.

Felhasznált irodalom:

1. E. G. Korotcsenko ezredes: A hadművészet elveinek fejlődéséről. Voennaja Misl, 1989. 3. szám.

2. N. Burul: Az USA pc. hadosztály hadtápbiztosítása. ZVO, 1988. 5. szám.

3. W. A. Downing ezredes: Az USA szárazföldi csapatok tevékenységei elvei: az 1980-as és az azt követő évek kihívása. Military Review, 1981. 1. szám.

4. Az USA szárazföldi csapatainak központi hadtápszervei. ZVO, 1986. 12. szám.

5. Csabai Görgy: A hadtápbiztosítás fogalma napjainkban a Magyar Néphadseregben, néhány nyugati ország fegyveres erőinél és a katonai koalícióban. Hadtápbiztosítás, 1986. 1. szám.

6. Dr. Wolfgang Weber: Die Streitkräfte der NATO auf dem Territorium der BRD. Militärverlag der DDR (VEB) Berlin, 1984.

7. H. Polh: A szárazföldi csapatok hadtápellátása az információk technológia viharos növekedésének tükrében. Eu. Wehrkunde, 1989. 6. szám.

8. A. M. Parsi: Az EGK értekezlete a szárazföldi csapatok ellátásáról. Rivista Militare, 1989. 3. szám.

9. Csabai György: Az USA és a nyugatnémet szárazföldi csapatok hadtápjáról. Honvédelem, 1987. 9. szám.

KATONAI KÖZLEKEDÉS, SZALLÍTÁS, KIKÉPZÉS

ELŐSZÓ

a védelmi doktrínán alapuló hadműveletek (harctevékenységek) közlekedési biztosítása aktuális kérdéseihez

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete 1987. május 28—29-i ülésén elfogadta és közre adta „A VARSÓI SZERZŐDÉS TAGÁLLAMAI KATONAI DOKTRÍNÁJÁRÓL” szülő dokumentumot. A dokumentum közzététele óta a szövetséges országok, a nemzeti politikai és katonai vezetőszervek intenzíven megkezdték a katonai doktrína tételeinek részletekbe menő elemzését, kihatásainak vizsgálatát mind a katonai erők nagysága, jellege, ütőképessége és alkalmazása, mind a népgazdaság erőforrásainak célirányos fejlesztése és felhasználása vonatkozásában.

Az elmúlt két évben a szakkiképzési foglalkozásainkon levezetett parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatokon, hadijátékok keretében részletesen feldolgozásra került a gépesített hadtest, az összefegyvernemi hadsereg védelmi hadművelete közlekedési biztosításának elméleti és gyakorlati kérdéseit, a honi terület és a népgazdasági közlekedési rendszer adottságai, a közlekedési biztosítás megszervezésére gyakorolt kedvező és kedvezőtlen kihatásai.

Az eddig elvégzett elemző munkák tapasztalatai arra a következtésre juttattak bennünket, hogy a VSZ tagállamai — és közöttük hazánk — által is deklarált katonai doktrínának megfelelően a fegyveres erők alkalmazási feladataikban való várható változások szükségszerűen igénylik a jelenlegi katonai közlekedési rendszer felülvizsgálatát, racionalizálását, egyes részterületeinek, szervezeteinek és feladatainak pontosítását.

Ezen bevezető gondolatok után cikkkeinkben — a teljesség igénye nélkül — kívánjuk közreadni a védelmi hadművelet közlekedési biztosítása elméleti kérdései kimunkálása terén szerzett tapasztalatokat, nézeteket, állásfoglalásokat.

„Felelős szerkesztő”

A védelmi doktrína hatása a hadműveletek közlekedési biztosítására

Sáfár Bálint ezredes, Tóth Bálint mk. alezredes

A korszerű háborúban a fegyveres erők sikeres harctevékenységének egyik alapvető feltétele az adott hadszíntér közlekedési rendszerének időben történő, sokoldalú összehangolt felkészítése és megbízható működtetése.

A hadműveletek térbeli kiterjedését, a korszerű technikai eszközökkel felszerelt csapatok manővereivel és ellátásával kapcsolatos megnövekedett szállítási igényeket, valamint a közlekedési hálózat rombolására alkalmas ellenéges eszközök hatótávolságának, találati pontosságának és romboló erejének növekedését figyelembe véve a közlekedési rendszer működtetését a korszerű háborúban sokkal bonyolultabb körülmények között kell megvalósítani. Ezért a közlekedési rendszer felkészítése, működőképességének fenntartása fokozott követelményeket támaszt mind a katonai, mind a polgári közlekedési szervek részére.

Az új védelmi koncepció az elégséges biztonság elve alapján, a védelmi hadművelet megívásához szükséges, az ország teherbíróképességéhez és sajátosságaihoz igazított nagyságrendű fegyveres erők fenntartását irányozza elő. Figyelembe veszi, hogy az ország, vagy a vele szövetséges országok ellen indított agresszió esetén a *haditevékenység alapvető módja a védelmi hadviselés*, ennek megfelelően kell felkészíteni az országot és fegyveres erőit.

Egy Európában kirobbant háború esetén az agresszió elhárítására vívott védelmi hadművelet során országunk egész területe a hadszíntér részévé és jelentős része (a Dunántúl) közvetlenül a hadművelet megívásának területévé válhat.

A védelmi hadművelet megívására minden valószínűséggel az országunk területére becsoportosított szövetséges csapatokkal együttműködésben kerülhet sor.

Figyelembe véve a jelenlegi katonapolitikai célkitűzéseket, a hagyományos haderők csökkentését, az európai feszültségcsökkentő és biztonság-növelő intézkedéseket, (a szovjet csapatok részleges kivonását a szövetséges országok területéről) egy esetleges agresszió elhárításához szükséges csapatcsoportosítások létrehozása fokozott követelményeket támaszt az ország közlekedési rendszerének megbízható működőképességével szemben.

Jelentős mértékben megnövekedik a csapatok mélységből történő időbeni előrevonásának fontossága, ezzel párhuzamosan a hadszíntéri közlekedési szervek, csapatok szerepe, valamint a hadszíntér előkészítésének jelentősége.

Míndezeek szükségessé teszik:

— a csapatcsoportosítások létrehozásához és a hadászati tartalékok előrevonásának biztosításához megfelelő áteresztőképességű közlekedési hálózat előkészítését, (vasúti és közúti irányok kijelölését, felkészítését,

a veszélyeztetett csomópontok, objektumok megkerülési lehetőségeinek, dublőr hidátkelőhelyek, átrakókörletek létesítésének előkészítését);

— a várhatóan megnövekedő méretű katonai szállításokhoz megfelelő mennyiségű és összetételű szállító eszközök biztosítását (vasúti kocsik, mozdonyok, tehergépjárművek);

— a közlekedési hálózat és a védelmi hadművelet követelményeinek megfelelően kialakított katonai közlekedési hálózat berendezéséhez, üzemeltetéséhez és működőképessége fenntartásához szükséges polgári és katonai közlekedési szervek létrehozását, felkészítését.

Mindezek olyan mérvű feladatok és követelmények, amelyek teljesítése huzamos felkészítési időt és jelentős anyagi ráfordítást igényelnek. *Ezen feladatok szerves részét képezik az ország honvédelmi felkészítésének*, amelyek egy jelentős részét már a békeidőszakban — a népgazdasági fejlesztési tervek során — kell realizálni, más részét a háborús veszélyeztetettségi időszak feladataként elsősorban a közlekedési tárca részére kell előirányozni.

Az ország területén vívott védelmi hadművelet közlekedési biztosításához szükséges feltételek megteremtésében, valamint a katonai közlekedési hálózat működőképessége fenntartásában megnövekedett szerepet kap a közlekedési tárca. Az ország egész területén — így a kijelölt katonai közlekedési hálózaton is — a közlekedési rendszer működtetését, fenntartását és működőképessége biztosítását a polgári közlekedési szervek végzik. Ugyanakkor a hadsereg közlekedési biztosításához, a szövetséges csapatok, hadászati tartalékok előrevonásához olyan fontos katonai érdekek fűződnek, amelyek szükségessé és elengedhetetlenné teszik a kijelölt közlekedési vonalak működtetésében a szoros katonai felügyeletet, egyes körzetekben a katonai közlekedési erők alkalmazását.

A katonai szállítások, a közúti mozgások céljaira igénybevételre tervezett közlekedési hálózat kijelölésénél és felkészítésénél, a védelmi hadművelet közlekedési biztosítása megszervezésénél *alapvető követelményként kell figyelembe venni*:

— az ország közlekedési rendszerének sajátosságait, lehetőségeit, működtetésének személyi és tárgyi feltételeit;

— az MN és a szövetséges csapatok közlekedési szükségleteit, a csapatok diszlokációját, a várható hadműveleti felépítést, az ellátási források területi elhelyezkedését, valamint mindezeknek a közlekedési hálózatba való bekapcsolásának lehetőségét;

— a katonai közlekedési rendszer működtetéséhez szükséges és rendelkezésre álló erőket, eszközöket és a várható tartalékokat;

— a népgazdaság, a hadigazdaság és a lakossági szolgáltatások közlekedési szükségleteit.

A védelmi hadművelet közlekedési biztosításának főbb sajátosságai:

A védelmi hadművelet során az ország területén működő és harctevékenységet folytató MN és szövetséges csapatok közlekedési biztosítására olyan — a honi területből eredő — sajátos körülmények gyakorolnak hatást, amelyek egyrészt kedvezőbb, másrészt bonyolultabb feltételeket teremtenek.

Kedvezően hatnak:

a) A honi területből adódóan a hadszíntér ismerete, az ország közlekedési hálózatának fejlettsége, célirányos előkészítettsége, tartalékok megléte.

b) A katonai közlekedési hálózat fenntartásába, üzemeltetésébe a polgári közlekedési szervek erőinek, eszközeinek bevonása, szakismeretük hasznosítása, helyreállítási terveik, anyagaik, készleteik felhasználhatósága.

c) A csapatok anyagi készletei utánszállítására a készletek jelentős része időben mobilizálható, a szükséges helyeken decentralizálhatók.

Kedvezőtlenül hatnak:

a) A védelem teljes mélységében a hadtáp és ezen belül a közlekedési objektumok veszélyeztetettsége az ellenség nagypontosságú fegyverkomplexumai hatékonyabb alkalmazási lehetőségeiből eredően fokozódik, növekszik a tartalékok előrevonási útvonalaira mért csapások gyakorisága.

b) Az ország földrajzi adottságaiból eredően a K—NY-i nagymélységű mozgások irányát a Duna, a Tisza keresztezi, az átkelőhelyek rombolása során elszigetelt területek keletkezhetnek.

c) A csapatok közlekedési szükségletei mellett biztosítani kell a népgazdaság, a hadigazdaság és a lakosság közlekedési szükségleteit is.

Mindezek mellett további sajátosságként jelentkeznek, hogy:

a) A hadművelleti területen, a hadsereg (FRONT) védősávjában jelentős számú más-más alárendeltségű katonai szervezet, szövetséges csapat és polgári szerv tevékenykedik, ebből eredően jelentősen megnő a közlekedési igények kielégítésében, a tevékenységek felosztásában az együttműködés szerepe, megszervezésének fontossága.

b) A katonai közlekedési hálózaton a katonai forgalom biztosítása mellett szükségessé válik a népgazdasági, hadigazdasági szállításokkal, a lakossági szolgáltatásokkal és a kiürítési szállításokkal kapcsolatos igények kielégítésének biztosítása.

A védelmi hadműveletet folytató csapatok harctevékenységevel kapcsolatosan *alapvető sajátosságként jelentkeznek, hogy:*

a) A közlekedési szükségletek a támadó hadművelet kezdeti időszaka mutatóihoz képest nem igényelnek jelentős változást, ugyanakkor az ellátási feladatok túlsúlya a harcászati zónára koncentrálódik, mert:

— a harctevékenység kevésbé mobil jellege, a harcászati zónában tevékenykedő erők azonnali reagálóképességének biztosítása szükséges — teszi kellő méretű feltételrendszer meglétét (anyagi készletek, szállítási kapacitás, mobilitás);

— a vasútra széttelepített anyagkészletek és a védelmi sávban meglévő viszonylag sűrű vasúthálózat lehetővé teszi az anyagok (*központi eszközökkel* (vasúttal) a hadtest, esetenként a dandárhadtáp vonaláig történő utánszállítását. Ebből eredően a hadtest tagozaton belül alapvető formává válik a kirakó állomásokról saját eszközökkel — a hadtest szervezésében — történő ellátási mód. Ebben a helyzetben a hadsereg, de

még inkább a központhadtáp gépkocsiszállító erői mindaddig tartalékot képeznek, amíg nem keletkezik a hadtestnél szállítási kapacitáshiány (pl. a vasút rombolása nem teszi lehetővé a közeli rászállítást, vagy a hadtest és az alárendeltjei szállító alegységei nagy veszteséget szenvednek);

— a stacioner ellátási források viszonylagos közelsége, ugyanakkor decentralizálása, a hadtestek védelmi sévjának méretei szükségessé teszik ebben a tagozatban mintegy 150—200 km katonai gépkocsiút berendezését. Jelentősen megnő a harántirányú szállítások, csapatmozgások, a szállítmányokkal való manőverezés igénye, így a berendező katonai gépkocsiutak jelentős részét a harántirányú és az ellátási forrásokat bekötő utak teszik ki.

A hadművelleti területen tevékenykedő csapatok eredményes harctevékenységének biztosítása szükségessé teszi az önállóságuk lehetőség szerinti növelését (közlekedési vonatkozásban) a szállítókapacitás, a közlekedési hálózat üzemeltetése — ezen belül főként a közúti biztosítás — területén.

A kellő önállóság biztosításához — a közelmúltban levezetett gyakorlataink tapasztalatai alapján — célszerűnek látszik a dandárok szállítókapacitásának növelése, valamint a hadtestek állományába közúti komendánsalegység rendszeresítése.

b) A közúti biztosítás feladatainak teljeskörű felügyeletét a hadművelleti területen — különösen akkor, ha az egy tájegységet is alkot, mint például a Dunántúl — célszerű a hadsereg tagozatra hárítani, az ehhez szükséges közúti komendánserek biztosításával. Figyelembe kell venni, hogy a hadtesttagozatban berendezett katonai gépkocsiutakon a hadseregtagozatban további legalább két frontális és két harántirányú katonai gépkocsiút (mintegy 6—800 km) berendezése válhat szükségessé.

Másik alapvető sajátosság, hogy nem csökken, ellenkezőleg nő (a tervezett és a további várható haderőcsökkentés, a szövetséges csapatok visszavonása, valamint a nagypontosságú, nagyhatótávolságú fegyverrendszerek hatása miatt) a hátszági közlekedési biztosítás szerepe, a mélységben levő hadászati és hadművelleti tartalékok előrevonásának megbízható biztosítása érdekében.

A hátszágban különösen az előrevonási vonalakon megnövekszik az átkelőhelyek jelentősége.

Kiemelt figyelmet kell tehát fordítanunk a megváltozott követelményeknek megfelelő közlekedési biztosítási rendszer kialakítására, a közlekedés folyamatosságának biztosítására. *Ennek megvalósításához elengedhetetlenül szükséges:*

— az ellenség csapásmérése lehetőségei figyelembevételével, a várható feladatoknak megfelelően előkészített közlekedési hálózat (ideiglenes átrakó körletek, dublőr hídátkelőhelyek, megkerülő irányok);

— szakképzett katonai felügyelet alatt álló, jól szervezett polgári közlekedési erők és (forgalmi, helyreállító osztagok), anyagtartalékok;

— a rendkívüli helyzetben beavatkozásra kész katonai közlekedési erők (helyreállító, üzemeltető, szállító).

A polgári közlekedési szervek által jelenleg felállításra kerülő tisztán polgári szervezetek, helyreállítóerők — véleményünk szerint — mű-

ködőképessége háborúban erősen korlátozott, mert nem rendelkeznek kellő mobilitással, önvédelmi képességgel és az egyes tevékenységükhöz elengedhetetlenül szükséges katonai eszközökkel (pl. aknakutató, akna-mentesítő, úszóaknák elleni és álcázó eszközökkel) való megerősítésük.

Kiemelten fontossá válik a hadigazdaság működéséhez szükséges közlekedési rendszer fenntartása, amelyet teljeskörűen össze kell hangolni a katonai közlekedési rendszerrel. A kiürítési szállítások, a népgazdasági és egyéni közúti gépjármű mozgások szervezett végrehajtása érdekében különösen a harcászati-hadműveleti zónában — a tanácsi szervekkel, a HÁPVP-al és a BM-el egyeztetett közúti irányokat kell kijelölni és biztosítani.

Harmadik alapvető sajátosság, hogy az ország területe olyan bázisként fogható fel, amely az összes lehetőségével felhasználható a védelmi hadművelet mindenoldalú biztosítására.

Ezt a lehetőséget mind a katonai közlekedési szervek, közlekedési csapatok megalakításánál, mind alkalmazási feladataik szervezésénél figyelembe kell venni.

Az országban végbemenő politikai folyamatok is a honvédelmi össz-társadalmi jellegének erősítését motiválják. Ez pedig egy sor területen lehetővé és szükségessé teszi a *népgazdasággal integrált megoldások* további kialakítását a TS uszályhidak, a sebesültszállító eszközök mintájára.

Ilyen területek lehetnek:

— a közlekedési csapatok teljeskörű ráépülése az azonos rendeltetésű polgári közlekedési szervekre (gk. száll. z. — VOLÁN, ku. kom. z. — közúti igazgatóság, hidépítő zászlóaljok — hidépítő vállalatokra stb.);

— az országban egyeztetett szállító gépjármű program megvalósítása, ezáltal az MN-ben meglevő indokolatlanul nagy számú MZ szállító technika csökkentése.

A közlekedési csapatok alkalmazási feladatainak tervezésekor, illetve tevékenységük során szakítani kell a korábbi — tábori eszközök (erdő, sátor) — szemlélettel, megfelelő rendszabályokkal el kell érni, hogy az alkalmazási körletekben meglevő adottságok (épületek, műhelyek, tisztálkodási lehetőségek, világítás stb.) a lehető legszélesebb körben igénybevehetők legyenek.

A védelmi koncepció hatása a közlekedési biztosítás megszervezésére és vezetésére:

A védelmi hadművelet közlekedési biztosítása megszervezésénél sajátosságként kell figyelembe venni:

a) Az ország területén a védelmi hadműveletet folytató koalíciós állományú FRONT csapatai mellett más alárendeltségbe tartozó katonai szervezetek és polgári szervek is tevékenykednek, működik a hadigazdaság, él az ország.

b) A katonai közlekedési hálózat biztosításában, működtetésében az MN alárendeltségű közlekedési csapatokon, szerveken kívül részt vesznek más katonai szervezetek (területvédelmi egységek, műszaki csapatok), társ fegyveres testületek (BM, Munkásőrség), a szövetséges közlekedési csapatok és a polgári közlekedési szervek, vállalatok.

c) A katonai közlekedési hálózaton nem lehet egyértelműen letiltani a polgári közlekedési igények kielégítését. Különösen nem egyes frekvenciát hídátkelőhelynél, csomópontnál, vasútállomáson.

d) A közlekedés biztosítás vezetésében nem tisztán csak a katonai vezetés érvényesül, fokozódik az együttműködés, a felső szintű koordinálás szükségessége.

e) Szükségessé válhat a háterszágban és a hadművelési területen is egyes kiemelt fontosságú vasúti irányok (vonalszakaszok) biztosításáért való felelősség katonai kézbeadása, a katonai közlekedési erők e célra történő koncentrált alkalmazása.

A vezetési rendszer sajátosságaként célszerű figyelembe venni a Közlekedési, Hírközlési és Építésügyi Minisztérium elvi irányító jellegének, illetve a polgári közlekedési szervek önállóságának további erősödését, ennek megfelelően a közvetlen vállalati ráhatás lehetőségének csökkentését.

Az ország adottságait, elvi jellegű területi felosztását (tájegységenként) és a védelem felépítését figyelembe véve, célszerű a katonai közlekedési rendszert is *hadművelési és háterszági* zónába tartozóan tagolni. A közúti biztosítási feladatokat az ott működő seregtestek kezébe összpontosítani, a vasúti szállítások és a helyreállítások összehangolása érdekében egy központi közlekedési operatív csoportot működtetni. Ez a tagozatok számának csökkenését, az erők racionálisabb felhasználását eredményezi.

A háterszágban a szövetséges operatív csoportokkal való együttműködés továbbra is aktuális feladat. Szükségessé válhat a szállítások folyamatosságának biztosítása érdekében az átrakó és ideiglenes átrakó körletekben a központi katonai közlekedési szervek vezetésével operatív csoportok működtetése is.

Összegezve:

A védelmi doktrína alapelveiből és abból a tényből kiindulva, hogy országunk ellen váratlan támadást a NATO légiereje indíthat, megállapítható, hogy a légvédelem döntő szerepet játszhat a védelem sikerében, a közlekedési hálózatra tervezett csapások elhárításában.

A védelmi hadműveletet vívó szárazföldi csapatok közlekedési biztosításában fokozott igényként jelentkeznek az önállóság biztosításának lehetőségei, tovább erősödött a harcászati tartalékok mélységből történő előrevonását biztosító háterszági közlekedési csapatok szerepe, a hadszíntér előkészítése, a közlekedési hálózat felkészítésének jelentősége. Összességében a védelmi doktrína a honvédelem és a katonai élet minden területének — ezen belül a közlekedési biztosítás területeinek — részletes, kritikus felülvizsgálatát, újraértékelését, a védelem elveivel való igazítását teszi szükségessé. A vizsgálat eredményeinek megfelelően korszerűsíteniünk kell a katonai közlekedés feltételrendszerét. Mindezen kérdések feldolgozását tudományos kutató munka keretében végezzük.

A szárazföldi hadsereg védelmi hadművelete közlekedési biztosítása megszervezésének sajátosságai

Tóth Bálint mk. alezredes, Németh Ernő alezredes

A Varsói Szerződés Politikai Tánácskozó Testülete 1987 májusi ülésén Berlinben elfogadott és „A Varsói Szerződés tagállamai katonai doktrínája” címmel közreadott dokumentumban a tagállamok részletesen és világosan kifejtették álláspontjukat arról, hogyan közelítik a háború és a biztonság problémáit.

A katonai doktrínában megfogalmazottak többek között újszerű fel fogásban határozzák meg a hadműveletek jellegét és a fegyveres erők alkalmazását különösen a háború kezdeti időszakában. Mindezek szükségessé teszik a fegyveres erők tevékenységében a csapatok mindenoldalú biztosításában eddig alkalmazott elvek, nézetek kritikus felülvizsgálatát, a várható feladatokhoz, sajátosságokhoz jobban igazodó feltételrendszer kialakítását. Ebben a tanulmányban — a teljesség igénye nélkül — a szárazföldi hadsereg honi területen folytatott védelmi hadművelete közlekedési biztosításának néhány sajátosságára kívánjuk T. olvasóink figyelmét ráirányítani.

1. A honi területen folytatott védelmi hadművelet közlekedési biztosításának sajátosságai és megszervezésének követelményei:

A védelmi doktrínából kiindulva a szárazföldi hadsereg a háború kezdeti időszakában az ország területén várhatóan előkészített védelmi hadműveletet fog vívni. A honi területből adódóan a hadszíntér (hadműveleti terület) konkrét ismerete, a biztosítási tervek részletes kidolgozásának, helyszíni pontosításának lehetősége, a védelem, ezen belül a közlekedési biztosítás előkészítésére kedvező hatással lehetnek, mert e rendszabályok nagyrésze már béke időszakban előkészíthetők.

Az ország *közlekedési hálózatának fejlettsége* és békében történő előkészítettsége a közlekedési biztosítás megszervezésére gyakorolt kedvező hatása megmutatkozik abban, *hogy:*

a) a vasút behálózza a harcrend teljes mélységét, a vasútállomások, rakodóhelyek sűrű, átlagosan 5—7 km-enkénti elhelyezkedése számos kirakó állomás működését teszi lehetővé a hadsereg-, hadtest-, sőt a dan-dárhadtáp tagozatokban;

b) a közúti hálózat sűrűsége szilárd burkolatú utak igénybevételét is lehetővé teszi, gyakran egészen az alegység hadtápkörletekig is, egyben széles lehetőséget biztosít a manőverezéshez;

c) korlátozott számú, de nagy szállítóképességű frontális és harántirányú hajózható vízi út és katonai anyag szállítására megfelelően előkészített kikötőhelyek állnak rendelkezésre;

d) elegendő számú és kellő területi elosztású, különböző osztályú repülőterek, leszállóhelyek a légi szállítás alkalmazását is lehetővé teszik;

e) az állandó jellegű csővezetékek „megcspolási” lehetőségekkel rendelkeznek;

f) a közlekedési biztosításban résztvevő MN erők feltöltöttek, megfelelő helyi ismeretekkel rendelkeznek;

g) a hadműveleti területen (Dunántúlon) levő katonai közlekedési rendszer üzemeltetésében, kiszolgálásában és helyreállításában a katonai erőkn kívül jelentős mértékben résztvesznek a közlekedési alágazatok erői, eszközei és bevonásra kerülnek anyagi erőforrásaik, anyagtartalékaik;

h) a közlekedési csapatok technikai eszközei állapotának fenntartására a polgári javítóbázisok lehetőségei is felhasználhatók. Például a VOLÁN telepek, MÁV javítóüzemek stb.;

i) a közlekedési hálózat helyreállításához a várható rombolások körzetében rendelkezésre állnak a békében felhalmozott helyreállító anyag-tartalékok, berendezések és a kidolgozott tervek, technológiák;

j) az anyagi készletek időbeni mobilizálása, vasúti szerelvényekre, uszályokra és gépkocsiszállító eszközökre történő felmálházása és decentralizált tárolása, viszonylag gyors manővereztetésüket biztosítja;

k) a katonai anyag- és technikai eszköszállításoknál aszálítmányok k ísérése és őrzése rendszerint elégséges, azok védelmére jelentősebb katonai erőket különösen a mélységben folyó szállítások során nem szükséges más feladattól elvonni;

l) a rakodásoknál és a helyreállítási munkák végzésénél az e célra rendszeresített katonai és polgári erőkn kívül ideiglenes polgári munkaré és munkagépek igénybevétele van lehetőség;

m) a harcoló csapatok és a közlekedési — főképpen a szállító — csapatok helyi ismeretekkel rendelkeznek, így a közúti komendáns szolgálatnál a forgalomszabályozó erőket (őrsöket) ritkábban, csak a fontosabb csomópontoknál szükséges telepíteni, általában elegendő a járőrözés is.

Ugyanakkor kedvezőtlenül hatnak, hogy:

a) a védelem teljes mélységében a hadtáp és ezen belül a közlekedési objektumok veszélyeztetettsége az ellenség nagypontosságú fegyverkomplexumai hatékonyabb alkalmazási lehetőségeiből eredően fokozódik;

b) az ellenség feltehető légi fölénye, a légideszant és diverziós csoportok várható alkalmazása miatt növekszik a tartalékok előrevonására való ráhatása, az előrevonási útvonalakra mért csapásainak gyakorisága;

c) az ország földrajzi adottságaiból eredően a K—Ny-i nagymélységű mozgások irányát (szövetséges csapatok előrevonása) a Duna és a Tisza keresztezi, azokon az átkelési lehetőségek néhány helyre koncentrálnak, így a folyamatos szállítás és közúti mozgás sebezhetősége megsokszorozódik, a hídátkelőhelyek rombolásából elszigetelt területek (sőt országrészek) keletkezhetnek;

d) a közlekedési hálózat rombolásának várható mértéke — különösen a harcászati zónában és a nagyfolyami átkelőhelyek, ipari centrumok körzetében — valamint a fokozottabb helyreállítási követelmények több erőt, eszközt és időt igényelnek;

e) az MN és a szövetséges csapatok közlekedési biztosítási rendszerén kívül biztosítani kell a népgazdaság, a polgári lakosság és a haditermeléssel kapcsolatos közlekedési rendszer működőképességét is;

f) a harcászati zónába tartozó, illetve az ellenség várható beekelődése irányába eső területeken a csapatok ellátásával, a felesleges anyagok, megrongálódott technikai eszközök és sérültek hátraszállításával

kapcsolatos szállítások mellett külön igényként jelentkeznek a polgári jávak kitelepítésével kapcsolatos szállítások;

g) a gépkocsi utak forgalmában — különösen a hadsereg, hadtest tagozatokban — a saját csapatok esetleges visszavonulása zavarokat okozhat;

h) a közlekedési csapatoknak, vezető szerveknek nincsenek harci tapasztalatai, még nem eléggé összekovácsoltak, begyakorlottak;

Mind ezek mellett további sajátosságként jelentkeznek, hogy:

a) a hadsereg (FRONT) védősávjába tartozó területen jelentős számú, más-más alárendeltségbe tartozó katonai és polgári szerv, valamint a szövetséges csapatok végzik feladataikat, ebből eredően megnő az együttműködés megszervezésének fontossága;

b) a védő csapatok ellátásának megszervezése alapvetően a helyi erőforrások (területi raktárak, béke helyőrségekben lévő készletek, polgári vállalatok stb.) maximális kihasználásával és a kirakó állomásokra biztosított készletekből a saját szállító eszközeik (dandár, hadtest) igénybevételel történik. A támadó hadművelethez viszonyítva csökkennek a szállítási távolságok. A gépkocsi szállítóeszközök mozgása nem kizárólag a kijelölt és fenntartott katonai gépkocsiutakra korlátozódik. Növekszik a csapatok önállósága a szállítások szervezésében;

c) jelentősen megnő a harántirányú csapatmozgások mennyisége, a csapatokkal és az anyagszállítványokkal való manőverezés igénye;

d) az ellenség beékelődése egyes irányokban átvághatja a közlekedési vonalakat, jelentős veszteségeket okozhat a közlekedési csapatoknak is;

f) az ellenség által a közlekedési hálózatra, illetve azokon mozgó csapatokra, szállítványokra mért csapásokból eredő rombolások helyreállítási szükségletei mellett az ellencsapás, illetve a támadásba való átmenet előkészítése során figyelembe kell venni a saját erőinkkel végzett műszaki zárásokból adódó helyreállítási munkákat is;

g) az ellenség behatásainak következményeként különösen a harcászati zónában a vasúthálózat üzemeltetése során a létfontosságú harci anyagok utánszállítása, a kiürítési szállítások, a vasúton tárolt anyagi készletek menekítésének megbízható végrehajtása érdekében alkalmazásra kerülhetnek a katonai vasútüzemi erők is.

Mindenekelőtt a közlekedési biztosítás megszervezésénél főbb követelményekként szükséges rögzíteni, hogy:

— a honi területen folytatott védelmi hadművelet közlekedési biztosítási rendszerének meg kell felelnie a védelmi hadműveletben közvetlenül résztvevő saját és szövetséges csapatok, a FRONT második lépcsőjébe tartozó szövetséges csapatok előrevonása (tartalékok), valamint a háterszági rendeltetésű csapatok, intézetek közlekedési biztosítási igényeinek kielégítésére;

— a közlekedési rendszer felépítésének, a közlekedési csapatok csoportosításának alkalmasnak kell lennie jelentősebb változtatás nélkül az ellencsapás, illetve a támadásba való átmenet közlekedési biztosítási feladatainak ellátására;

— a FRONT (HDS) hadtápsávjában a szállítási folyamatosságának biztosítása érdekében fel kell használni a teljes működőképes vasút- és

közúthálózatot, valamint a vízi és a csővezetékes szállítási ágazatok által biztosított lehetőségeket;

— a váratlanul bekövetkező helyzetváltozásokra, valamint a hadsereg (FRONT) ellencsapása, majd támadásba való átmenetének közlekedési biztosítására a szükséges tartalékkal rendelkezni kell;

— a kijelölt közlekedési hálózat fontosabb irányai biztosításában mind a hadműveleti (Dunántúli), mind a hátországi területen a fő felelőséget a katonai vezetésnek kell viselni.

2. *A katonai közlekedési rendszer felépítésének és működtetésének sajátosságai a védelmi hadművelet és az ellencsapás időszakában:*

a) *A vasúthálózat előkészítése:*

Figyelembe véve, hogy a HDS (FRONT) csapatai védelmi hadműveletének megvívása a közlekedési — ezen belül a vasúti — hálózat szempontjából megfelelően fejlett területen kerülhet sor feltétlenül indokolt és szükséges, ezen nagy teljesítőképességű szállítási ágazat lehető legnagyobb mérvű kihasználása. Rendszerint ezen szállítási ágazatot elsősorban a tömeges szállítási igényvel rendelkező tagozatokban (HDS, FRONT, központhadtáp) alkalmazzuk, de az első védelmi hadművelet előkészítése, illetve megvívása időszakában lehetőség és szükség van a hadtesttagozatban i sa z utánszállítási és kiürítési szállításokra történő bevonására.

A vasúthálózat kijelölésénél és üzemeltetésénél fő célkitűzés, hogy az lehetőleg megközelítse az első lépcsőben védő hadtestek hadtápkörleteit, azaz a peremvonaltól mintegy 40—50 km-re a hadtestek részére kirakókörleteket (kirakó állomásokat) lehessen működtetni.

A védelmi hadművelet előkészítése időszakában a gépesített hadtestek részére csapatszállításokra 5—6, anyagszállításokra 3—4, az összefegyvernemi hadsereg részére összesen csapatszállításra 30—40, anyagszállításra 16—20 kirakó állomást kell előkészíteni és a hadsereg erőivel üzemeltetni. A fentiekén kívül az álcázás és a manőverezés követelményei szükségessé teszik, mintegy 50⁰/₀-nyi tartalék kirakó állomás kijelölését is, egyrészt a védő-, másrészt a tartalék körletek (20—40 km-rel mélyebben) térségében.

A kirakó állomások bereendezését és működtetését általában a csapatok és az adott tagozatban rendszeresített rakodóerőkkel kell biztosítani. A hadtestek részére működtetett kirakóállomások üzemeltetéséhez szükség szerint a hadsereg szervezett rakodóerői is bevonásra kerülhetnek.

Amennyiben a hadsereg (FRONT) anyagi eszközei utánszállítását és csapatai előrevonását biztosító vasúti szállító vonalak nagyfolyami vízi akadályokat, illetve egyéb természetes akadályokat (völgyhidak, alagutak) kereszteznek a vasúti szállítások folyamatosságának biztosítására, ezen akadályok térségében ideiglenesen átrakókörleteket kell előkészíteni, illetve szükség esetén berendezni. A berendezést rendszerint a FRONT, illetve a központhadtáp erőivel kell biztosítani.

A hadsereg védelmi hadművelete érdekében végzett vasúti szállítások végrehajtására rendszeresített 1—2 frontális vasúti irány kerül kijelölésre. Ezen vasúti irányok áteresztő képessége általában 24—36 vonatpár/nap.

A hadsereg (FRONT) védelmi hadművelete időszakában a hadsereg (FRONT) védősávjában egyéb csapatok vasúti szállítási igényeinek kielégítésére, illetve a népgazdasági érdekű szállítások végzésére a kijelölt vasúti hálózat teljesítőképességének egy része (általában 20—30⁰/₀a) zárható.

A vasúthálózat előkészítését és üzemeltetését az ország területén alapvetően a MÁV erői, a katonai vasúti szállítások irányítását a központi és területi katonai közlekedési szervek végzik.

A működtetés sajátosságai, feltételezve a csapatok és NG-i szervek időbeni mozgósításával kapcsolatos rendszabályok foganatosítását:

— a vasút központi és területi szervei, végrehajtó szolgálatai áttértek a háborús működési rendre, végzik a GM tervekben meghatározott feladataikat. Például: vasúti kocsik pörésítése, deltavágányok üzembehelyezése, megkerülő vágányok építésének előkészítése, vasútállomások, rakodóhelyek előkészítése, vasúti kocsik gyűjtése, katonavonat típusszerelevények képzése, a helyreállító anyagok, eszközök előkészítése, rakodási tilalom van érvényben stb.;

— a biztosításban részt vevő MN erők hadi állományra feltöltöttek, megfelelően csoportosultak, végzik az összekovácsolást, ezzel párhuzamosan résztvesznek a műszaki zárás előkészítésében, a hátországi rendeltésűek a fontosabb hadszíntéri előkészítési munkák végzésében;

— a csapatok utánszállítási igényei kielégítésére jelentős számú kirakóállomás kerül működtetésre. A kirakóállomások működtetésében — a csapatok erőin kívül — a központhadtáp közlekedési szervei is résztvesznek. Rakodási feladatokra ideiglenes polgári munkaerő is bevonásra kerül;

— a katonai vasúti szállítások végrehajtására kijelölt gerinchálózat (2—3 frontális, 3—4 haránt vasúti irány) mellett jelentős a szárny és csatlakozó vonalak igénybevétele;

— a vasúthálózat sűrűsége sok helyen lehetővé teszi a rombolt szakaszok, csomópontok, közeli, vagy távoli megkerülését, így a szállítmányok rendeltetési helyére való eljuttatása ez esetben néhány (max. 10 óras) óras késéssel, de átrakás, illetve a helyreállítás megvárása nélkül megvalósítható;

— a hadsereg (FRONT) védősávjában kijelölt vasúti hálózat teljesítőképességének általában 20—30⁰/₀-a népgazdasági érdekű és a haditermeléssel összefüggő szállításokra zárolt;

— jelentős mértékben növekszik a kiürítési szállítások mennyisége, iránya ellentétes a katonai szállítások fő áramlatával. Ezen szállítások alapvetően a nyugati országgrészből a Dunától keletre eső területre irányulnak, ígyszeresen terhelik a korlátozott számú és teljesítő képességű vasúti hidátkelelőhelyeket;

— a vasúti szállító eszközökön tárolt hadászati készletekkel, illetve a csapatokkal való manőverezés a harántirányú szállítások arányát jelentős mértékben növeli;

— az ellenség közlekedési hálózatra mért csapásainak következményeként számolni kell egyes területek elszigetelődésével, így a szállítások fenntartása érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani a gördülőálló-

mány (vasúti kocsik, vonóeszközök) mindenkori, megfelelő mennyiségű területi megoszlására.

b) *A katonai gépkocsiút-hálózat előkészítése:*

A katonai gépkocsiutak kijelölésénél alapvető követelményként kell figyelembe venni, hogy azok működtetése viszonylag hosszabb időtartamig szükséges, növekszik a harántirányú mozgások aránya, a peremvonaltól a hátsó felé irányuló forgalom intenzitása. A kijelölt utak mellett a ténylegesen meglévő úthálózaton is jelentős mértékű katonai forgalom bonyolódik le. Az ellenség gyakori behatásai, az álcázási és manőverezési követelmények szükségessé teszik a tartalék utak fokozottabb előkészítését és gyakoribb igénybevételét. A forgalom intenzitása a katonai gépkocsiutak működtetési idejének növekedése emelt szintű követelményeket támaszt a helyreállítási tevékenységgel szemben is.

A hadsereg védelmi hadműveletének közúti biztosítása érdekében a hadsereg hadműveleti felépítésének megfelelően a hadtesttagozatban egy-kettő, a hadseregtagozatban 2—3 frontális irányú és egy-kettő harántirányú, katonai gépkocsiutat kell kijelölni, előkészíteni és fenntartani.

Ennek megfelelően a védelmi hadművelet időszakában a hadtesttagozatban mintegy 100—150 km frontális és 120—180 km harántirányú, a hadseregtagozatban 250—300 km frontális és 150—200 km harántirányú, mindösszesen 450—600 km frontális és 390—560 km harántirányú katonai gépkocsiút kerülhet kijelölésre.

Alapvető követelmény, hogy a kijelölt katonai gépkocsiút-hálózat foglalja egységes rendszerbe (kapcsolja össze) a különböző tagozatokhoz tartozó ellátóbázisokat (egységeket), valamint a többi szállítási ágazatokat.

A kijelölt katonai gépkocsiutak berendezésére rendelkezésre álló közúti komendáns erők alárendeltségi viszonyai, valamint a tartalékképzés követelményei szükségessé teszi, hogy a felsőbb tagozatba tartozó erők „benyúljanak” az alsóbb tagozatokba. Így például a hadtesttagozatba tartozó KGU-k berendezését és üzemeltetését — szervezetszerű közúti alegség hiányában — a hadseregtől a hadtesteknek átalárendelt közúti komendáns erők (az első lépcsőben védő hadtesteknek egy-egy közúti komendánsszázad) a hadtest műszaki erőivel együttműködve végzik, ugyanakkor a hadsereg alárendeltségébe tartozó közúti komendáns erők hadstenként egy-egy HFGU-t tarthatnak fenn az első lépcsőben levő dandárok hadtápkörleteinek vonalában működtetett hadtest harántútig.

Az üzemeltetés sajátosságai:

— a biztosításban résztvevő MN erők feltöltöttek, a szükséges mértékben szétbontakoztak, illetve becsoportosultak. Jelentős tartalékok állnak rendelkezésre;

— a kijelölt katonai gépkocsi utak technikai oltalmazásába, helyreállításába mind a hadműveleti területen (Dunántúlon), mind a hátsó részben részt vesznek a közlekedési tárca erői, eszközei;

— a megfelelően sűrű és szilárd burkolattal rendelkező közúti hálózat lehetőséget biztosít kellő mennyiségű, minőségű tartalékutak kijelölésére. Gondot jelent azonban az alacsony teherbírású (12—20t) hi-dak jelentős száma;

— az ellenség csapásai következtében rombolt útszakaszok, objektumok, csomópontok — a nagyobb vízi akadályokon lévő hídátkelő helyek kivételével — megkerülése viszonylag kisebb volumenű és időszükségletű műszaki munkával elvégezhető;

— a nagyobb víziakadályokon (Duna, Tisza, Rába, Sajó stb.) — az állandó és előkészített dublőr hídátkelőhelyek mellett — jelentős számú kiépített kompátkelőhely és gázló áll rendelkezésre, amelyek igénybevételével a kisebb forgalomnál számolhatunk;

— a védelmi hadművelet méreteiből adódóan rövidebb, de több frontális irányú, valamint a támadó hadművelethez viszonyítva hosszabb harántirányú utak működtetése szükséges;

— a hadtáp csoportosítás és az ellátási rendszer sajátosságából adódóan a frontális irányú katonai gépkocsi utak nem szükségszerűen a klasszikus rendszerben, hanem irányokban, az egyes tagozatok kihagyásával kerülhetnek kijelölésre és berendezésre. Ennek megfelelően a hadtest gépkocsiút csatlakozhat közvetlenül a központtáptáp KGU-hoz is;

— a közúti komendáns erők alárendeltségi viszonyai és a tartalékképzés követelményei szükségessé és indokoltá teszik, hogy a felsőbb tagozatba tartozó közúti komendáns erők támogatásként „benyúljanak” az alsóbb tagozatokba;

— az ellátási rendszer sajátosságaiból eredően a kijelölt katonai gépkocsi utak forgalmának intenzitása a hadsereg és a felsőbb tagozatban viszonylag alacsonyabb (amíg a vasút működőképes), ugyanakkor hadtest tagozatban emelkedik. A csapathadtáp tagozatban nagyobb szerepet kapnak a hadtest gépkocsi utakból kiágazó, illetve a kirakó állomásokhoz vezető csapatutak;

— a közúti komendáns szolgálat hatékonyabb megszervezését és ellátását elősegíti mind a forgalomszabályozásban, mind a szállítási feladatokban és közúti mozgásokban résztvevő állomány helyi ismerete, a helyi erőforrások felhasználásának lehetőségei, a biztosításban résztvevő polgári közlekedési és helyreállító szervek együttműködése, építési tapasztalatai;

— a katonai forgalom biztosítása mellett szükségessé válhat a KGU-k igénybevétele a kiürítési szállítások végrehajtása során;

— a berendezett utak üzemeltetésének fő módszere alapvetően a járőrözés és az álló forgalomszabályozás lehet;

— a közúti biztosításban résztvevők, valamint a berendezett KGU-kat igénybe vevő saját és szövetséges csapatok, katonai és polgári szervek alárendeltségi viszonyai az adott hadtáp tagozattól magasabb szintű — esetenként még MNVK szintű — koordinálást is, valamint fezszes együttműködés megszervezését teszi szükségessé;

— a kijelölt KGU-k üzemeltetése során — függetlenül attól, hogy azok honi területen vannak — nem szabad figyelmen kívül hagyni az őrzés-védelem megszervezésének fontosságát.

c) Vízi utak előkészítése:

A hadsereg védelmi hadművelete megvívása időszakában a lőszer és üzemanyag utánszállítására, illetve a sérültek hátraszállításában sze-

repet kaphat a vízi szállítási ágazat. Ennek megfelelően a hadsereg (FRONT) védősávjába levő hajózható víziutak és a kikötők előkészítése kiemelt fontossággal bír. Kijelölésre kerülhet rendszerint a hadsereghadtáp részére 1—2 kirakókörcs és 1 tartalék kikötő.

Működtetésének sajátosságai, az előzőekben rögzített feltételezés szerint:

— alapvetően korlátozott irányban, kiegészítő szállítási ágazatként vehetjük figyelembe elsősorban a lőszer és üzemanyag utánszállítására, valamint a sérültek hátraszállítására;

— alkalmazását jelentős mértékben befolyásolják a hajózási viszonyok változásai, a kiépített kikötők, illetve előkészíthető kikötőhelyek területi elhelyezkedései, lehetőségei;

— a be-, kirakó kikötők előkészítését, berendezését rendszerint a hadsereg erőivel kell biztosítani és a központhadtáp közlekedési szerveivel együttműködve (HKSZV, HKP) üzemeltetni.

d) *Légi szállítások biztosítása terén:*

— a meglévő és előkészített repülőterek, leszállóhelyek lehetőséget biztosítanak az alkalmazásra;

— a szűk szállítási kapacitás, valamint a viszonylag kis távolságok korlátozzák felhasználását, azonban a bekerítésben harcoló csapatok részére létfontosságú anyagok utánszállítására rendszerint ledobásos — esetleg leszállásos — módszerrel számításba kell venni;

— felhasználása esetén a repülőeszközöket biztosító parancsnokságokkal és az anyagi szolgálatokkal szoros együttműködésben kell szervezni.

3. *A katonai szállítások megszervezésének és végrehajtásának sajátosságai a védelmi hadművelet előkészítése és megvívása időszakában.*

a) *A vasúti szállítások:*

A védelmi hadművelet előkészítése és megvívása időszakában mindaddig, amíg a hadsereg védősávjában működőképes vasúthálózattal rendelkezünk alapvető utánszállítási mód a vasúti szállítás.

A vasúti szállításokat a hadsereg igényei alapján a központi és a területi katonai közlekedési szervek szervezik és irányítják.

Az első lépcsőben védő hadtestek részére az anyagi eszközök — elsősorban lőszer és műszaki harcanyag — utánszállítására naponta átlagosan 4—5 vasúti szállítmány (szállítmányonként 500—600 tonna) kerülhet kiszállításra, rendszerint 2—3 kirakó állomásra.

A hadsereg részére — beleértve az első lépcsőben védő hadtesteket is mindössze napi átlagban 15—20 vasúti szállítmány 8—10 kirakó állomásra való kiszállításával számolhatunk. Ezen szállítmányok döntően a magasabb harckészültség időszakában vasúti szerelvényekre máházott és a tároló körzetekben csoportosított készletekből kerülnek a kirakó állomásokra.

A kirakott vasúti szerelvények minegy 30—50%-a a sérült technikai eszközök, felesleges anyagok, illetve szükség esetén a kitelepítésre kerülő polgári és katonai javak hátraszállítására kerülnek felhasználásra.

A hadműveletek során a sérültek hátraszállítására — a hadsereghadtáp első lépcső vonalától — naponta 2—3 sebesültszállító vonat (vonatonként 400 fő) kerülhet alkalmazásra.

b) *A gépkocsi szállítások:*

A hadtesttagozatban alapvető utánszállítási mód a gépkocsi szállítás. A hadtest utánszállítandó anyagmennyisége napi átlagban 3000—3700 tonna, amelynek mintegy 75—80%-a a hadtest részére működtetett kirakó állomásokra kerül vasúton kiszállításra. A további anyagmennyiség a területi raktárakból, polgári bázisokból, ellátópontokról kerül a felhasználásig — rendszerint saját szállítóeszközeivel — elszállításra.

A hadtestellátó-ezred egy fordulóban (90%-os üzemi képességgel számolva) mintegy 1200 t szilárd és 420 t folyékony anyag elszállítására képes. Az alárendeltek szállító eszközeinek bevonásával a hadtest összes mobilizálható szállítókapacitása mintegy 2500 t szilárd és 650 t folyékony anyag, így a szállítási igények kielégítése csaknem egy fordulóval biztosítható. Figyelembe véve az átlagos szállítási távolságot (légvonalban 30—40 km) és a rakodási időt, a szállítóeszközök napi futásnormáját, a kettő forduló is (összesen 160—200 km) teljesíthető.

A hadsereg gépkocsi szállító erői az anyag utánszállításokban feszített harcnapokon, illetve a kritikus anyagok, elsősorban tüzérségi lőszer-ek és műszaki harcanyagok kiszállításában „besegíthetnek”.

A szállítások megszervezésének és végrehajtásának főbb sajátosságai:

a) *A hadművelet előkészítése időszakában:*

— a csapatok előrevonásával, a hadászati és hadműveleti készletek széttelepítésével kapcsolatos szállítások előre kidolgozott, pontosított tervek alapján kerülnek végrehajtásra, (centralizált tervezés, decentralizált végrehajtás);

— a honi területen folytatott védelmi hadművelet sajátosságából eredően a hadsereg (FRONT) védősávjában levő csapatok anyagi eszközökkel való feltöltése már az előkészítés időszakában megtörténhet, így a hadművelet kezdetére rendszerint a szükséges készletekkel rendelkeznek;

— a közlekedési hálózat működőképes, a katonai szállítások túlnyomó többsége (75—80%-a) vasúton, a csapatok elhelyezési körleteihez lehető legközelebbi kirakó állomásokra történik;

— a csapatok ellátásával kapcsolatos szállításokra döntően a saját szállító eszközeik kerülnek felhasználásra, az előljáró tagozatok szállító eszközei minimális mértékben kerülnek bevonásra. Rendszerint kisebb szállító kötelekek mozgásával számolunk;

— az ellátási források (kirakó állomások) irányokba történő működtetése lehetőséget biztosít a keresztirányú mozgások elkerülésére;

— ebben az időszakban a kiszállított anyagok döntő részét a védőkörletek berendezésére és a tüzérségi ellenelőkészítés érdekében létrehozott műszaki harcanyagok és lőszerkészletek képezik, amelyek kiszállításra kerülhetnek átrakás nélkül az előljáró tagozat szállító eszközeivel is.

b) *A védelmi hadművelet végrehajtása időszakában:*

— a vasúti szállítás a hálózat működőképességének fennállásáig to-

vábbra is alapvető szállítási módként jön számításba a hadtesthadtáp tagozatban működtetett kirakó állomásokig;

— a csapathadtáp tagozatban már alapvető szállítási mód a gépkocsi szállítás lesz. Ebben a tagozatban a szállítási feladatokra — az átrakások számának csökkentése érdekében — a hadtest és az alárendeltek szállító eszközei egymást váltva (rotációban) kerülnek bevonásra;

— a szállító alegységek rendszerint kisebb kötelékekben kerülnek alkalmazásra, visszatérnek eredeti helyeikre, a technikai kiszolgálásra felhasználhatók a polgári szervek javító bázisai, jobban biztosítható a technikai színvonal;

— az előljáró tagozatok (hadsereg, központhadtáp) gépkocsi szállító eszközei alapvetően tartalékot képeznek, ugyanakkor a vasúti hálózat üzemképtelensége esetén tagozati hovatartozástól függetlenül közvetlenül résztvehetnek az első lépcsőbe védő, illetve ellencsapást végrehajtó csapatok utánszállítási igényeinek kielégítésében;

— az előljáró tagozatok leürült szállítóeszközei bevonásra kerülhetnek az ellenség betörése által veszélyeztetett területekről a polgári lakosság és a polgári javak kitelepítésére;

— jelentős vasúti szállítási igény jelentkezik a FRONT tartalékok (szövetséges csapatok) előrevonására.

4. A közlekedési biztosítás vezetése és sajátosságai:

A) A közlekedési biztosítás vezetése:

A koalíciós állományú FRONT állományába tartozó összefegyvernemi hadsereg honi területen folytatott védelmi hadművelete közlekedési biztosítása a különböző hadtáptagozatba tartozó (hdt, HDS, FRONT, központhadtáp) közlekedési csapatok és szervek, valamint a polgári közlekedési szervek kijelölt erői, eszközei összehangolt tevékenységének eredményeként valósul meg.

E tevékenység szervezése és vezetése valamennyi tagozatban a hadtápvezetés rendszerében történik.

A közlekedési biztosítás végrehajtásának sajátosságaként jelentkezik, hogy a megvalósításban résztvevő csapatok, katonai és polgári közlekedési szervek feladatainak, alárendeltségi viszonyainak sokrétűsége feszesebb vezetést és rendszerint az adott hadtáptagozattól magasabb szinten koordinált együttműködés megszervezését teszi szükségessé.

A koalíciós FRONT (HDS) védősávjában diszlokált — az MN összerdekű, valamint az MNK közlekedési biztosítására hivatott — katonai és polgári közlekedési szervek alárendeltségi viszonyaik megtartásával a hadsereg közlekedési és műszaki csapataival, valamint a központhadtáp előretolt lépcső állományába (esetleg a koalíciós FRONT állományába tartozó szövetséges közlekedési csapatokkal is) tartozó közlekedési csapatokkal szoros együttműködésben részben vagy teljesen bevonásra kerülhetnek a hadsereg védelmi hadművelete közlekedési biztosításának megvalósításába.

A honi területen folytatott első védelmi hadművelet közlekedési biztosítása megszervezésének és vezetésének alapját az MNVK és a Had-

szintér Főparancsnokság egyeztetett követelményei szerint kiadásra kerülő MN HFCSF-i direktíva képezi.

A koalíciós FRONT állományába tartozó hadsereg közlekedési biztosítása megszervezéséhez MN HFCSF-i direktíva kivonat és MN KSZF szakintézkedés kerül kiadásra. Fronterők alkalmazása esetén a FRONT PK HTPH-i direktíva és FKSZF-i szakintézkedés is kiadásra kerülhet.

A hadsereg hadműveleti anyagi biztosítása érdekében létrehozott és vasúti szerelvényeken (vízi szállító eszközökön, uszályokon) tárolt készletek kirakó állomásokra (kikötőkbe) történő előrevonását a készletekkel gazdálkodó szervek (KHL és TEL Pságok) igényei alapján az MN KSZFI (esetleg a területi KSZI) szervezi és irányítja.

A honi területen folytatott védelmi hadművelet során a FRONT (HDS) védősávjában védő, valamint diszlokált különböző alárendeltségű (HÁPVP, MN LÉ. és Re. Pság, központhadtáp) katonai szervezetek vasúti szállításainak szervezését és irányítását igényléseik alapján az MN KSZFI (illetve a területi KSZI-ok), a kijelölt katonai gépkocsitakon való közlekedésük engedélyezését a területileg illetékes közúti komendáns egység (rendszerint zászlóalj) dispécser szolgálata végzi.

A hátszági rendeltetésű közlekedési katonai szervezetek (az MN KSZFI és alárendeltjei) vezetését az MN KSZF közvetlenül végzi.

A HÁPVP alárendeltségébe tartozó közlekedési csapatok (közlekedési dandárok) feladatai a HM és MN HFCSF-i direktívákban, illetve az MN KSZF szakintézkedésekben kerülnek meghatározásra. Vezetésük a parancsnoki vezetési rendszerben valósul meg.

A védelmi hadművelet közlekedési biztosítása vezetésének fontos részét képezi a MÉM alárendeltségébe tartozó szállítási ágazatok Szállító és Helyreállító szolgálataival, az országos és megyei (területi) Honvédelmi Bizottságokkal, a BM szerveivel együttműködés megszervezésének kérdése. Különös fontossággal jelentkezik e feladat a polgári lakosság és a polgári javak hadművelési területéről történő kiűritési szállításainak, a kijelölt közlekedési hálózat üzemeltetésének technikai biztosításának, és rombolás utáni helyreállításának, kiemelt objektumai őrzésének, az ideiglenes átrakó körletek előkészítésének és működtetésének megszervezése és végrehajtása során.

E feladatok eredményes megvalósítása érdekében az együttműködés megszervezése és biztosítása mellett kiemelt szerepet kap a népgazdasági szervek, vállalatok részére történő honvédelmi követelmények, feladatok megszabásában való aktív részvétel és szakmailag megalapozott javaslatok kidolgozása.

B) A közlekedési biztosítás vezetésének sajátosságai:

A koalíciós FRONT állományába tartozó összefegvernemi hadsereg honi területen folytatott védelmi hadművelete közlekedési biztosítása vezetését *egy sor sajátos tényező figyelembevételével kell megszervezni:*

a) A védelmi hadművelet területén a hadsereg (FRONT) csapatain kívül más alárendeltségű katonai és polgári szervek tevékenykednek, működik a hadigazdaság, az ország.

Így a koalíciós állományú FRONT védősávjában meglévő közlekedési hálózat nem csupán a FRONT csapatainak érdekeit, hanem az ott diszlokált egyéb alárendeltségű katonai szervezetek, fegyveres testületek, hadiipari, népgazdasági termelő és szolgáltató vállalatok, polgári szervek és a lakosság közlekedési igényeit is kiszolgálja.

Ebből eredően a hadsereg (FRONT) közlekedési biztosításának megszervezését és vezetését ezek figyelembevételével kell megvalósítani.

b) A közlekedés biztosítás vezetésében nem tisztán csak a katonai vezetés érvényesül, fokozott az együttműködés szükségessége;

A hadsereg (FRONT) védősávjában diszlokált — az MN összerdekű, valamint az MNK közlekedési biztosítására hivatott — katonai és polgári közlekedési szervek eredeti alárendeltségi viszonyaik megtartása mellett — a hadsereg (FRONT) közlekedési és műszaki csapataival szoros együttműködésben vesznek részt a hadsereg (FRONT) védelmi hadművelete közlekedési biztosításában.

Tevékenységüket a FRONT igényeinek megfelelően, de az MNVK és a Hadszintér Főparancsnokság által egyeztetett követelmények és a saját előljáró szervek által megszabott feladatok szerint végzik.

c) Szükségessé válhat a hátsóországban is egyes kiemelt fontosságú kommunikációs irányok működőképessége biztosításáért való felelősség katonai kézbeadása, a katonai közlekedési erők e célra történő koncentrált alkalmazása.

d) A különböző alárendeltségű közlekedési csapatok, katonai és polgári közlekedési szervek tevékenységének összehangolása felsőszintű koordinálást igényel, amelyet az MN HVP-től kell irányítani.

e) Kiemelt szerepet kapnak a központi közlekedési erők a hadsereg és a FRONT védelmi hadművelete közvetlen közlekedési biztosításában.

f) A hadműveleti (Dunántúli) területen a tevékenységek közvetlen irányítására az együttműködés biztosítására a központi katonai közlekedési szerv vezetésével operatív csoport létrehozása válhat szükségessé, állományában a hadsereg (a FRONT) parancsnokságok és MN szintű anyagi szolgálatok, a BM közlekedési és tanácsi, a MÁV és a közúti igazgatóságok képviselőivel. E téren hasznos tapasztalatokat szereztünk már a „BARÁTSÁG-88” gyakorlat alkalmával.

g) A csapatok ellátásával kapcsolatos szállítási igények kielégítését az anyagi szolgálatokkal szoros együttműködésben kell koordinálni.

h) Szükségessé válhat operatív csoportok működtetése a vasúti szállítások folyamatosságának biztosítása központi irányítása érdekében a határmenti (Záhonyi) átrakó körletekben.

Következtetések:

a) A védelmi hadművelet közlekedési biztosításának sajátosságai, a közlekedési biztosításban résztvevő katonai és polgári erők felsőszinten koordinált és irányított tevékenysége a vezetési szintek, tagozatok számának csökkentését teszi szükségessé.

b) A közlekedési biztosításban résztvevő szervek sokféle rendeltetése és alárendeltsége fokozott követelményeket támaszt az együttműködés megszervezéséhez, tevékenységük operatív irányításához.

c) Az ellenség közlekedési hálózatra és a közlekedési csapatokra való fokozott ráhatásának lehetősége szükségessé teszi a közlekedési csapatok feladatainak, szervezeti felépítésének, a hadászati készleteket tároló vasúti szerelvények diszlokációjának felülvizsgálatát, ártértékelését.

Az elmúlt években lefolytatott gyakorlataink tapasztalatai azt igazolták, hogy a honi területen vívott védelmi hadművelet közlekedési biztosításának megtervezésénél olyan sajátos körülmények adódnak, amelyek figyelembevétele erősen befolyásolhatja mind a harcoló csapatok közlekedési biztosítását, mind a közlekedési csapatok, szervek alkalmazását.

Dunántúl közlekedési hálózatának katonaföldrajzi és közlekedésműszaki értékelése, elemzése

Eröss Ferenc alezredes

Az ország védelemre történő felkészítése egyik fontos elemét képezi a közlekedési hálózat felkészítése is.

A haditechnikai eszközök korszerűsödésével számottevő javulás következett be a csapatok optimális mozgásának biztosítása terén.

A védelmi hadművelettel és harccal kapcsolatos tevékenységek megkövetelik a közlekedési hálózat maximális felkészítettségét. Az esetlegesen létrehozható rombolások, a közlekedési hálózatra és azok csomópontjaira nagy pontosságú fegyverekkel mért csapások által keletkezett torlaszok, akadályok elhárításához, a megszokadt forgalom és műtárgyak helyreállításához alkalmas helyreállító erőkre, eszközökre van szükség.

Ezek a helyreállító erők katonai és polgári erőkből kerülnek (kerülhetnek) ki és tevédek össze.

A helyreállítás és a védelmi hadműveletet megvívó csapatok védőkörleteiben, vagy azok mögöttes területein hajtható végre, s szorosan kell illeszkedjen a csapatok által végrehajtott mozgásbiztosítási feladatok rendszeréhez. Ez a közúti és vízi mozgásbiztosítási feladatokra egyértelműen illeszthető, míg a vasúti hálózatra vonatkoztatva a csapatokhoz szorosan nem kötődő helyreállítási feladatokról van szó.

A már leírtak figyelembevételével az elmúlt időszak továbbképzései, törzsfoglalkozásai, hadijátékai e szellemben kerültek levezetésre. Ezekben egyértelműen bebizonyosodott, a tervező munkát mennyire befolyásolja a közlekedési hálózat (út, vasút, vízi út) előkészítettsége, állapota és várható sebezhetősége, a domborzati és vízrajzi viszonyok.

A tervező munka elősegítésére, esetleges új ismeretek közreadására gondoltam akkor, amikor a védelmi hadművelet kialakításához talán nélkülözhetetlen oldalról közelítettem meg a Dunántúl terepjelleg, domborzati viszony, vízrajz és közlekedési hálózat szerinti felosztását, értékelését.

I. A Dunántúl hegyei, domborzatai:

— A Zalai-dombság jellegzetes arculatát a Zala és a Mura folyók közötti észak—déli irányú, egymással párhuzamos, hosszú, egyenes völgyek határozzák meg. A völgyek fogadják be az észak—déli irányú utakat és a dombság csapadékvizét elvezető kisebb vízfolyásokat. A kelet—nyugat irányú mozgások a kiépített utakon kívül erősen korlátozottak. A völgyek talpa vizenyős rét. A tengerszint feletti magasságok 200—340 m között változnak.

— A Pannonhalmi-dombság három egymással párhuzamos, 260—300 m tengerszint feletti magasságú, észak—délkelet irányú vonulata jelent komolyabb akadályt. Átjárás a 6—7 km széles Győr—Ménfőcsanak—Nagybarát közötti területen, valamint az úgynevezett „gici átjárón” leheséges.

— A Bakony a Dunántúli-középhegység kiterjedésében és irányában egyik legjelentősebb hegyvonulata. Átlagos tengerszint feletti magassága 3—400 m, azonban egyes pontjai eléri a 700 métert is. Katonaföldrajzi jelentőségét a kelet—nyugati irányú, Veszprém—Devecser közötti, valamint az észak—délkelet irányú Móri-árok adja, amely a hegységet a Vértestől választja el.

A Bakonyon átvezető legfontosabb irányt a Veszprém—Devecseri árok jelenti, amelyen a 8. sz. főközlekedési utunk is átvezet.

A Móri-árok az átvezető 81. fkl. úttal hadműveleti szempontból is jelentős. Fontos összekötő vonal a Győr—Komárom—Tata—Kisbér által határolt lankás, síkvidéki jellegű, valamint a Székesfehérvár—Ercsi—Dunaföldvár és Sió-csatorna által határolt terület között.

A Bakony domborzati viszonyai alapján jelentős katonaföldrajzi tényező, a védelem hatékonyságát pozitívan segíti.

— A Vértes 450—480 m tengerszint feletti magasságával is jelentős akadályt képez. Északkeleti lejtőjénél húzódik a mintegy 0,5—0,6 km széles tatabányai árok, amely a Gerecse déli vonulatától választja el. A hegységen való áthaladás csak a kiépített utakon lehetséges.

— A Gerecse Lábatlan—Tardosbánya—Vértesszőlős irányú vonulata jelentős akadályt képez a maga 370—650 m tengerszint feletti magasságával.

A Bokod—Környe—Tata irányába húzódó Által-érre támaszkodva kedvezőek a feltételek a nyugat felől támadóval szemben a védelem kiépítésére.

A Gerecse északi részén a Lábatlan—Almásneszmély vonalában 0,3—2 km között változó Duna-völgy könnyen zárható.

Közlekedés a kelet—nyugati irányú, 10. fkl. úton és a Gerecsén átvezető észak—déli irányú kiépített utakon lehetséges.

A Duna és a Gerecse északi szegélye által határolt terület nagy jelentőséggel bír a főváros felé vezető irány lezárásában.

— A Pilis, a Visegrádi és a Budai hegység szinte egységes tömbjét a Budapest—Pomáz—Pilisszentlélek—Esztergom, illetve a Budapest—Piliscsaba—Dorog—Tát irányába vezető utak osztják meg.

Általában elmondható, hogy közlekedés csak a kiépített utakon lehetséges.

A három hegyvonulat közül legjelentősebb a Visegrádi hegység a mintegy 750 m-es tengerszint feletti magasságával. Mindhárom hegység Budapest nyugati irányú védelmét jól segíti, harctevékenységre kevésbé alkalmas.

— A Somogyi-dombság több részből álló, domborzatilag elkülöníthető, 250—320 m tengerszint feletti magasságú, völgyekkel tagolt részre oszlik. A lejtőalagnál vezetett úthálózata kielégítő. A dombvonulat a harctevékenységeket különösebben nem gátolja.

— A Baranyai-szigethegységből egyedül a mintegy 430—680 tengerszint feletti magasságú Mecsek bír jelentőséggel. Bonyhád—Bükkösd közötti szakaszon észak—déli irányú mozgás általában csak a kiépített utakon, illetve a Mecsek déli lejtője lábánál vezető észak—délnyugati irányú, 6. sz. fkl. úton lehetséges.

— A Mecsektől délre levő Villányi hegység iránya, magassága és kiterjedése alapján nem jelenthet számottevő akadályt.

Mint a Dunántúl jellegzetes része, említést érdemel még a Kisalföld. Számottevő természeti akadályai nincsenek. Úthálózata sűrű, manőverezési lehetőség jó. Harcászati jelentőségű akadályt még a Soproni és a Kőszegi hegység, valamint a Rába déli partjára támaszkodó Vasi hegyhát és Kemeneshát jelenthet.

A Mezőföld a Balatontól keletre eső, a Sió, a Kapos és a Duna-völgye közötti síksági jellegű terület. Katonaföldrajzi szempontból jelentősebb akadályt nem képez.

II. A Dunántúl jellemző folyói, vizei:

— A Dunántúl északi és keleti irányból a Duna határolja. Az észak—nyugati országhatár és Szob közötti Csehszlovákia—Magyarország közös szakasz hossza 142 km. Szob és a déli országhatár közötti kizárólagos magyar szakasz hossza 275 km. Az összes hajózható szakasz hossza 417 km. Vízyűjtő területe 40 134 km².

A vízi úton 1 000—1 600 tonnás hajók közlekedhetnek a mindenkori vízállás és korlátozások figyelembevételével.

A Duna átlagos esése 5—10 cm/km. Mélysége 1,7—10,0 m, szélessége 290—600 m között változik. Közepes vízsebessége 1,0—1,7 m/sec. A Duna partja általában szabályozott, 2—5 m magas, de előfordulnak 5—10 m magas partszakaszok is. A vízjáték 5,3—9,2 m között változik.

A meder kavicsos, homokos, de előfordul homokos agyag is. Keményebb teleken a jég előfordulása december közepétől február közepéig tart. Teljes beállása általában csakk 10—12 napig tart. A jég vastagsága elérheti a 25—30 cm-t.

Legjelentősebb hajózsilipek a soroksári Dunaágban található. A fő hajózáshoz csatlakozik még a Mosoni-Dunaág 122 km-es szakasza, valamint a Győri Dunaág 14 km, a Szentendrei Dunaág 30 km és a Soroksári Dunaág 55 km hosszú hajózható szakasza. Kedvező vízállás esetén a mellékágakon 600—1000 tonnás hajók közlekedtetése biztosított. Mellékfolyóit a Rába és Sió jelentik a dunántúli területen.

A Duna 417 km-es szakaszán 8 db közúti, 3 db vasúti és 2 db közös közúti-vasúti híd található.

A hidak hajózható nyílásai 80—190 m között változnak. A hidak alsó élének magassága „0” vízállás esetén 12,9—16,8 m között változik.

Berendezett kompátkelőhely a kizárólagos magyar szakaszon 14 helyen van. A kompok teherbírása — a váci és mohácsi 150 t teherbírású kompok kivételével — 20 és 60 t között változik.

A Szentendrei Dunaágon 2 helyen, a Soroksári Dunaágon 2 helyen működik komp.

A Duna legkisebb vízhozama 600, legnagyobb vízhozama 9 000 m³/sec.

— A Kisalföld jellemző folyóját a Rába jelenti. Vízyűjtő területe nagy lejtésű, csapadékos. A Rába ebből következően sok vizet szállít, vízhozama általában egyenletes. Vízyűjtő területe 5 563 km².

Sárvártól a torkolatig a folyó szabályozott, mindkét oldalt kiépített árvédelmi töltés fogja közre. A partmagasság 2—4 m között változik, anyaga agyag, vagy agyagos homok, ezért omlékony. Hossza 192 km.

Szélessége a szabályozott szakaszokon 35—45 m, mélysége 2—3 m, vízsebessége 1,0—1,5 m/sec. A hullámtér szélessége 3—600 m között változik. A legnagyobb vízállás március és október hónapokban jelentkezik.

— Jellemző vízfolyás még a Sió-csatorna, amelynek szélessége 15—20 m, mélysége 2,0 m. A Balaton felesleges vizének levezetését szolgálja a siófoki zsilipen keresztül. Hossza 123 km. 300—600 tonnás hajók közlekedtetésére alkalmas, 20—25 perces zsilipelés figyelembevételével. Szintkülönbség 4 m. A zsilip 85x12 m befogadóképességű.

— A Sárvíz észak—déli irányban meghatározó vízfolyás Székesfehérvár és Szekszárd között. Székesfehérvártól csatornázott, medre iszapos, a bal part sok helyen mocsaras, nagyrészt nedves legelő, hosszabb esőzések után a magas talajvízszint miatt járhatatlan.

A Fehérvár-csurgó és Pátka térségi víztározók vizének leengedésével akadály jellege változatható.

A Rábca, a Marcal, a Zala, az Által-ér, a Kapos és a Koppány vízfolyások értékelésére kisebb akadály jellegük miatt nem térek ki.

— Legnagyobb állóvizünk a Balaton. Kelet—nyugati irányú nagy vízfelülete szinte megosztja a Dunántúlt. Hossza 77,2 km, szélessége 1,4 km-től (Tihany—Szántód között) 16,9 km között változik.

Vízmélysége 2,5—4,0 m, de az ún. Tihanyi kútban a 10,8 métert is eléri. Rendszeresen hajózott út hossza 125 km. Áruszállításra 300—700 tonnás hajókat közlekedtethetnek. A rövid, 3—4 nap alatt beálló jég vastagsága hideg tél esetén 40—60 cm-t is elérhet.

A Balaton komporgalmát 3 db 86 és 1 db 73 tonnás komp bonyolítja.

III. Dunántúl közlekedését biztosító hálózatok rövid értékelése:

— A vasúthálózat Dunántúlra eső hossza 3 319 km, az MNK vasútvonalainak 41⁰/₀-a.

Ebből fő vasútvonal 2 060 km, mellékvonal 1 259 km.

A fő- és mellékvonalakból 20 t tengelynyomásra alkalmas az összhossz 76⁰/₀-a, 2 523 km.

Villamosított a vonalak 10⁰/₀-a.

Egyvágányú fővonal a teljes hossz 50⁰/₀-a, 1 670 km.

— Dunántúl vasúthálózatán összesen 235 db híd található, 9 462,39 fm összhosszban.

A hidak teherbírása általában megfelel a vasúti szabványban előírt 7x25 t teherbírásnak.

A fővonalakon általában rácsos szerkezetű alsópályás fémhidak a jellemzők, de beépítve megtalálhatók a P₁₀, P₁₈, P₂₆ típusú provizóriumok is.

A mellékvonalak jellemző hídja a vasbeton szekrénytartós, a vasbeton teknőhíd, de számolhatunk a fővonalai jellemző hidak változataival is.

— Dunántúlon vasúti határátkelőhelyek működnek Csehszlovákia irányába Szob, Komárom, Rajka vasútállomásoknál, Ausztria irányába Sopron, Ágfalva, Magyarfalva, Szentgotthárd, Hegyeshalom. Jugoszlávia irányába Murakeresztúr, Gyékényes és Magyarbóly vasútállomásoknál.

Szükség esetén az alábbi irányokban lehet a felszedett vonalak kiépítésével újabb vasúti határátkelőhelyet nyitni:

— Rédicsből kiágazva Lendava irányába, mintegy 2,6 km megépítésével.

— Barcs nyugati területén felszedett deltavágány 1,6 km-es szakaszának megépítésével.

— Dunántúl berendezkedését, vasúthálózatát figyelembe véve megállapítható, hogy rombolás szempontjából a szinte minden nagyvároson átvezető, fő vasútvonalak lehetnek a célpontok. Ezért nagy jelentőséget kell tulajdonítani a kerülőirányok, delták kiépítésére, a felhagyott vonalak aktivizálására, a mellékvonalak tengelynyomásnövelő feladatainak végrehajtására.

Dunántúli hálózaton 11 db alagút található, összesen 3 512,3 m hosszban, ami a dunántúli vasúti hálózat 0,1%-a.

Nagyságrendileg elenyésző, de rombolás esetén lényegesen nagyobb jelentőséggel bír.

— Dunántúl területén 15 db HM iparvágány van, Ezek a csapatok, intézetek közvetlen összeköttetését biztosítják a kiépített vasúti hálózaton, más katonai, polgári szervekkel, gyakorlóterekkel. 10 db iparvágány rendelkezik valamilyen típusú rakodóval. Tengelynyomás alapján az előírt kívánalomnak megfelelnek.

— A vasúthálózat értékelő adatai alapján a nyíltvonalai kirakásra alkalmas vonalszakaszokat felmértük, s ez alapján megállapítható, hogy nagy részük igazodva a terephez, elsősorban a Balaton és a Duna közötti területre esik.

Az erdei vasútak vizsgálatából kitűnik, hogy elsősorban a Dunántúl erdős, déli területein maradtak fenn, ahol kapcsolódnak a fafeldolgozó üzemekhez.

— Dunántúl burkolt úthálózatának megyénkénti bontású értékelését elvégezve megállapítható, hogy a Dunántúlon az MNK közúthálózatának mintegy 48%-a, 14 174 km található. A mintegy 15 000 km útból kétirányú forgalomra nem alkalmas 3 400 km út, az összhálózat 22%-a.

— Dunántúlon útkategóriánkénti bontásban elkészített hídadatai alapján, összesen 3 312 db híd található, 40 309 fm hosszban. Ebből látható,

hogy Dunántúl úthálózati adatai alapján 1 km-re átlagosan 2,7 fm híd esik.

Megyéenként általában 3—4 000 fm híd fenntartásáról kell gondoskodni, illetve szükség szerint ezek egy részének helyreállítása jelentkezhethet feladatónként.

A Dunántúl, mint terep, és a közlekedési hálózat rövid értékeléséből egyértelművé válik, hogy az új védelmi doktrína új gondolkodást, a várható tevékenységek újszerű megközelítését és szervezését igényli.

Az összefegyvernemi hadsereg által elfoglalható védősáv berendezése komoly műszaki zárrendszer létrehozását is feltételezi, amelynek célja az ellenség támadó csapatainak feltartóztatása, veszteségokozás erőiben, eszközökben, a támadás megghiúsítása.

Amennyiben az ellenség támadó csapatai tért nyernének, úgy a műszaki zárat aktivizálni kell. Ebben az esetben az ellenség által mért nagy pontosságú fegyverek csapásai mellett, a saját robbanó és nem robbanó műszaki zárok hatékony alkalmazása is a közlekedési hálózat és azok létesítményei nagymérvű rombolását idézi elő.

Míndez a csapatok azonnali mozgásbiztosító tevékenysége mellett felveti a helyreállítás polgári erő-eszközszükségletét is.

Jelenleg is érvényes intézkedés szerint „A szállítási (közlekedési) minisztériumok és azok szervei felelősek a megszakadt forgalom helyreállításával kapcsolatos rendszabályok időbeni és maradéktalan végrehajtásáért”.

Ez teremtette meg a feltételét a jelenlegi KÖHÉM (jogelődje KM) részére a helyreállításhoz szükséges anyagi készletek létrehozására, észszerű lépcsőzésére, széttagolt, rejtett elhelyezésére, a különböző területi helyreállító alakulatok létrehozására.

Ezek az alakulatok (vasúti, közúti, vízi) a polgári életben meglévő területi elv szerinti elosztású szervekre építve kerülnek kijelölésre.

A vasúti helyreállító alakulatok a speciális feladatok szerint tagozódnak. Megtalálható közöttük a távközlő és biztosítóberendezés, mozdony és kocsis, pályahelyreállító, felsővezeték helyreállító, de köztük van a TS vasúti uszályhidépítő és helyreállító alakulat is.

Dunántúl területén mintegy 20 helyreállító alakulat kerül felállításra.

Teljesítményüket a rendelkezésre álló gépek teljesítménye és a rombolás mértéke határozza meg, így konkrét adat közlését nem látom célszerűnek.

A közúti helyreállítás szempontjából, mivel nem olyan szerteágazó feladatot jelent, mint a vasútnál, elsősorban út- és híd helyreállító alakulatok felállításával számolhatunk.

Dunántúlon helyezkedik el 23 helyreállító alakulat, ami közel fele a közúti helyreállító szolgálat állományának.

Naponkénti teljesítményüket a rögtönzött, vagy ideiglenes helyreállítási követelmények szerint lehet összegezni. Így ezek képesek 10—18 000 fm út és 30—50 m híd helyreállítására a dunántúli területen.

A hajózás helyreállító alakulatok a TS uszályhidépítő, a javító és ezek vezető állománya képezi.

Feladatukat a meglévő készletekből, előre kijelölt helyeken közúti és vasúti TS uszályhidak megépítése, fenntartása és szükség szerinti helyreállítása jelenti.

A helyreállító alakulatok alkalmazhatók önállóan, vagy az MN hasonló feladatra kijelölt helyreállító erőivel együttműködve.

A fenti elemzésben a parancsnokok és törzsek ilyen irányú felkészítéséhez kívántam nem a teljesség igényével segítséget nyújtani.

Egyértelmű, hogy a cikkben leírtak, esetleges kinyilatkoztatások nem megdönthetetlenek. Jelenlegi védelmi koncepciónk is naponta vet fel új, megválaszolatlan kérdéseket, ez pedig minden eddigi elgondolás vizsgálatát igényli.

A védelmi doktrína fő célkitűzései megvalósítását, hazánk védelmét, egy esetleges agresszió elhárítását a békében történő hatékony felkészítés jelenti, amely ideológiai, gazdasági, katonai kérdésekben egyaránt fontos döntéseket igényel.

A korszerű anyagmozgatás aktuális kérdései és feladatai

Szrenka Antal őrnagy

Felvetődhet a gondolat, hogy a jelen gazdasági helyzetben az MN egyre szűkülő anyagi lehetőségei időszakában időszerű téma-e a korszerű anyagmozgatás aktuális kérdéseit elemezni. Célszerű ezzel a gondolattal részletesebben foglalkozni, a téma belső összefüggéseit is elemezni, valamint az MN jelenlegi helyzetét vizsgálni, összehasonlítani a népgazdaság anyagmozgatási helyzetével mielőtt választ adnánk a kérdésre.

' Mit takar az anyagmozgatás fogalma az MN-ben és mit a népgazdaságban?

— Az MN-ben az anyagmozgatás fogalma alatt az anyagok rakodásával, rövidtávú (belső) szállításával, tárolásával, készletezésével kapcsolatos műveletek összességét értjük, amely nem jár együtt az anyag alak-, vagy állapotváltozásával.

— A népgazdaságban az anyagmozgatás fogalma alatt a társadalmi újratermelési folyamat minden fázisában előforduló, az anyagok, félkész és késztermékek, illetve áruk nem nagy távolságú helyváltoztatását célzó olyan tevékenységet értünk, amely nem jár együtt alak-, vagy állapotváltozással és amely kézi munkával, vagy sajátos eszközökkel, gépekkel, berendezésekkel — elsősorban területi korlátokon belül — megy végbe.

A két fogalom összehasonlításából azonnal kitűnik, hogy a népgazdaságban használatos bővebb, komplexebb. Ebből adódik, hogy másabb jellegű feladatot kell megoldani és így a technikai eszközök között is különbség van. Míg a népgazdaságban a gyártási folyamatokban a folyamatos üzemelésű anyagmozgató gépeket, eszközöket (szállító szalag, görgős szállítópályák, konvektorok stb.) alkalmazzák a leggyakrabban, addig az MN-ben a szakaszos üzemelésűeket (targoncák különböző típusai, daruk stb) használjuk. Ezeket figyelembe véve a népgazdaságban alkalma-

zott anyagmozgatási folyamatok teljeskörűen nem, hanem néhány eleme található meg az MN-ben. Ezért a teljeskörű összehasonlítás is téves eredményre vezetne.

Az anyagmozgatás helyzete

A végrehajtott nemzetközi termelékenységi színvonal összehasonlítási számításainak eredményei azt jelzik, hogy a népgazdaságban az élömun-ka alacsony hatékonyságának az egyik oka a kiegészítő tevékenységek, ezen belül a nagy létszámot lekötő anyagmozgatási, szállítási, raktározási tevékenységen foglalkoztatottak magas aránya, e munka gépesítettségének, automatizáltságának és szervezetszervezésének alacsony színvonala. Ezt jól példázza az, hogy a főfoglalkozású anyagmozgatók több mint a fele (56⁰/₀-a) 1985-ben is kézzel dolgozott. Az anyagmozgatás nagy hányada 63,4⁰/₀ egyúttal nehéz fizikai munka is, amelyet gyakran kedvezőtlen körülmények között teljesítenek a dolgozók. Ez a kedvezőtlen helyzet elsődlegesen a közlekedésben végzett anyagmozgatások során tapasztalható (vagonból ömlesztett áru kirakása stb.).

A népgazdaságban az anyagmozgató géppark is kezd elöregedni (a gépek egynegyede nullára le van írva). Ez a folyamat várhatóan tovább romlik, mivel a gépek beszerzése csökkenő tendenciát mutat, valamint a selejtezések erőteljesen visszafogottak.

Az előzőekben leírtaktól élesen eltérő néhány vállalat anyagmozgatási kultúrája. A népgazdaságban már megtalálhatók olyan raktározási és anyagmozgatási technológiák, melyek számítógép vezérlésűek, jelentős anyagforgalmat lebonyolító raktárak teljes felügyeletét néhány ember látja el. A számítógép az anyagmozgatás vezérlésén túl, naprakészen nyilvántartja a raktári készletet, könyveli a különböző anyagmozgatókat.

Ez a néhány példa jól tükrözi, hogy a népgazdaságban is milyen jelentős különbségek vannak az anyagmozgatás gépesítettségi színvonala között. Megtalálható a kezdetleges, elavult módszerektől kezdve a csúcstechnikát jelentő számítógépes vezérlési rendszerekig, az elhasználdott, nullára leírt, de még üzemelő géptől a most vásárolt TOYOTA tárgoncáig minden.

A Magyar Néphadsereg anyagmozgatási rendszerére is jellemző ez. Megtalálható az elavult „nullára leírható” rakodógéptől kezdve a népgazdaságban közepes technikai színvonalat képviselő egy-két éves (visszafogott beszerzésekből adódóan néhány darab) is. A modernebb, fejlettebb technikai színvonalat képviselő rakodógépekkel, felrakógépekkel, automatizált álványkiszolgáló rendszerekkel azonban nem rendelkezünk.

Az MN-ben a 70-es évek közepéig egységes koncepció és felelősség meghatározás hiányában az anyagnem felelős szolgálatok önállóan szerettek be anyagmozgató és rakodó gépeket. Ennek következtében a gépek és eszközök sokféle típusa került a rendszerbe, melynek az üzemeltetési és üzemeltetési rendszere nem lett kialakítva, vagy csak helyi kezdeményezések alapján alakították ki. Ezek a problémák még ma is hatnak. Például: felméréseink alapján — az elmúlt években szükségszerűen végrehajtott selejtezés ellenére — (mintegy 90 db elavult, elhasználdott

rakodógép lett kiselejtezve) napjainkban még mindig mintegy 130 típus van rendszerben.

Az MN KSZF-ség 1973-tól lett az anyagmozgató gépek és eszközök anyagnem felelőse. Az MN-ben ez időtől számítható tehát egységes — az alkalmazottakkal egyeztetett — elvek szerint az ország és a szolgálat mindenkorai pénzügyi lehetőségei függvényébeni beszerzés.

Tudományos alapon kidolgozott elgondolás és a szükséges tapasztalatok hiányában, továbbá a népgazdaságban és egyes baráti hadseregekben (NDK—NNH, CSN) anyagmozgatói rendszerek (raklapos egység-rakományok, ehhez kialakított emelővillás rakodógép) példájára a néphadseregben nem került kellő módon érvényesítésre az az elv, melyet a jövőben kiemelten kell érvényesíteni, hogy *a békében alkalmazott eszközök legyenek alkalmasak a háborús rakodási feladatok végrehajtására is.*

Így kerültek a rakodódaruk a terepjáróképességgel rendelkező tagozatban is közúti alvázra, illetve a laktanyai anyagmozgatásban nagyobb hangsúlyt kaptak az emelővillás targoncák. Ezek közül is egy rosszul értelmezett takarékosági elgondolás kapcsán az elektromos emelővillás targoncák.

Az anyagmozgatás területén új fejezet kezdődött az 1980-as évben, amikor felsőszintű utasítások egységesen szabályozták le a néphadsereg raktárgazdálkodási és anyagmozgatói rendszerét.

Az utasítás és az intézkedés szabályozza a felsőszintű gazdálkodó szervektől kezdve a katonai szervezetekig mindenkinek az anyagmozgatásban a helyét, szerepét és feladatait. Kidolgozásra kerültek a rakodási technológiák, melyek pontosítása, korszerűsítése a lendületes kezdet után visszaeset. *Ennek több oka is van:*

— a kezdeti időszakban nagy számban kerültek az MN rendszerébe a rakodógépek és egység-rakomány-képző eszközök;

— első időszakban ez egy gazdag kidolgozási lehetőséget kínáló területként jelentkezett, az itt dolgozó állomány szép alkotói sikereket ért el;

— napjainkra jelentősen csökkent a rakodógépek beszerzési üteme, egyre kevesebb a rakodási technológiák kidolgozása szempontjából szabad terület, illetve az állomány figyelme más irányba terelődött át és csökkent a kezdetben tapasztalt intenzitás.

A 80-as évek közepére a népgazdasági bázison végrehajtott rakodógép-kezelői, karbantartói kiképzések elsődlegesen a néphadsereg bázisára tevődtek át. Jelenleg évente a néphadsereg bázisán mintegy 500 fő kerül kiképzésre és kap a népgazdaságban is elfogadott kezelői igazolványt. Egyre inkább előtérbe került az a törekvés, hogy költséges és nem minden esetben megbízható népgazdasági javító-bázisokról térjünk át a néphadsereg javító-bázisára. Így kerültek kialakításra a Kapoly, Törökbálint, Táborfalva helyőrségekben rakodógép javító műhelyek, illetve az alkatrész jobb ellátása érdekében alkatrész boltok.

A békében jelentkező nagy súlyú és méretű terhek gépesített rakodási igényével párhuzamosan megjelent a háborús ellátási rendszerben is a rakodások gépesítésének igénye.

Ebben a témában szoros együttműködés alakult ki az MN 5232, MN Fegyverzet-technikai Szolgálat és az MN KSZF-ség között. Az együttes

munka eredményeként kialakult az az eszközrendszer, amely egyaránt alkalmas a különböző méretű és tömegű anyagok gépi rakodására, mind a béke, mind a háborús viszonyok között is. Az eszközrendszer csapatpróbája, a különböző gyakorlatok során történő alkalmazásának, valamint a bemutatókon szerzett tapasztalatok alapján 1988 májusában az MN FVTFCFSF-ség és az MNHF-ség Tudományos Tanácsai az elfogadására és bevezetésére javaslatot tettek.

A 80-as évek második felében a népgazdaság nyújtotta lehetőségek csökkenésével párhuzamosan évről évre jelentősen csökkent a hadsereg részére az anyagmozgatás és rakodásgépesítés céljára biztosított költségvetés. Ez először a háborús rakodási rendszer korszerűsítésére biztosított költségvetési előirányzat csökkentésében, majd teljes mértékű megvonásában, később a béke anyagmozgatási tevékenység korszerűsítésére fordítható költségvetési előirányzat csökkentésében nyilvánult meg. Ebből adódóan a mennyiségi fejlesztés helyett a minőségi, racionális fejlesztés irányát, vagy a biztosított költségvetési előirányzat függvényében a jelenlegi színvonal szintentartásával kapcsolatos feladatokat célszerű meghatározni.

A korszerű anyagmozgatási rendszer csapattagozatban a legnagyobb akadályozó tényezője, hogy a raktárak nagy többsége nem alkalmas az anyagmozgató gépek alkalmazására. Elsődleges gondként jelentkezik, hogy a nyílászárók mérete, a padozat teherbírása, a raktár magassága nem felel meg a gépesített anyagmozgatás követelményeinek. Ezeken kívül gondot jelentenek az emeletes raktárak, ahol szintenként külön kell megoldani az anyagmozgatás problémáit és külön figyelmet kell fordítani az anyagoknak a szállító gépjárművek rakodási szintjére történő lejuttatására.

Az előzőekben leírt problémákat a hadsereg alaprendeltetését, valamint az anyagmozgatás gépesítettsége tagozatonkénti szükségletét figyelembe véve a rendelkezésre álló forrásokra alapozva az anyagmozgatás korszerűsítésekor rendező elveket szükséges kialakítani és alkalmazni. *Jelenleg az alábbi rendező elvek alapján végezzük ezt a tevékenységet:*

— MN Közlekedési Szolgálat költségvetéséből „M” szükséglet biztosítása céljából csak olyan eszközöket szerzünk be, melyek a népgazdaságból nem biztosíthatók le, illetve a kiképzéshez és fenntartáshoz szükségesek;

— a rakodásgépesítés eszközrendszerét népgazdasági bázisra alapozzuk, olyan eszközök kiválasztásával, amelyekből a népgazdaság megfelelő mennyiséggel rendelkezik, mozgósítás során a néphadsereg részére megbízható módon összegyűjthetők és átadhatók;

— békében rakodógépekből és eszközökből csak olyan mennyiséget rendszeresítünk, mely az adott katonai szervezet napi élete anyagi-technikai biztosításából, kiképzéséből adódó rakodási igényeket biztosítja. Ennek megfelelően a HKSZ „M” elrendelésekor a rakodási igények kielégítése érdekében a meglévő gépeken és eszközökön túl alkalmazni szükséges a rendelkezésre álló kézi anyagmozgatási lehetőségeket, valamint tervezni célszerű a népgazdaságból ideiglenes rakodókapacitás igénybevételét is;

— az eszközök beszerzésével egyidőben szükséges megoldani az üzemeltetési és üzemeltetési kérdéseket, alkatrészellátásukat („M” esetén

a népgazdaságból történő lebiztosítással egyidőben az alkatrészek lebiztosítását is);

— tipizált, ugyanakkor többfajta rakodási feladatra alkalmas (képes legyen kiegészítő felszerelések alkalmazásával kiváltani a terepjáró rakodógép és a forgó rakodógép funkcióit is), elsősorban hazai gyártmányú, illetve szocialista relációból származó gépeket célszerű beszerezni;

— elsődlegesen a — kipufogócsőre felszerelhető katalizátorokkal ellátott — motoros emelővillás targoncák rendszeresítése és alkalmazása, elektromos emelővillás targoncákat csak olyan helyeken, ahol a raktárak és a tárolt anyagok sajátosságai ezt megkövetelik;

— a rakodógépeket a katonai szervezetben belül egy anyagi, fegyvernemi szolgálat részére kizárólagos használatra kiadni nem célszerű, a jelentkező rakodási igényeket rakodó járáttal indokolt megoldani;

— rakodógépekkel és egységtrakományképző eszközökkel történő ellátásnál elsődlegesséket szükséges biztosítani a nagy anyagforgalmat lebonyolító, vagy nagy raktári készlettel rendelkező raktárak és a kézi anyagmozgató kapacitással kevésbé rendelkező katonai szervezetek részére;

— a rakodógépekhez alapvetően a rakodáshoz szükséges megfogó szerkezeteket és eszközöket (villa, horog, hótolólap, kanál stb.) az MN KSZF-ség költségvetéséből szerzi be és térítésmentesen biztosítja;

— az ezen felül jelentkező eszközöket az igénylő katonai szervezet saját költségvetéséből szerezze be;

— az MN KSZF-ség csak a szállítási lánc során jelentkező rakodási feladatok kielégítésére, valamint a belső raktári anyagmozgatásra (a raktári tárolóeszközök, állványrendszerek kivételével) szerez be anyagmozgató gépet és egységtrakományképző eszközt;

— a rakodógépek célszerű alkalmazása érdekében az alkalmazó katonai szervezet köteles rakodási technológiákat kidolgozni, azokat folyamatosan pontosítani és korszerűsíteni;

— az egységtrakomány képzése terén a felsőszintű gazdálkodó szervezeteknek célszerű a szakanyagukra vonatkozó felelősségét érvényesíteni, ezzel kapcsolatosan szakmai segítséget nyújtani és folyamatosan a végrehajtást ellenőrizni, az egységtrakományképző eszközök korszerűsítésével kapcsolatos igényt az MN KSZFI-nek megküldeni.

Az előzőekben leírt rendező elvek betartása hosszú távon, véleményünk szerint egy rendezett rendszerbeállítási, rendszerbentartási, kivonási folyamatot, valamint MN költségvetését kímélő beszerzést eredményez úgy, hogy a rendszerben levő gépek alkalmazását az optimális felé tudjuk elmozdítani.

Az 1986-ban beindított rendezési folyamat eredménye alapján megállapítható, hogy nincs meg a kellő összhang az állománytáblában, hadinormában meghatározott szükséglet, a tényleges szükséglet és a helyszínen levő anyagmozgató gépek és egységtrakományképző eszközök között. Ebből adódóan számolni lehet azzal, hogy bizonyos katonai szervezeteknél az eddigi túlbiztosítást megszüntetjük és a rakodógépeket feljavítás után más katonai szervezetnek adjuk ki, illetve központi tartalékokat képezünk.

A rendelkezésekkel egyidőben a rakodógépek jelenlegi mennyiségi keretén belül belső szerkezetátalakítást célszerű végrehajtani *az alábbiak alapján:*

— az elektromos emelővillás targoncák száma jelenleg indokolatlanul magas, a kialakított rendezőelvek alapján lényegesen tudjuk csökkenteni a darabszámukat és ezzel megnövelni a motoros emelővillás targoncák számát;

— a terepjáró rakodógépek nem alkalmasak azokra a feladatokra, melyek végrehajtására rendszerbe kerültek, ezért a rendszerből az elhasználódásuk ütemének megfelelően kivonásra kerülnek, helyettük motoros emelővillás targoncák kerülnek beszerzésre;

— a forgó rakodógépeket elsődlegesen műszaki munkák végzésére használják, a teljesített üzemórák elenyésző hányadát teljesítik rakodási feladatok elvégzésére, ezért célszerű ezeket is az elhasználódásuk mértékében a rendszerből kivonni és helyettük motoros emelővillás targoncákat beszerezni;

— ezek ellensúlyozása érdekében viszont olyan motoros emelővillás targoncákat célszerű beszerezni, melyek megfelelő kiegészítő berendezésekkel ellátva képesek a forgó rakodógép és a terepjáró rakodógép funkcióit is kiváltani.

Az előzőek után felvetődhet néhány kérdés, mint helyesen gondolkodunk-e, miért gazdaságosabb a motoros emelővillás targonca alkalmazása, mint az elektromos emelővillás targoncáé? Miért nem alkalmasak a terepjáró rakodógépek terepen történő rakodása? *Ezekre a kérdésekre válaszolva az alábbiakat lehene összegezni:*

1. Az elektromos emelővillás targoncák rendszerbentartási ideje alatt átlagban 3—4 alkalommal szükséges az akkumulátorok cseréje. Ez a jelenlegi beszerzési árakat figyelembe véve elérheti, esetenként meg is haladja egy új elektromos targonca beszerzési árát. A másik gond, hogy a szerkezeti felépítésből adódóan csak rövid időtartamban üzemeltethető (6—10 óra), utána az akkumulátorokat töltésre fel kell kötni. A következő, hogy a kezelésre érzékenyebb, mint a motoros emelővillás targonca, a kezelőszemélyzete állandó változásából adódóan (nincs megfelelő gyakorlatuk) több a meghibásodások száma és a javítási költsége magasabb.

2. A terepjáró rakodógép valójában (a katonai értelmezések szerint) nem terepjáró. Nem képes a nehéz terepen közlekedni, az alacsony menetsebessége (20—25 km/óra) nem sorolható be a szállító oszlopokba, hosszútávú meneteket nem képes teljesíteni. A béke anyagmozgatásnál a nagy méretei miatt nem tud csapattagozatban a raktárakba bejárni.

3. A forgó rakodógép alapvetően a műszaki munkák (árokásás, földmunkák, alapásás) elvégzésére alkalmazzák, míg a rendeltetése a szállítás során jelentkező rakodási feladatok (ömlesztett, egységgrakományba képzett anyagok) végzése. A helytelen alkalmazásból adódóan gyakori a meghibásodása, a nagyjavítása aléri az új gép beszerzési árának 70—100%-t is.

Az elmúlt években elvégzett csapatpróbák, levezetett gyakorlatok tapasztalatai azt bizonyítják, hogy erre a legalkalmasabb a KAPOSGÉP

által gyártott UNIRAK-800-as rakodógép. Ez a gép a megfelelő kiegészítő berendezésekkel képes a fent megfogalmazott követelmények kielégítésére. Az MN KSZF-ség elgondolása, hogy az UNIRAK-800 rakodógéphez térítésmentesen biztosítja:

- rakodóvillát,
- rakodó gerendát,
- tolólapot.

A géphez ezeken túl még egyéb kiegészítő berendezések is csatlakoztathatók:

- rönkfafogó,
- árokásó,
- betonkeverő stb., melyek beszerzését az MN KSZF-ség saját költségvetéséből nem tervezi. A beszerzéshez szükséges pénzfedezetet az alkalmazó katonai szervezeteknek kell kigazdálkodni és a beszerzést önállóan végezni.

*Az anyagmozgatás korszerűsítési elgondolás új technikai eszközeinek
(motoros emelővillás targonca, önrakodó darus gk.)
főbb harcászati-technikai adatai*

Megnevezés	Mér- ték- egység	UNIRAK- 800 motoros em. vill. targ.	KCR-6000 hidraulikus önrak. daru	Meg- jegyzés
1.	2.	3.	4.	5.
Legnagyobb szélesség	mm	3320	A vezető- fülke mögé szerelhető, nem jelent plusz méretet	
Legnagyobb hosszúság	mm	1800		
Legnagyobb magasság	mm	2300		
A gép tömege (kanállal)	kg	3650	1050	
A motor teljesítménye		50	A gk. telje- sítménye	
Maximális sebesség	km/h	13		
Kezelőszemélyzet szám	fő	1	gk. vez.	
Rakodási magasság	mm	3200	—	
Hasznos teheremelő képesség	kg	800	1500	
— kitolt teleszkóppal	kg	—	1100	
— mechanikus toldattal	kg	—	700—850	
Karkinyúlás oszlop- középtől	mm	—	3800	
— kitolt teleszkóppal	mm	—	5000	
— mechanikus toldattal	mm	—	6000—7000	
Kiegészítő felszerelések				
— palettázó vill. daru- horog	—	—	X	KSZF-ség térítésmentesen biztosítja
— kanál	—	X	—	
— tolólap	—	X	—	
— emelőgerenda	—	X	—	
— betonkeverő	—	X	—	Katonai szervezet saját kv. saját kv.-ből beszerezheti
— árokásó	—	X	—	
— seprő adapter	—	X	—	

Az anyagmozgatás korszerűsítési elgondolásunk kialakításánál azonban következetesen figyelembe kell vennünk azt, hogy ez a feladat melyik ellátási tagozatban valósul meg. Minden ellátási tagozatnak más a sajátossága. Ebből adódóan célszerű *két nagy csoportot kialakítani*:

1. Csapattagozat, ezen belül is
  - szárazföldi csapatok,
  - légvédelmi repülő csapatok.

2. Központi tagozat.

1. *A csapattagozatban* a gépi rakodás alapvető eszközének az ön-
rakodó darus gépkocsit célszerű tekinteni, ebből a katonai szervezet nagy-
ságát, feladatait, sajátosságait figyelembe véve szállító rajonként 1—2
db-ot szükséges rendszerben tartani. Az önrakodó darus gépkocsi alap-
funkciója a szállítási funkció megmarad és kiegészül egy rakodási funk-
cióval. Ebből adódóan képes a szállító alegységgel együtt mozogni, nem
igényel külön kezelő személyzetet, a terhek gé mre történő felkötését,
ill. oldását a rakodásra kerülő gépjármű vezetője végzi.

Az önrakodó darus gépjármű azonban teljeskörűen nem tudja el-
végezni a rakodási feladatokat, ezért megfelelő kézi anyagmozgatási tech-
nológiával (kézi anyagmozgatást könnyítő eszközök felhasználásával) szük-
séges kielégíteni, illetve dandár- (ezred-) tagozatban és attól felfelé mo-
toros emelővillás targoncával. *Itt szükséges különbséget tennünk a száraz-
röldi és légvédelmi, repülő csapatok között.*

a) A szárazföldi csapatoknál motoros emelővillás targonca kategó-
riában az UNIRAK-800 típusút tervezzük alkalmazásba venni. A gép
nagy mozgékonyaságú, rendszeresített adapterei révén sokoldalúan alkalm-
mazható rakodógép. Előnye még, hogy míg az adaptereket gyorsan és
külső segítség nélkül tudja a kezelő csatlakoztatni a géphez. A gép béke
anyagmozgatási feladatokon túl képes teljesíteni a háborús anyagmozga-
tási követelményeket is. Hátránya, hogy a kis bejárati ajtókkal rendelkező
raktárakban nem tud dolgozni és szélesebb közlekedő folyosót igényel az
állványok között, melyek a hagyományos motoros emelővillás targon-
cáknál korábban is gondként jelentkeztek. Ezért az ilyen raktárakban
gyalogvezérlésű kis helyigényű rakodógépeket kívánunk használatba ven-
ni, de ezek jó minőségű (sima) padozaton képesek csak dolgozni, melyet
a katonai szervezeteknek saját költségből célszerű megcsinálni.

b) Légvédelmi, repülő csapatoknál is alapvetően a szárazföldi csa-
patoknál az előzőekben leírt eszközöket célszerű működtetni, de a repü-
lőgépek, légvédelmi eszközök kiszolgálási sajátosságaiból adódóan a ha-
gyományos működtetésű motoros emelővillás targoncát, vagy amennyi-
ben az indokolt elektromos emelővillás targoncát is szükséges alkalmazni.

2. *Központ tagozatban* az előzőekben leírt technikai eszközök az
anyagmozgatás speciális igényei alapján nem tekinthetők alapeszköznek.
Itt célszerű a hagyományos működési rendszerű motoros emelővillás
targoncákat, ahol a raktározási körülmények megkövetelik, elktromos
emelővillás targoncákat alkalmazni. Itt alapvető rakodási feladat, hogy
szállító járműről (vagy oda) az anyagok rakodása a raktárakba, ahol az
állványrendszerek között kell a rakodógépnek könnyen mozogni, de ez

a mozgékonyág nagy teherbírással, esetenként magas emeléssel is kell, hogy párosuljon.

Az előzőekben leírtak első olvasásra úgy tűnnek, hogy ismét rengeteg típus fog az MN-ben megjelenni. Véleményünk az, hogy ezek a feladatok összességében (beleértve a laktanya belső szállításait segítő elektromos szállító targoncákat is) mintegy 30 típusal megoldható — jelenleg 130 típust kell üzemeltetnünk — és elkerülhető az, hogy a laktanyában a sajátosságok figyelembe vétele nélkül kiadott rakodógépek kihasználatlanul álljanak. Ezzel a gépek műszaki állapota is jelentősen javítható lenne.

Az anyagmozgatás gépesítésével a parancsnoki állományból is szükségessé válik egy eddigtől eltérő szemléletmód kialakítása. *Hiába gépesítünk, ha ezt nem követik:*

- a raktárak, raktározási rend kialakítása;
- az anyagok gépi rakodásához történő előkészítése (egység-*rakományképzés*);
- a rakodási technológiák kialakítása;
- a gépesített anyagmozgatás beépítése a napi ellátás, valamint a magasabb harcckészültség és a háborús ellátás rendszerébe.

Az MN Közlekedési Szolgálat önmagában nem képes ezeket a feladatokat felvállalni. Itt fontos szerepe van a katonai szervezetek parancsnokságaitól kezdve a magasabbegység-, seregtest-parancsnokságokon keresztül az MN fegyvernemi főnökségig, felsőszintű gazdálkodó szervekig mindenkinek. A gépesített anyagmozgatásból adódó új gondolkodási mód kialakításában elsődleges szerepet játszanak a tanintézetek, melyeknél célszerű ezt a témát oktatni.

A rakodásgépesítés korszerűsítése az utóbbi időben egyre jobban előtérbe került, melyben nagy segítséget adott az 1988-ban megtartott MN FVTFCSF-ség és MN HFCSF-ségi Tudományos Tanácsok együttes ülése. Itt elfogadásra került a háborús anyagmozgatási rendszer, annak technikai elemei. Sajnos az MN szűkülő anyagi lehetőségei miatt ennek a beindítására nem került sor. Ettől függetlenül úgy gondoljuk, hogy a jelen helyzetben célszerű az elgondolások kimunkálását végezni és a hadsereg korszerűsítésekor ezt pontosítva abba beépíteni. Ha ezt elmulasztjuk akkor egy esetleges nagyobb anyagi lehetőségeknél ismét nem a minőségi fejlesztés felé, hanem a mennyiségi irányba mozdulnánk.

Ezek a hibák a 70-es években bekövetkeztek, melyek negatív hatásait most a fenntartásban súlyosan érezzük.

Az MN közlekedési szolgálat parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatának főbb tapasztalatai

Sáfár Bálint ezredes, Tóth Bálint mk. alezredes

Az MN kiképzési és felkészítési rendjének megfelelően, az MN HFCSF (HM h.) elvtárs követelményei alapján 1988. szeptember 5. és 10. között egyoldalú többfokozatú parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat került levezetésre az MN közlekedési szolgálat valamennyi tagozatának vezető szervei és kijelölt törzsei részvételével.

A gyakorlat egyes mozzanatait megtekintették a katonai felsővezetés, a gyakorló szervek előjáró parancsnokságai és a DHSCS képviselői, valamint a közlekedési miniszterhelyettes vezetésével a népgazdasági közlekedési szervek vezetői.

A közlekedési gyakorlatok komplexitásuknál fogva fontos szerepet töltenek be mind az MN kiképzési rendszerében, mind az ország honvédelmi felkészítésében. Ezen gyakorlatok lehetőségeket adnak a katonai közlekedési szervek, csapatok felkészültségének ellenőrzésére, a katonai és a népgazdasági közlekedési rendszer háborús tevékenysége szervezésének tökéletesítésére, a hadszintér előkészítési feladatok pontosítására. Rendszerint az MN közlekedési szolgálat valamennyi szintjét átfogó közlekedési rendszergyakorlatokra ötéves tervidőszakonként kerül sor, legutóbb a szovjet vasútépítő csapatokkal és a KM kijelölt szerveivel együttműködésben „TRANZIT-85” fedőnevű nemzetközi gyakorlat került levezetésre, amely sok hasznos, hosszabb távon érvényesíthető tapasztalatot adott.

Ezen a gyakorlaton — amely szintén átfogta a közlekedési szolgálat valamennyi tagozatát — csak a vezető szervek és törzsek legszükségesebb állományának részvételével kívántuk egységes rendszerbe gyakoroltatni és ellenőrizni a katonai közlekedési rendszer háborús működését.

Hosszú évek óta kialakult gyakorlat, hogy a közlekedési csapatok, a katonai közlekedési szervek, valamint az egész katonai közlekedési rendszer felkészítését a KM-al összehangolva, velük együttműködésben végezzük. A gyakorlat előkészítése során is elvégeztük a feladatok egyeztetését, munkánkat a gyakorlat időszakában a KM operatív csoportja segítette.

A gyakorlat főbb célkitűzései között szerepelt a közelmúlt szervezési időszakokban a harcoló csapatok állományában létrehozott közlekedési vezető szervek és a korszerűsített közlekedési csapatok, szervek törzsei vezető állománya összekovácsoltságának fokozása, a különböző tagozatokba tartozó katonai közlekedési szervek egymáshoz csatlakozó tevékenységének egységes rendszerbe történő gyakoroltatása, egymással és a KM alárendeltségébe tartozó közlekedési alágazatok vezető és végrehajtó szervezeteivel való együttműködésük kérdéseinek pontosítása, valamint a katonai közlekedési rendszer háborús üzemeltetésének, a helyreállítás megszervezése és végrehajtása irányításának módszerei tanulmányozása a honi területen vívott védelmi hadművelet időszakában.

A tudományos kutatómunka módszereivel vizsgáltuk a közlekedési vezető szervek, csapatok tevékenységének sajátosságait, a katonai és a népgazdasági közlekedési alágazatok üzemeltetése, életképességének fenntartása és a működőképessége helyreállítása terén a közlekedési csapatok alkalmazási lehetőségeit, feladatait.

A gyakorlat elgondolásának kidolgozásánál alapként az 1988. évben levezetett frontparancsnoki és a „BARÁTSÁG-88” gyakorlaton kimunkált hadműveleti helyzetet és hadtápbiztosítási elveket alkalmaztuk.

A gyakorlat lefolytatását *négy mozzanatban* terveztük. Ennek során *első mozzanatban* feldolgoztuk a — beállítás szerint mintegy négy hónapos időtartamú — háborús veszélyeztetettségű időszak közlekedési biztosí-

tási feladatait, a közlekedési katonai szervezetek felkészítésének, magasabb harckészültségbe helyezésének, mozgósításának kérdéseit, a továbbiakban parancsnoki és törzsmunka módszereivel feldolgoztuk, *második mozzanatként* a hadművelleti szétbontakozás, a határvédelem és a határbiztosítás, *harmadik mozzanatként* az MN és a koalíciós állományú FRONT és HDS első védelmi hadműveletének előkészítése, megszervezése és vezetése a háború kezdetén kagyományos és nagy pontosságú, nagyhatású fegyverrendszerek alkalmazásának viszonyai között, valamint *negyedik mozzanatként* a fővédővonal megtartásáért vívott első védelmi hadművelet vezetése és a HDS, FRONT ellencsapása előkészítése időszakában a közlekedési biztosítási feladatok megszervezését, a közlekedési csapatok, szervek alkalmazásának megtervezését és tevékenységüknek vezetését.

Valamennyi mozzanatban a gyakorló szervezetek tevékenységét a gyakorlatvezetőség és a döntőnöki rendszeren keresztül hadművelési feladatok és szakintézkedések kiadásával, valamint közlések, alájátszások útján közvetlenül vezettük. A parancsnokok elhatározásait részben plenárisan, részben a helyszínen a munkafolyamatban meghallgattuk. Az első védelmi hadművelet előkészítése és megszervezése közlekedési biztosítási feladatainak pontosítására együttműködést szerveztünk.

A gyakorlat főbb általánosítható tapasztalatai voltak:

a) A hadművelési és csapattagozatban újonnan létrehozott közlekedési szervek (hdt. KSZF, dd. SZSZF) működőképeseek, jól illeszkednek a katonai közlekedési rendszerbe.

b) Érezhetően javult a közlekedési katonai szervek, szervezetek, csapatok törzseinek szakirányú felkészültsége, fokozódott összekovácsoltságuk, képesek a rájuk háruló feladatok végrehajtására.

c) A veszélyeztetettségű időszak feladatainak feldolgozása során részletesen kimunkáltuk a dunántúli közlekedési hálózat katonai célokra való igénybevételeinek lehetőségeit, az országban vegyi és veszélyes anyagokat gyártó (tároló) üzemekre az ellenség hagyományos eszközökkel mért csapásainak hatását a közlekedési rendszer működtetésére, a közlekedési csapatok részvételét a hadszíntérelőkészítési feladatokban, valamint IBM PC számítógépen feldolgoztuk a tervezett szállítmányok irányítását és operatív nyilvántartását.

Mindezek lehetőséget adtak az állomány szakismereteinek elmélyítéséhez, a közlekedési csapatok alkalmazási feladatainak, lehetőségeinek részletes elemzéséhez, a rendszer működésében jelenleg meglévő feszültségek feltárásához, továbbá a védelmi hadművelet közlekedési biztosítása elméleti kérdéseinek pontosításához.

d) A honi területen vívott védelmi hadművelet sajátosságai egy sor felső szinten is tisztázandó kérdést vetnek fel a hadtápbiztosítás és ennek megfelelően a közlekedési biztosítás elméleti kérdéseinek megítélésében. *Ilyenek például:*

— a hadászati készletek diszlokációja és felhasználása az anyagellátásban, a készletképzés, felhalmozás lehetőségeinek felülvizsgálata. A védelmi hadművelet anyagi szükségleteinek kiszállítására a készenlét

idejéig mindenképpen, de utána is lehetőség van a dandárhadtápig történő vasúti szállításra (iparvágányok, üzemi rakterületek, néhány [2—10] vasúti kocsiból álló szállítmányok mozgatása; kirakó állomások működtetése);

— a tagozatok számának csökkentése, főleg a Dunántúlon, a KHEL tagozatba tartozó közlekedési csapatok egyrészének közvetlen alárendeltségébe vonása, másrészének megerősítésül való átadása;

— egyes közlekedési katonai szervezetek diszlokációjának, alkalmazási feladatainak és alárendeltségi viszonyainak felülvizsgálata (úgy ítéljük meg, hogy sürgősen szükséges a nyugati határszélen telepített HEVKP-ok, ugyanakkor több mozgó VKP-ra van szükség, a szállítózászlóaljok mennyisége és alárendeltségi viszonyai is felülvizsgálatra szorulnak).

e) A közlekedési rendszer működtetése az ország területén a KM erőivel és felelőssége mellett valósul meg, de elengedhetetlen a hadműveleti területen a katonai vezetés felelőssége, a katonai erők igénybevétele (egyes vasúti irányokban a vasúti csapatok alkalmazása, illetve a területen levő közúti és vasúti helyreállító osztagok katonai alárendeltségbe utalása).

f) Fokozottabban kell élni a honi terület adta lehetőségek kihasználásával. Például a híradás, a javítási, elhelyezési lehetőségek felhasználásában.

g) A védelem előkészítésében a műszaki biztosítás szerepének megnövekedése (a csapatok műszaki anyagszükségletének növekedése, a közlekedési csapatok körleteinek műszaki berendezése).

h) Felmerülhet a balatoni, folyami vízi szállítások igénybevételenek szükségessége (ez a lehetőségek bővítését igényli, kikötők előkészítése, vízi szállító eszközök időbeni átcsoportosítása).

i) Élesen felvetődött a vezetés ésszerű centralizációjának, illetve decentralizációjának kérdése. *Ezen belül is:*

— az anyagműködési kapcsolatok egyszerűsítésének szükségessége, területi felelősség erősítése a feladatban közreműködők átalárendelésével (pl. a Bp-i és a nagyvárosokon való közúti átvezetések, a dunántúli közúti mozgások szervezése és a közlekedési objektumok biztosítása, helyreállítása);

— operatív csoportok létrehozása és működtetése (pl.: Dunántúlon a szállítások [lőszer, seb. száll. vonatok] irányítására a katonai és polgári közlekedési szervek, valamint az anyagnemfelelősök részvételével, illetve az IÁK-ok, IBK-k működésének összehangolására).

Ugyanakkor szükségessé válhat operatív csoport létrehozása a jelenleg meglévő, de nem eléggé szabályozott feladatokra, amelyek nincsenek kellően koordinálva, *mint például:*

— az állandó hidátkelőhelyek — főleg a vegyes forgalmú hidak és TS hidak — igénybevétele (átkelőhely komendáns);

— a népgazdasági, hadigazdasági és kiűrtési szállítások, valamint a lakossági mozgások biztosítása a katonai gépkocsutakon.

j) Fokozottan előtérbe került az együttműködés kérdése. A gyakorlat során tartalmasabbá és élőbbé vált a közlekedési szervek, csapatok egymással, valamint a polgári közlekedési szervekkel és az anyagnemfelelős

(ellátó) szervezetekkel való együttműködése. Elősegítette ezt a gyakorlat folyamatába beiktatott és a terepasztalon levezetett módszertani együttműködési foglalkozás, a KM operatív csoportjának és a fegyvernemi szakállománynak a részvétele. Lényeges volt, hogy a gyakorlók önmaguktól is érezték az együttműködés szükségességét és keresték a kapcsolatot.

k) A közlekedési biztosítás feladatainak részletesebb feldolgozását hátráltata az a tény, hogy a csapat közlekedési szervek (HDS, LÉRE) mellett nem működtek anyagnemfelelős szervek, összefegyvernemi törzsek, így a kiadott központi feladatokon kívül az alulról jövő szállítási, illetve közúti mozgási igények gyakorlatilag csak elvétve jelentek meg.

l) Hasznosnak bizonyult a gyakorlat idejére a törzsek egy helyőrségbe való összevonása, *ez elősegítette:*

- a feladatok módszeresebb feldolgozását;
- a törzsek munkastílusának javítását;
- az egymástól való tanulást;
- az együttműködés kérdéseinek értelmezését.

Ugyanakkor negatívumként jelentkezett, hogy:

- túl egyszerű lett a feladatlejtetés;
- akivánatosnál gyakoribbá vált az alárendeltek berendelése feladat értelmezésére;
- nem fordítottak kellő figyelmet a híradás megszervezésére.

m) A vasúti szállítási feladatok számítógépen való feldolgozása lehetővé tette bármely időpontban a szállítások irányításában az operatív beavatkozást, áttekinthetővé tette a döntéselőkészítést, valamint a gyakorlók döntéseinek gyors ellenőrzését. Ezt a programot kísérletképpen futtattuk, tapasztalataink kedvezőek, további lépésként a közúti mozgásokra is tervezzük kiterjeszteni.

Összességében a gyakorlat során valamennyi oktatási kérdést eredményesen feldolgoztuk, fő célkitűzéseinket elértük. Mind ezek kedvezően hatottak az állomány szakmai felkészültségének növekedésére, az egyes katonai közlekedési szervek összekovácsoltságának fokozására.

HASZNOS TAPASZTALATOK

Egy csapatgyakorlat tapasztalatai oktatói szemmel

Zsinkó József százados

A ZMKA Hadtáp tanszék éves munkatervének megfelelően, összhangban az oktatói állomány szakmai továbbképzése egy részének csapatoknál történő végrehajtása elvével, 1989. április 24-től május 19-ig az MN 4419 magasabbegységnél Egerben csapatgyakorlaton vettem részt. Jelen cikkben a szakmai érdeklődésre is számottartó tapasztalataimat szándékozom közreadni.

Eredetileg a feladatom a gl. dd. harcászati gyakorlatára épített hadtest hadtáp-rendszergyakorlaton hadtápfőnökhelyettesi beosztás ellátása volt. A betervezett gyakorlat azonban elmaradt, ezért a rendelkezésre álló idő és lehetőségek hasznos kihasználása érdekében egyéni munkaterv alapján kezdtem meg kutató munkámat.

A terv összeállításánál kettős célt tűztem ki:

— a fogadó katonai szervezet hadtápszolgálati tevékenységének megismerése közben feltárni az elmélet és a gyakorlati tevékenység közötti eltéréseket;

— felmérni az általam készített és a tanulmányi munkát támogató számítógépes programok alkalmazhatóságát, adaptálási lehetőségeit és azok esetleges korlátait.

A magasabbegység parancsnoksága, hadtápvezetése minden tekintetben támogatja munkámat. Rendelkezésre bocsátották a szükséges információkat, ezen túlmenően tájékoztatást kaptam — a hadtápbjektumok bemutatásával egyidejűleg — a hadtápszolgálat feladatairól. A napi feladatok végrehajtása közben lehetővé vált a PK. HTPH. vezetői tevékenységének és az egyes szolgálati ágak gyakorlati tevékenységének megismerése is.

A csapatok és a tanintézetek közötti kapcsolatrendszer fenntartása tartalmi és módszertani szempontból egyaránt szükséges, azt a célt kell szolgálnia, hogy a felmerülő problémák felismerése, megfogalmazása után az elméleti műhelyekben kidolgozott megoldások és azok gyakorlati alkalmazása közötti eltérések kölcsönösen korrigálva legyenek. A hangsúlyt a kölcsönösségre helyezve érhető el, hogy az elmélet és a gyakorlat egymást feltételező és kiegészítő rendszere hatékonyabban szolgálja a csapatok előtt álló feladatok eredményes végrehajtását éppúgy, mint a tanintézetekben folyó oktató-nevelő munkát.

Fentiek szellemében — első feladatként — az Ált/77., ill. a HTP/43. szabályzat-tervezetekben található ellentmondásokkal és a HTP/43. korrekciójára vonatkozó javaslatok összeállításával foglalkoztam, majd a dandárnál folyó háborús hadtápbiztosításra való felkészítéshez szükséges plakátok, előadás anyagát állítottam össze. Ezeket a feladatokat a dandár részére egyrészt a szakmai előljáró határozta meg, másrészt pedig szerepelnek a dandárhadtáp éves kiképzési tervében.

A munka során felhasználtam a tanszéki munkaértekezleteken, az ún. elbíráló értekezleteken kikristályosodott véleményeket, és az oktatás során szerzett tapasztalataimat.

Terjedelmi okok miatt nem térek ki a szabályzat-tervezetekben feltárt ellentmondásokra és a korrekciós javaslatokra. Az elkészített és a dandárhadtáp szakmai előljárójához felterjesztett anyag hangsúlyozottan dandárcentrikus, kisebb mértékben tartalmaz általános jellegű javaslatokat. Mindazonáltal — mintegy kollektív kontroll céljából — a felterjesztett javaslatok harcászati szakcsoport szintű megvitatását javasoltam, amely mindenképpen hozzájárul a nevelő-oktató munka eredményességéhez.

A kiképzés korszerűsítésének feladata az MN 4419 hadtápszolgálatánál is napirenden van, ennek érdekében kialakították a hadtápkabinetet, amely berendezése, tartalommal való megtöltése folyamatban van. A dandár alaprendeltetésének megfelelően a feladatok gyakorlati végrehajtásának elméleti megalapozása, az ismeretanyag felfrissítése érdekében a levezetésre kerülő oktatási kérdések demonstrálása céljából plakátok elkészítésében is közreműködtem. A plakátok a dd. TÖF és a dd. PK. HTPH követelményei alapján — a kiképzés jellegének és a résztvevő állomány összetételének megfelelően — a dandár tevékenysége hadtápbiztosítási feladatainak összefüggéseiben ábrázolják.

Nevezetesen: a tevékenység jellegének megfelelően — támadó, védelmi harc hadtápbiztosítása — hogyan illeszkedik a dandárhadtáp az előljáró által kialakított hadtápbiztosítási rendhez; a dandárhadtáp alegységek — a zászlóalj ellátószakaszokat és a ZSH-ket is beleértve — különböző működési formákban hogyan hajtják végre az ellátási, biztosítási feladataikat.

A plakátokkal összhangban készítettem el az előadás anyagát is, a „Gl. dandár hadtápbiztosítása támadó, ill. védelmi harcban” címmel.

A csapatgyakorlat számomra egyik legizgalmasabb feladata a számítógépes programok adaptálásának kérdése volt.

Már hallgatói pályafutásom alatt megérlelődött bennem az a gondolat, hogy minden olyan tevékenységet, amelyet számítógéppel el lehet végezni, a rendelkezésre álló ún. alkalmazói programrendszerek „hadtáposításával” kidolgozok egy az oktatásban is és a gyakorlatban is egyaránt használható olyan programot, amellyel — kezdetben dandár szinten — a PK. HTPH és a hadtáp szolgálatiág főnökök munkáját meg lehet gyorsítani.

E határozott szándék kialakulásában nagy szerepet játszottak a korábbiakban szerzett — kudarccokkal tarkított — tapasztalataim. Véleményem szerint az elvek ún. „aprópénzre váltása” a konkrét helyzet konkrét

elemzésével érhető el. Az elemzés mellőzése, vagy nagyvonalú kezelése beláthatatlan következménnyel járhat adott esetben. Az eddigi tapasztalataim szerint a gyakorlatokon, de az oktatásban is szívesen — kényelmi okból, de szakmai felkészületlenségre visszavezethetően is — mellőztük a részletes, mindenre kiterjedő elemzést, amely a hadtápbiztosítás feladatai tervezése, szervezése és végrehajtása terén a *sablonok alkalmazásának kényszerzubbonyába zárt bennünket*. Ezzel kapcsolatban elegendőnek tartom megemlíteni, hogy a különböző fegyvernemek és szakcsapatok hadtápbiztosítása még a HTP/43. szabályzat-tervezetben is csak „említést nyert”..., amely mintegy sugallja, de legalábbis elősegíti a nagyvonalúságot.

Az elemzés önmagában is szükségszerűen alternatívákat kínál, s ha ezt jól szervezett programrendszerekkel támogatjuk, akkor egyrészt reális lesz a döntéselőkészítő változatok kidolgozásának igénye, másrészt eleget tudunk tenni annak a követelménynek, hogy a helyzetben beállt változásokra azonnal, érdemben tudjunk reagálni.

A ZMKA Hadtáp tanszékén korszerű, minden igényt kielégítő oktatástechnikai infrastruktúra épült ki, amely — túlzás nélkül állítom — korlátlan lehetőségeket kínál a számítástechnikai és videoberendezések napi munkába való közvetlen bevonására.

A programok kidolgozása a Csapathadtáp adattár összeállításával, az oktatói munkával párhuzamosan történt, amely egyúttal egyfajta belépőt is jelentett számomra. Állandóan visszatérő problémaként merült fel az, hogy nehéz volt meghúzni azt a határvonalat, amikor „kész” a program. Ennek figyelmen kívül hagyása ugyanis azt a veszélyt rejti magában, hogy a túl sok adat, a feladatok végrehajtása logikájától eltérő struktúrájú programrendszer ahelyett, hogy támogatná a PK. HTPH munkáját, akadályozó tényezővé válik.

Erre jó példa a különböző szintű gyakorlatokon tapasztalható jelenség, amikor a gépi tablók funkciójuktól eltérően sajátos dekorációként ömlesztve hányódnak a HVP-kon és ami még súlyosabb, hogy a PK. HTPH nem támaszkodik a számvetések adataira, azokkal ellentétesen építi fel a jelentést.

A C—64-re készült programrendszer a dandár anyagi biztosítása számvetéseit tartalmazza, az Akadémia „Gyakorló hadrend” és a „Csapathadtáp adattár” adatai alapján. Felépítésénél fogva rövid idő alatt futtatható, a kinyomtatott számvetések közvetlenül alkalmasak intézkedések kiadására. Az alkalmazott programrendszer beépített funkciói felhasználásával a kontroll lehetősége is biztosított. Kezelése nem igényel számítógépes ismereteket, struktúrája révén a felhasználónak csak az aktuális adatok bevitele során kell beavatkoznia, amelyet nagymértékben megkönnyít a rendszer interaktivitása.

Öszeállításánál fő követelménynek azt tekintettem, hogy a lehető legkevesebb beavatkozással a legszükségesebb információkat biztosítsa a PK. HTPH, a hadtáp szolgálatiág főnökök részére, továbbá egy-egy anyagnem vonatkozásában a program elemei egymással közvetlen kapcsolatban legyenek, vagyis az adatbevittelt követően a program önállóan helyesbítse a korábbi adatokat.

A programok kipróbálása a gyakorlat elmaradása miatt csak laboratóriumi körülmények között történhetett, azonban azok univerzális jellegüknél fogva közvetlenül — az adatok pontosítását követően — használhatók voltak. Ez nemcsak technikai értelemben fontos számomra, hanem *tartalmát* illetően is. Mert sikerült azokra a kérdésekre választ adni, amelyek érdemben felmerülnek, felmerülhetnek a dd. PK. HTPH, a szakmai előljáró, valamint az ellátandók részéről a dandár tevékenysége hadtápbiztosítása során.

Ennek megfelelően a továbbiakban a PK. HTPH és a hadtáp szolgálatiág főnökök adattára alapján „élesítettem” a programot, amelyet felhasználás és továbbfejlesztés céljából átadtam. Ezzel összefüggésben a lőszer szállítási feladatok tervezésére, szervezésére operatív, időben történő végrehajtására a *fegyverzeti szolgálatfőnök nagyfokú együttműködésével* kialakítottuk a lőszer ellátás-szállítás alapszámvetését is.

Igen örvendetes volt számomra, hogy az MN 4419 hadtápszolgálatánál nagyfokú segítőkészség és érdeklődés nyilvánult meg ezen a téren is. Ez igazolás arra vonatkozóan, hogy a csapatoknál is konkrét igény merült fel a számítógépek széleskörű alkalmazására. Ez viszont azt jelentí számunkra, hogy az akadémiai képzés során bátrabban és főleg konkrétan KELL alkalmazni a számítógépeket. Olyan szakemberekre van szükség, akik a hadtáp szakismeretek birtokában az aktuális helyzetnek megfelelően a korszerű számítástechnikai eszközöket *önállóan tudják alkalmazni*.

Ezt a követelményt a tanszéki gépi háttér messzemenően ki tudja elégíteni, mivel 3 db IBM kompatibilis PC-al is rendelkezünk. A C—64-re kidolgozott programok az új típusú és a csapatoknál rendszeresítésre kerülő IBM kompatibilis PC-kkel történik.

Csak mellékesen kívánom megjegyezni — amely azonban figyelmet érdemel —, hogy a számítógép alkalmazása sajátos módon nevelő funkciót is ellát (anélkül, hogy ez tudatosulna bennünk) azzal, hogy precizításra, korrektségre készítet, amely nem tűri a nagyvonalúságot, ugyanakkor lehetőségeinél fogva széleskörű manőverezési szabadságot biztosít számunkra . . .

A csapatgyakorlat szigorúan vett feladatai mellett — a napi munka folyamán — számos olyan kérdés merült fel, amelyek közvetlenül az akadémiai képzéssel függnek össze és felvetésük gondolatébresztő lehet.

Az egyik ilyen kérdés volt a hallgatók bevonása konkrét beosztás ellátására a csapatgyakorlaton, különös tekintettel azokban a beosztásokban, amelyek nincsenek feltöltve. Tekintettel a képzési rendszer jelenlegi kötött formájára, annak gyökeres megváltoztatása nélkül ezt az egyébként több szempontból is praktikus igényt nem tudja kielégíteni az Akadémia.

A másik kérdés is szorosan összefügg a hallgatók gyakorlati képzésével. Nevezetesen a csapatoknál felmerülő gyakorlati problémák megoldásában, feladatok végrehajtásában való *közvetlen hallgatói részvétel* lehetőségének megteremtése. Ezen keresztül lényegében az Akadémia is közreműködne a csapatok előtt álló feladatok végrehajtásában. Javaslatom lényege, hogy az évfolyammunka és a szakdolgozat témáját az ala-

kulat kapacitását meghaladó témában mintegy kutatási célként küldjék meg az illetékes tanszék részére. A hallgatóknak a témát beküldő katonai szervezet lenne a kutatóhelye és ott készítenék el munkájukat. Az értékelés rendszerébe az adott katonai szervezet PK. HTPH javaslata, véleménye is beépülne. Így valós, a gyakorlati életben ténylegesen szükséges téma — nem elvontan — kerülne kidolgozásra, amely az adott katonai szervezetenél közvetlenül, minden áttétel nélkül „testreszabottan” alkalmazható. Ez lenne a megmérettetés egyik formája a hallgató, de az Akadémia részére is!

Befejezésül — ezúton is megköszönve az MN 4419 PK. HTPH-nek és a hadtápszolgálat állományának a részemre nyújtott segítséget — a csapatgyakorlat annak ellenére, hogy nem az eredeti feladat került végrehajtásra, gazdagította tapasztalataimat, melyek egyrészt további bátorítást nyújtanak a kísérletek folytatásához, másrészt közvetlenül hasznosíthatom ezokat az oktatásban.

Összeállította
az MN Pénzügyi Szolgálatfőnökség
Baleset-elhárítási és munkavédelmi osztálya

Tartalom:

- 1. Tájékoztató a néphadsereg polgári alkalmazottainak évi baleseti helyzetéről**
- 2. Segédlet a munkavédelmi követelmények érvényesítéséhez a létesítmények létrehozására, felújítására, korszerűsítése folyamán (folytatás).**

1. Tájékoztató
a néphadsereg polgári alkalmazottainak
1988. évi baleseti helyzetéről

A tájékoztató a polgári alkalmazottak baleseti adatait összegezi az 1989. április 30-ig beérkezett II. sz. Adatlapok alapján, valamint tartalmazza a Honvédelmi Minisztérium felügyeleti irányítása alá tartozó vállalatok és gazdaságok dolgozói baleseti helyzetének főbb jellemzőit is éves jelentéseik alapján.

I.

A baleseti helyzet általános jellemzői

1. 1988-ban 437 baleset következtében 451 polgári alkalmazott sérült meg, akik emiatt 10047 napra estek ki a munkából. A balesetek következtében általában egy személy sérült meg. Egy baleset következtében történt tömeges sérülés, amikor ételmérgezés miatt 15 fő vált munkaképtelenné. Két személy egyidejű sérülése három alkalommal fordult elő.

A foglalkozási balesetek következtében létrejött sérülések közül 359 minősült üzemi balesetnek, 92 munkába menet, illetve onan jövet történt, úti balesetekkel a jelentés külön pontban foglalkozik. Az év folyamán 3 egyéb foglalkozási balesetet jelentettek.

2. A polgári alkalmazottak baleseti helyzetének főbb adatai:

Év	Sérültek száma	Kiesett napok száma	Egy sérültre jutó kiesett napok száma
1987	299	6490	21,8
1988	359	7533	21,1
1989 % ₀ -ában	120,1	116,1	96,8

Az adatokat vizsgálva megállapítható, hogy 1988-ban a sérülések száma 20,1%₀-kal, a kiesett munkanapok száma pedig 16,1%₀-kal növekedett, súlyosságuk viszont kis mértékben 3,2%₀-kal csökkent.

A sérülések súlyosság szerinti megoszlása:

Év	Halálos	Csonkulásos	Súlyos*	Könnyű	Összesen
1987	2	3	227	67	299
1988	2	3	275	79	359
1989 % ₀ -ában	100,0	100,0	121,1	117,9	120,1

A súlyos és a könnyű balesetek száma közelítőleg azonos arányban növekedett, míg a halálos és csonkulásos balesetek száma nem változott. *Az utóbbiak bekövetkezésének okait, körülményeit az esetek leírása szemléltetően mutatja:*

— az MN 6547 állományába tartozó B. Kovács József kpa. és K. Szabó Imre kpa. nagyméretű acélkeretet hegesztett. A jobb hozzáférhetőség miatt a keret egyik oldalát szabálytalanul egy raktári hidraulikus emelővel 2,2 m magasra felemelték. A hegesztés befejezése után a keret leengedése közben az emelő és a munkadarab B. Kovács Józsefre ráborult, akinek olyan súlyos fejsérülést okozott, hogy a kórházba szállítás során meghalt;

— az MN 5581 állományába tartozó Evanics János pa. és Kiss Sándor pa. tehergépkocsival anyagvételezésre indultak. Solt irányába haladva a gépjárművezető Evanics János későn vett észre egy, az út szélén veszteglő teherautót, amelybe belerohant. Az ütközés következtében Kiss Sándor az életét veszítette;

— az MN Bottyán János Honvéd Kollégium dolgozója Vörös László asztalos szakmunkás gyalugépen szegélyléceket készített. Munkavégzés közben keze a munkadarabról lecsúszott és a gyalukés bal kezének harmadik ujján az első perccel csonkolta;

— az MN 7576 állományába tartozó Harazin Péter pa. asztalos szakmunkás gyalugépen léceket munkált meg, amelyből egy szálka az ujjába szúródott. A fájdalom hatására kezét oldalra kapva ujjai a

*Súlyos a sérülés, ha a kiesett napok száma meghaladja a nyolc napot.

késtengelybe értek és a bal kéz 3. és 4. ujjának első perceit csonkalták;

— az MN Elektrotechnikai Javítóüzem dolgozója Kovács János kpa. fényszórókeret tisztítását végezte szövetkorongos csiszolón. Munkavégzés közben a szövetkorong beleakadt a fényszórókeretbe, azt elkapta, a dolgozó jobb kezének csapta és 4. és 5. ujján roncsolásos sérülést okozott.

II.

A baleseti helyzet részletes elemzése

3. A polgári alkalmazottak sérülései a következő főbb tevékenységi körökben történtek:

— munka	267 sérülés	74,3 ⁰ / ₀
— közlekedés	20 sérülés	5,6 ⁰ / ₀
— sport	6 sérülés	1,7 ⁰ / ₀
— egyéb	66 sérülés	18,4 ⁰ / ₀
	<hr/>	
	Összesen 359 sérülés	100,0 ⁰ / ₀

A belesetek tevékenységi területek szerinti megoszlása az 1987 évihez hasonlóan alakult. A munka és a közlekedési balesetek száma emelkedett, míg az egyéb üzemi balesetek száma jelentősen nem változott.

a) *A munkabalesetek megoszlása tevékenységi körönként a következő:*

	1988	1987
— javítás, karbantartás	41	25
— szállítás, rakodás, tárolás	54	27
— építő tevékenység	21	26
— konyhai munka	52	43
— egyéb munka	98	89
	<hr/>	
	Összesen 266	210

Az elmúlt évhez viszonyítva jelentősen növekedett a javítási, karbantartási, valamint a szállítási, rakodási és tárolási tevékenység során történt balesetek száma, amelyek főként a biztonsági előírások megszegése, a figyelmetlen munkavégzés, vagy a védőeszközök használatának mellőzése miatt következtek be:

— az MN Textiltisztító Javítóüzem 10. sz. üzemegységében dolgozó Senkó István pa. munkatársával vegytisztítógép telepítését végezték. A gépet feszítővassal megemelték, de nem támasztották alá. Nevezett a gép alá nyúlt, amely a feszítővasról lecsúszott és bal kezének hüvelyujját eltörte;

— az MN Kiképzési Eszközgyártó Üzemben Sáaska Gyula pa. betanított munkás hegesztett sarokvarrat csiszolását végezte. A munkavégzés során a csiszolókorong éle a csomóponti lemezben elakadt,

a váratlan erőhatás a gépet a dolgozó kezéből kicsavarta és bal combján mély, vágott sebet okozott;

— az MN 2312 állományaiba tartozó Ficsor Károly pa. fűtőolaj szállítását végezte. Az olajtartály gépkocsira emelése közben a tartályláb megcsúszott és bal kéz hüvelykujját 3 cm hosszan bevágta;

— az MN 3. Élelmezési Anyagraktár dolgozója Fülöp Sándor pa. egy konténer ajtajának kinyitását végezte. Az ajtózár pántja nagyon feszült, kinyitás közben kicsapódott a helyéről és nevezett jobb hüvelykujjának törését okozta.

Az év folyamán tovább csökkent a faipari gépekkel kapcsolatos balesetek száma. Foglalkozási szabályszegés miatt 5 sérülés történt faipari géppel a már említett két csonkulásos sérülésen túl.

Az építő tevékenység során bekövetkezett balesetek száma csökkent, azonban a munka jellegénél fogva többnyire súlyosak a sérülések. Az év folyamán 3 zuhanásos baleset történt. *Igy például:*

— az MN 7486 állományaiba tartozó Gál József pa. a tisztii lakótelep lakásainak festését végezte. Munkavégzés közben az öt fokú létra felső két foka kiesett, a létra kettétört és nevezett a fürdőkádba esve súlyos térdzúzódást szenvedett;

— az MN 7268 állományaiba tartozó Jakus István kpa. többedmagával hullámpala tetőt készített. Munkavégzés közben a tetőn kikötetlenül tartózkodó dolgozó alatt a pala eltört és 2,5 méterről a földre zuhant. Két gerinccsigolyája súlyosan megsérült.

Növekedett a konyhai munkavégzés közben bekövetkezett balesetek száma. A sérülések egy része a konyhák és a hozzátartozó előkészítő és mellékhelyiségek vizes, zsiros padozatán való elcsúszás következménye. Több esetben törött edények és poharak okoznak szúrásos és vágásos sérüléseket. Figyelmetlenség miatt 24 dolgozó vágta vagy szúrta meg a kezét késsel, illetve csontszilánkkal. A szabálytalanul kezelt szeletelőgépek 3 alkalommal okoztak ujsérülést. Még mindig jelentős a forrázásos balesetek száma. A sűrűbben előforduló konyhai balesetek *a következők:*

— az MN 4563 állományaiba tartozó Kemény Mihályné pa. a konyhai mosogatóban a víz alatt levő törött pohárba belenyúlt. A jobb kezén mély vágott seb keletkezett;

— az MN 4510 állományaiba tartozó Szakály Béláné pa. munkatársával a tűzhelyről emelte le a forróvízzel és tésztával teli edényt, amelynek füle kicsúszott a kezéből és testének nagy részét leforrázta;

— az MN 7965 állományaiba tartozó Jankovics Pálné pa. munkavégzés közben a frissen felmosott konyhai kövezeten megcsúszott, egy padnak esett és mellkasi zúzódást szenvedett;

— az MN Ellátó Igazgatóság állományaiba tartozó Szabó Sándor pa. hússzeletelő gépen dolgozott, miközben a hús kifordult az előszeletelőből, amit a dolgozó a forgókés leállításánál nélkül akart megigazítani. A kés a gyűrűs ujján vágott sebet okozott.

b) A közlekedési balesetek száma emelkedett, eszköz szerinti megoszlásuk a következő:

	1988	1987
— gépjármű	12	7
— motorkerékpár, kerékpár	2	—
— tömegközlekedési eszköz	1	2
— eszköz nélkül (gyalogos)	3	1
Összesen	18	10

A gépjárműbalesetek száma az előző évihez képest emelkedett. Útközés 4 alkalommal fordult elő. A gyalogos balesetek közül 1 gázolás 2 pedig jeges úton való elcsúszás miatt következett be. *Példák a közlekedési balesetekre:*

— az MN 7203 állományába tartozó Molnár Miklósné kpa. személygépkocsiban utasként szolgálati úton vett részt. A gépkocsi a 7-es számú és a 63-as számú műút kereszteződésében összeütközött egy másik személygépkocsival, melynek következtében nevezett combcsont és medencecsont törést szenvedett;

— az MN BTEIG dolgozója Véber József pa. tehergépkocsi platójára akart felszállni, de megcsúszott, egyensúlyát veszítette, az útestre zuhant és csuklótörést szenvedett;

— az MN TEJÜ állományába tartozó Veszeli Jenő kpa. szolgálati ügyben gépkocsijával közlekedett. Nem adta meg az elsőbbséget egy autóbussznak, amellyel összeütközött. Veszeli Jenő kartörést, míg a vele utazó Törjéki Károlyné pa. borda- és kulcscsont törést szenvedett.

c) A sportbalesetek száma jelentősen, az előző évinek az egyharmadára csökkent. A mindössze 6 sportbaleset megoszlása a következő:

	1988	1987
— labdarúgás	1	11
— egyéb labdajáték	4	—
— egyéb sport	1	7

A labdajátékok közben történt sérülések egy része labda nélküli játékok során elesés, futás közbeni rándulás stb. következtében történt. A balesetek bekövetkezésében szerepet játszik, hogy egyes helyeken nem vették figyelembe a munkahelyi sportolásra vonatkozó jogszabály hatályon kívül helyezését.

d) Jelentősen csökkent az egyéb tevékenységekkel összefüggő balesetek száma. A balesetek döntő többsége továbbra is az objektum területén a rossz minőségű, illetve csúszós utakon, vizes helyiségekben, lépcsőkön történő elesés miatt következett be. Ismét előfordult *áramütés okozta baleset is:*

— az MN 7300 állományába tartozó Kuras Béláné kpa. munkahelyén kávéfőzéshez készülődött. Amikor a kávéfőzőt a már bekapcsolt, de testzárlatos villanyrezsóra helyezte áramütést szenvedett.

4. A sérülések megoszlása a sérülés súlyossága és a sérültek hovatar-
tozása szerint a következő:

Katonai szervezet (alárendelttekkel együtt)	A sérülések súlyossága					1987 év	
	halálos	csonk.	súlyos	könnyű	1988	1987	0/0-ában
Csapatok							
MN 5232	—	1	41	11	53	55	96,4
MNLÉREP-ség	1	—	22	8	31	27	114,8
MN HVPVP-ság	—	—	13	3	16	8	200,0
Csapatok összesen	1	1	76	22	100	90	111,0
MNVK	—	—	20	6	26	20	130,0
MN Kik. Főf-ség	—	1	28	8	38	37	102,7
MN HF-ség	—	—	80	20	100	69	144,9
MN FTFCSE-ség	—	1	41	15	57	38	150,0
MN BFF-ség	—	—	17	7	24	28	85,7
Többi HM-szerv	1	—	12	1	14	17	82,4
HM szervezk összesen	1	2	198	57	259	209	123,9
MIND ÖSSZESEN	2	3	275	79	359	299	120,1

A csapatoknál bekövetkezett üzemi balesetek számában lényeges vál-
tozás nem tapasztalható, míg a HM-szervek alárendeltjeinél jelentős nö-
vekedés van, amely különösen az MN HF-ségnél és az MN FTFCSE-ségnél
mutatkozik meg.

5. A HM felügyelete alá tartozó vállalatok és gazdaságok polgári
dolgozóinak baleseti helyzete a következő:

Megnevezés	Balesetek száma		Kiesett napok száma		Sérülés 1000 fő		Kiesett nap 1000 fő		Kiesett nap 1000 fő	
	1987	1988	1987	1988	1987	1988	1987	1988	1987	1988
	MN Gödöllői Gépgyár	26	21	722	664	20,3	17,0	564	539	27,8
MN ÉKV	27	26	760	1217	30,6	29,0	862	1361	28,1	46,8
MN Erdőgaz- daságok	54	51	1680	1437	22,4	22,7	698	643	31,1	
Összesen	107	98	3162	3318	24,4	22,9	708	848	29,6	33,9
1987 év 0/0-ában	91,6		104,9		93,9		119,8		114,5	

A vállalatok és gazdaságok polgári dolgozóinál a balesetek számá-
ban 84,0/0-os csökkenés, a kiesett napok számában viszont 4,90/0-os növe-
kedés tapasztalható, emiatt a súlyossági mutató 14,50/0-kal emelkedett. Ha-
lálós és csonkulásos baleset nem fordult elő. A balesetet kiváltó okokat
vizsgálva továbbra is a figyelmetlenség és a foglalkozási szabályszegés

áll az első helyen, ezek teszik ki a balesetek több mint a felét. A balesetek jelentős része anyagmozgatás, kézi szerszám és kigép használat, továbbá fémforgácsolás közben következett be. A testrészek sérülésénél továbbra is a kézsérülések a leggyakoribbak. Elenyésző az ittas munkavégzésből eredő sérülések száma, továbbá a védőeszközök használatának mellőzése. Sajnos a védőeszközök minősége még mindig nem kifogástalan. A munkahelyi fegylem még nem mindenütt kielégítő.

6. A polgári alkalmazottak úti baleseteinek főbb jellemzőit a következő táblázat szmlélteti:

Év	Sérültek száma	Kiesett napok száma	Egy sérültre jutó kiesett napok száma
1987	113	3224	28,5
1988	92	2514	27,3
1987 év ‰-ában	81,4	78,0	95,8

A megelőző évhez képest úgy a belesetek, mint a kiesett napok számában jelentős a csökkenés. A súlyossági mutató 4,2‰-kal lett kisebb. A tavalyi évhez hasonlóan az idén sem volt halálos és csonkulásos baleset.

A sérülések súlyosságának adatait a következő táblázat tartalmazza:

Év	Halálos	Csonkulásos	Súlyos*	Könnyű	Összesen
1987	—	—	90	23	113
1988	—	—	78	14	92
1989 év ‰-ában	100,0	100,0	86,7	60,9	81,4

Az úti balesetek eszköz szerinti megoszlása a következő:

— gépjármű közlekedés	7	előző évben	16
— motorkerékpár, kerékpár	5	előző évben	11
— tömegközlekedésiesz köz	19	előző évben	21
— gyalogos közlekedés	61	előző évben	65

Az úti balesetek kérharmad része gyalogos közlekedés közbeni figyelmetlenség és sietség, továbbá a gyakran rossz útviszonyok miatt következett be.

7. Egyéb foglalkozási baleset következtében az elmúlt évben három sérülés történt, melyek közül egy csonkulásos, kettő pedig súlyos volt. Az egyéb foglalkozási balesetek hasznosítható tanulságai a következők:

— az MN 9068 állományaiba tartozó Pataki Imréné kpa. az emeletről lépcsőn jött le, amikor a lába megcsúszott és a teste alá fordult. Bokarándulást és szárkapocscsont törést szenvedett. A balesetben közrejátszhatott az is, hogy a sérült papucsban közlekedett és szesz ital is fogyasztott;

*Súlyos a sérülés, ha a kiesett napok száma meghaladja a nyolc napot.

— az MN Központi Műszaki Javítóüzem dolgozója Szél József pa. körfűrészgépen faanyagot vágott, közben bal keze a fűrészláncához ütődött és középső ujjának első perce csonkolódott, továbbá a második ujjja is megsérült. Munkakezdés előtt a dolgozó jelentős mennyiségű alkoholt fogyasztott (1,32^{0/00});

— az MN 2312 állományába tartozó Markolt Antal pa. kerékpárral ment lakásáról a laktanyába, amikor elesett és jobb bokáját eltörte. Nevezett a baleset bekövetkezésekor ittas állapotban volt.

Az előbbi példák mindegyikében szerepet játszott az alkohol hatása, ezért a hasonló balesetek elkerülése érdekében nagyobb figyelmet kell fordítani a munkahelyi fegyelem megszilárdítására, az alkoholfogyasztás tilalmára vonatkozó rendelkezések érvényesítésére.

III.

Következtetések, feladatok

Az MN polgári dolgozóinak baleseti helyzetete a megelőző évhez viszonyítva rosszabbodott. A baleseti sérülések, valamint a kiesett munkanapok számában növekedés következett be, viszont a balesetek súlyossága csökkent. Jelentős a növekedés a munka- és a közlekedési balesetek tekintetében, ezzel szemben az úti balesetek száma csökkent.

A polgári dolgozók baleseti helyzetének ilyen irányú változása azt mutatja, hogy egyes katonai szervezeteknél még mindig nem fordítanak kellő figyelmet a balesetek megelőzésére. A parancsnokok és munkahelyi vezetők számos helyen eltűrik, hogy a dolgozók hibás szerszámmal, géppel, eszközzel, szabálytalan körülmények között dolgozzanak, a biztonsági előírások betartását, valamint a védőeszközök használatát mellőzik. Gyakran nem hajtják végre a munkavédelmi ellenőrzések, szemlék során feltárt hibák kijavítását, hiányosságok megszüntetését, nem fordítanak kellő gondot az egészséges és biztonságos munkafeltételek javítására, de több helyen azok megőrzésére sem.

A polgári alkalmazottak baleseti helyzetének javítása érdekében a következő főbb irányokban kell *eredményeket elérni*:

— javítani kell a parancsnoki és munkahelyi vezetői munka hatékonyságát a biztonságos munkavégzéshez szükséges rend és fegyelem fenntartásában, a feltárt hibák kijavításában, a munkakörülmények javításában;

— az egyéni védőeszközöket és védőberendezéseket megfelelő állapotban kell a dolgozók rendelkezésére bocsátani és szigorúan meg kell követelni azok rendszeres használatát;

— fokozott figyelemmel kell lenni a munkaeszközök műszaki állapotára, rendszeres ellenőrzésekkel, megfelelő karbantartással, szükség esetén pótlással kell elérni az előírt biztonságot;

— munkavégzésre, tisztálkodásra szolgáló, különösen vizes helyiségek padozatait mindenkor csúszásmentes állapotban kell tartani;

— az objektumok külső közlekedési útjait, járdáit tisztán, botlás- és csúszásmentes állapotban kell tartani.

2. Segédlet a munkavédelmi követelmények érvényesítéséhez a létesítmények létrehozása, felújítása, korszerűsítése folyamán

(Folytatás)

IV.

A használatbavételi eljárás

1. A *beruházó* a használatbavételi eljárást akkor folytathatja le, ha az átadási tervdokumentáció mellékleteivel együtt rendelkezésre áll, és a próbauzem sikeres volt, továbbá ha a műszaki átadás-átvételi eljáráson a szakhatóságok által tett észrevételek közül azok, amelyek javítását, pótlását az üzembe helyezésig írták elő, teljesültek. A *beruházó* köteles a szakhatóságok nyilatkozatait — amennyiben az eljárásban nem vesznek részt — utólag beszerezni és az üzemeltető részére átadni.

A *beruházó* a használatbavételi eljárást csak a parancsnok használatba vételt engedélyező, vagy ideiglenes engedélyt meghatározott időtartamra adó „Munkavédelmi nyilatkozat” birtokában fejezheti be, és kérheti meg az építési használatbavételi engedélyt. A parancsnok döntése ellen a *beruházó* a munkavédelmi felügyeletet ellátó szerv vezetőjéhez fordulhat.

2. A *tervező* a műszaki átadás-átvételi eljáráson tett nyilatkozatát csak akkor köteles megismételni, ha az nem a létesítmény egészére (pl. részátadás) vonatkozott.

A generáltervezőnek ellenőrizni kell azonban a technológia tervezőjének nyilatkozatát, hogy — munkavédelmi szempontból — a létesítmény funkcionális működése, technológiai berendezései, felszerelése a biztonságos üzemeltetést kielégítik.

3. A *kivitelező* köteles a műszaki átadás-átvételi eljáráson észrevételezett hiányosságokat a használatbavételi eljárásig pótolni, kijavítani.

4. Az *üzemeltető* köteles a használatbavételi eljárás során, a parancsnok által kijelölt bizottság útján a létesítmények munkavédelmi alkalmasságát a funkcionális működés egészére kiterjedően felülvizsgálni. A felülvizsgálat végrehajtásához — szükség esetén — a parancsnok kérheti az előljáró, illetve a munkavédelmi felügyeletet ellátó szerv segítségét.

A használatbavételi eljárás során vizsgálni kell:

- a munkavédelmi tervfejezetben foglaltak megvalósítását;
- a munkavédelmi tervfejezetben nem szereplő, de a biztonságot érintő más szabványok és normatív előírások betartását;
- az átadási tervdokumentáció teljességét és tartalmát, a próbauzem, a nyomáspróbák, a teljesítmény és egyéb ellenőrző mérések dokumentumait.

A használatba vételt ellenőrző bizottságba célszerű kijelölni:

- a bizottság vezetőjét;

- a létesítmény parancsnokát;
- a munkavédelmi megbízottat;
- az elhelyezési szolgálat vezetőjét;
- a tűzvédelmi megbízottat;

amennyiben a létesítményben emelőgép és/vagy nyomástartó edény üzemel, *sugárzás és/vagy mérgezés veszélye áll fenn:*

- az emelőgép ügyintézőt;
- a nyomástartó edények ügyintézőjét;
- a mérgefelelőst és a
- sugárvédelmi felelőst is.

A használatbavételi eljárás rendjét jogszabály¹ írja elő.

A bizottság munkavédelmi ellenőrző tevékenységének főbb szempontjai:

A létesítmény parancsnoka ellenőrzi:

- a próbaüzem megfelelőségét;
- a szakszemélyzet megfelelő kiképzését;
- a létesítmény funkcionális működését, ezen belül a technológiai (műveleti), kezelési és karbantartási utasítások meglétét, a biztonsági előírások (egyéni és kollektív védőberendezések, eszközök) alkalmazását;
- a Parancsnoki Munkavédelmi Utasítás létesítményre vonatkozó részét.

A munkavédelmi megbízott

— segíti a használatbavételi eljárás lebonyolítását, ezen belül irányítja a biztonsági felelősök (emelőgép ügyintéző, sugárvédelmi megbízott stb.) ellenőrző munkáját;

— gondoskodik a létesítményre vonatkozó Parancsnoki Munkavédelmi Utasítás (PMU) elkészítéséről;

— köreműködik a „Parancsnoki munkavédelmi nyilatkozat” elkészítésében;

— amennyiben „ideiglenes használatba vételt” engedélyezett a parancsnok, úgy figyelemmel kíséri a határidő és az esetleges munkavédelmi korlátozások betartását.

Az elhelyezési szolgálatvezető ellenőrzi:

— az átadási tervdokumentáció teljességét, a nyomvonal tervek naprakészségét;

— a mérési és nyomáspróba jegyzőkönyvek (érintésvédelem, villámvédelem, nyomáspróbák jkv.) megfelelőségét, az elektromos szabványosságai vizsgálat megállapításait;

— a közművek nyilatkozatait;

— a karbantartók nyilatkozatait, karbantartási szerződéseket;

— a berendezések garanciális, szavatossági bizonylatait, próbaüzemi jegyzőkönyveit.

Az egészségügyi szolgálatvezető ellenőrzi:

— az MN Közegészségügyi Járványügyi Felügyelet előírásainak teljesítését;

¹ A 12/1986. (XII. 30.) ÉVM rendelet.

— az MN egészségügyi szakelőírásainak a létesítményre vonatkozó teljesülését.

A *tűzvédelmi megbízott ellenőrzi* az MN Tűzvédelmi Szakhatóság (HM MN Vegyivédelmi Főnökség Tűzvédelmi Osztálya) előírásainak teljesülését, a tűzvédelmi előírások betartását.

5. A *szakhatóságok* ellenőrzik a műszaki átadás-átvételi eljáráson feltárt hibák kijavítását. A létesítmény biztonságos üzemeltetését szakszempontok szerint minősítik, így a létesítés használatba vételéhez

— megfelelés esetén hozzájárulnak;

— kisebb hibák esetén — határidőhöz kötött javítási előírással — ideiglenes hozzájárulást adnak;

— élet- és balesetveszély, illetve súlyosabb szakhibák esetén hozzájárulásukat megtagadják.

6. A *közművek* ellenőrző tevékenysége általában a műszaki átadás-átvételi eljáráson befejeződik. Fennmaradó hiba esetén — amennyiben a kivitelező a kifogásokat nem javítja ki — hozzájárulásukat (bekapcsolási, szolgáltatási engedély) megtagadják, illetve a javítási költséggel a beruházót, kivitelezőt megterhelik.

Fontos az üzemeltető részéről a közművek nyilatkozatait figyelemmel kísérni, mert tervezői, beruházói mulasztás esetén büntető tarifát alkalmaznak, pl.: fogyasztási előszerződés elmulasztása esetén vagy hibás szennyvíztisztítás esetén stb.

A *műszaki átadás-átvételi, illetve használatbavételi eljárás* feladatait illetően fontos ismerni a következőkben ismertetett dokumentációkat és azok tartalmát.

Az átadás-átvételi eljárás során a kivitelező köteles *átadási dokumentációt* szolgáltatni. Az átadás-átvétel megkezdésekor a teljesítés elbírálásához szükséges iratokat (pl. átadási tervdokumentáció, építési napló és annak mellékletei, ellenőrzési mérések, egyéb vizsgálati eredmények, építési, létesítési engedélyek) amelyek együttesen az átadási dokumentációt képezik, az eljárásban résztvevők rendelkezésére bocsátja. E dokumentációkba az eljárás összes résztvevője betekinethet.

Az *átadási tervdokumentáció* a kivitelezési tervdokumentáció olyan példánya, amelyen a kivitelező a terv és a kivitelezett állapot közötti eltéréseket feltüntette, vagy igazolta, hogy a kivitelezés a terv szerint készült.

Az átadási tervdokumentációnak feltétlenül tartalmaznia kell:

— a helyszínrajzot;

— az elhelyezési rajzokat;

— az alaprajzokat;

— a szerkezeti rajzokat, metszeteket (csomópontokat);

— az épületgépészeti rajzokat (friss víz, ipari víz, fűtés, meleg víz, csatorna, gáz, elektromos, technológiai vezetékek stb.) alaprajz, függ. csőterv, nyomvonalterv stb.;

— műleírásokat (technológiai, műveleti, kezelési, karbantartási utasításokat), gépkönyveket;

— kapcsolási (összeállítási) rajzokat;

- gép, berendezés elhelyezési rajzait;
- technológiai tervet;
- munkavédelmi tervfejezetet;
- a műszaki számításokat, előírásokat;
- a tűzrendészeti számításokat;
- az egyeztetési jegyzőkönyveket;
- az eljáró szakhatóságok nyilatkozatait;
- a közművek előzetes engedélyeit, nyilatkozatait;
- az érvényes vízminta eredményt.

Az átadási tervdokumentáció mellékletei közt legyenek:

- a tervezői nyilatkozatok (a terv megfeleléséről, az üzembehelyezhetőségről);
- a kivitelezői nyilatkozatok (átadási üzembe helyezési);
- a közmű nyilatkozatok (bekapcsolási, üzembe helyezési engedélyek);
- a mérési jegyzőkönyvek (érintésvédelem, villámvédelem, teljesítmény stb.);
- az elektromos szabványossági vizsgálat jegyzőkönyve;
- nyomáspróbák jegyzőkönyvei;
- karbantartási nyilatkozatok, szerződések;
- üzemi próba, próbaüzemi jegyzőkönyvek;
- az üzemeltető parancsnok által kiadott használatbavételi engedély.

Részletesebben ismertetve a tervdokumentáció mellékleteit

A tervezői nyilatkozatok

A tervezőnek írásban kell nyilatkoznia arról, hogy a terv a hatályos munkavédelmi előírásoknak és szabványoknak megfelel.

Az üzembe helyezési eljáráson a tervezőnek felül kell vizsgálni az elkészült létesítményt a funkcionális működés teljes egészére vonatkozóan. A tervtől eltérő kivitelezés esetén meg kell vizsgálnia, hogy az eltéréssel kialakított létesítmény a munkavédelmi előírásoknak, szabványoknak megfelel-e (MN ÉKSZ 116. pontja). Amennyiben a tervező nincs jelen, úgy a beruházó kötelessége a nyilatkozat beszerzése.

A kivitelezői nyilatkozatok

A kivitelező (házilagos kivitelezés esetén a felelős műszaki vezető) nyilatkozni köteles arról, hogy az építési munkát az építési engedélynek és ahhoz tartozó helyszínrajznak és műszaki terveknek, továbbá az esetleg engedélyezett eltérésnek megfelelően végezte el, s az építmény rendeltetésszerű és biztonságos használatra alkalmas.

Közmű nyilatkozatok

A közmű nyilatkozatokat a tervező, illetve beruházó köteles beszerezni. A közmű (szolgáltató) először a tervekészítés időszakában nyilatkozik arról, hogy szolgáltatását (víz, elektromos áram, gáz, csatorna, távfűtés, telefon stb.) milyen körülmények között — feltételek felsorolásával — biztosítja. A létesítés megvalósításakor a közművek figyelme, ellenőrző tevékenysége kiterjed a szolgáltatást ellátó hálózat szakszerű építésére is (bővebbet a nyomáspróba jegyzőkönyvek címszó alatt).

A műszaki átadás-átvételi eljárás alkalmával, amennyiben a közművek a létesítést az előírásoknak megfelelően találják, a bekapcsolási engedélyt megadják. Észrevétel esetén írásban nyilatkoznak a javítás módjáról és határidejéről. Rezsim feltételek esetén az MN BTEIG nyilatkoznak.

Mérési jegyzőkönyvek

Szabványok és rendeletek írják elő a létesítmény próbaüzeme előtti mérések végrehajtását. Ilyen kötelező mérés pl. az érintésvédelem és a villámvédelem ellenőrző mérésének végrehajtása és jegyzőkönyvben rögzítése. A műszaki átadás-átvételi eljárás során a beruházó, illetve az illetékes szakhatóságok a jegyzőkönyveket ellenőrzik.

Az érintésvédelem és villámvédelem ellenőrző mérésének megléte a műszaki átadás-átvételi eljárás befejezésének feltétele.

Nyomáspróba jegyzőkönyvek

A nyomáspróbákat MSZ-ek írják elő. Amennyiben közművek végzők a szolgáltatást (frissv íz, gáz, csatorna, távfűtés stb.) úgy eltakarás előtt a nyomáspróbákat a közmű jelenlétében kell megtartani és eredményét az építési naplóban kell rögzíteni. Sikertelen nyomáspróbát meg kell ismételni. A kivitelező házi nyomáspróbájának elfogadása csak különleges esetben indokolt, ekkor a beruházónak az üzemeltető katonai szervezet szakszolgálatának (elhelyezési szolgálat, technológiai vezeték nyomáspróbája esetén az illetékes szakszolgálat) jelenlétét is biztosítani kell. Amennyiben rezsim intézkedések miatt a közművek részvétele nem lehetséges, úgy az MN Építésfelügyeletet ellátó szerv (MN BTEIG) részvétele szükséges.

Karbantartási nyilatkozat, karbantartási szerződés

Az üzemeltető a létesítmény, annak gépei és berendezései kezeléséről, karbantartásáról, a kezelő személyzet oktatásáról, képzéséről a jogszabály szerint gondoskodik.

A kivitelező (vállalkozó) köteles az üzemeltető kezelő személyzetét is a tevékenységi körébe tartozik, a szükséges irányító szakszemélyzetet a biztonságos üzemserű kezelésre kioktatni. Ha a berendezés gyártása a próbaüzem egész tartamára a vállalkozó biztosítja.

A kezelési utasítások feleljenek meg a KÁBESZ „Gépek, berendezések, szerszámok, haditechnikai eszközök biztonsági előírásai” fejezetének, különösen a 171., 173., 176. pontjainak, valamint a vonatkozó MSZ² előírásainak.

A létesítmény karbantartási szerződésére a tervező a tervdokumentációban tesz javaslatot.

Teljesítmény mérések, beszabályozási jegyzőkönyvek

A teljesítmény mérési jegyzőkönyvében ki kell térni a szellőzés, zajrezgés, világítás, fűtés, technológia stb. műszaki jellemzőin túl a munka- és egészségvédelem jogszabályi előírásainak teljesülésére is.

² Jelenleg MSZ 14. 399—80.

Az üzemi próba

Az üzemi próba a próbaüzemet megelőző eljárás, amely azt hivatott bizonyítani, hogy a szerelési munka befejeződött, és a berendezés próbaüzemre alkalmas.

Az üzemi próbák keretében el kell végezni azokat a beállítási és ellenőrzési feladatokat, amelyek csak a berendezés üzemeltetése alatt valósíthatók meg.

A próbaüzem

A próbaüzem célja annak megállapítása, hogy a berendezés minden összetartozó egysége (valamennyi gépészeti, villamos szabályozó stb. egysége) és a berendezés összessége teljesíti-e a szavatolt, a kiviteli tervekben és a szerződésekben előírt műszaki feltételeket. A berendezés és annak segédberendezései részeikben és együttesen megfelelnek-e a szabványokban és szerződésben foglaltaknak, továbbá a tartós és rendeltetészerű működtetés követelményeinek.

A próbaüzem akkor tekinthető befejezettnek, ha a berendezés a próbaüzemre meghatározott időtartamon át előírt teljesítmény mellett, lényegesebb üzemzavar nélkül üzemel és a megrendelővel (üzemeltetővel) lefolytatott vizsgálat is sikerrel járt.

1. *A beruházó a létesítmény használatbavételekor kapott parancsnoki „Munkavédelmi nyilatkozat” birtokában megkéri az építési használatbavételi engedélyt az illetékes építési hatóságtól. A kapott határozatot az üzemeltetőnek — illetve a jogszabály előírása szerinti szervnek — átadja.*

2. és 3. *A tervezőnek és a kivitelezőnek a létesítmény engedélyezési eljárásában csak ideiglenes engedélyezés esetén van munkavédelmi feladata. Az ideiglenes használatbavétel esetén gondoskodniuk kell a balesetmentes használatról.*

4. *Az üzemeltető munkavédelmi feladata az engedélyezési eljárásban*

a) *A parancsnoki használatbavételi ellenőrzés*

A használatbavételt ellenőrző bizottság megállapításait összegezve a parancsnok dönt a létesítmény használatbavételéről.

A felülvizsgálat eredményétől függően a parancsnok a használatbavételt munkavédelmi szempontból:

— engedélyezi, ha az egészséges és biztonságos munkavégzés, a katonai feladatteljesítés feltételei adottak;

— meghatározott időtartamra engedélyezi, ha a tapasztalt hibák közvetlen balesetveszélyt nem okoznak és a beruházó által azok kijavítására felajánlott határidőt elfogadja;

— nem engedélyezi, ha közvetlen élet- vagy balesetveszély áll fenn.

b) *A parancsnoki használatbavételi engedély, munkavédelmi nyilatkozat kiadása*

A parancsnok a létesítmény használatba vételét munkavédelmi nyilatkozat kiadásával engedélyezi vagy tiltja meg.

A munkavédelmi nyilatkozat indoklásában a parancsnok hivatkozzon:

- a) a munkavédelmi fejezetben foglaltak megvalósítására;
- b) a biztonságra vonatkozó szabványok és más normatív előírások teljesítésére;
- c) az átadási tervdokumentáció és a jogszabályokban előírt mellékletek, bizonylatok meglétére, főbb megállapításaira, *ezen belül kitérve a:*
  - tervező munkavédelmi nyilatkozatára;
  - a teljesítmény és más ellenőrző mérések (érintésvédelem, villámvédelem stb.) megállapításaira;
  - a nyomáspróbák (víz-, fűtési vezetékek és berendezések, technológiai vezeték, csatorna stb.) eredményeire;
  - a próbauzemi jegyzőkönyv megállapításaira;
  - a közművek bekapcsolási, üzembe helyezési engedélyeire;
  - a karbantartó nyilatkozatára;
- d) ideiglenes hozzájárulás esetén a hozzájárulás feltételeire;
- e) a használatbavétel engedélyezésének megtagadása esetén a közvetlen élet- vagy balesetveszélyt jelentő körülményekre.

d) *A munkavédelmi nyilatkozat nyomtatványai*

A „Munkavédelmi nyilatkozat” nyomtatványai az MN Központi Ruházati Anyagraktárban kaphatók.

A rendelési számaik:

MN HF 41-1496	„engedélyezem”
MN HF 41-1605	„ideiglenesen engedélyezem”
MN HF 41-1507	„nem engedélyezem”

A parancsnok által kiadott munkavédelmi nyilatkozatból

- 1 példányt az átadási tervdokumentációhoz kell csatolni;
- 1 példányt a munkavédelmi felügyeletet ellátó katonai szervnek;
- a további példányokat a létesítésben résztvevő más szervek (beruházó, MN BTEIG, tanács, szakhatóságok) kérés szerint kell megküldeni.

5. *Szakhatóságok* eljárása a létesítmény használatbavételi engedélyezésénél

Az építési hatóság (tanács, MN BTEIG) a beruházó kérelmére, az eljáró szakhatóságok és az üzemeltető parancsnoknak a létesítmény használatbavételéhez hozzájáruló nyilatkozatai alapján — jogszabály szerint — a létesítmény használatbavételéről az engedélyt határozatban kiadja.

6. *A közművek* a hatósági engedélyezési eljárásban nem vesznek részt.

1. *A beruházó* a használatbavételt követően — jogszabály előírása szerint — köteles a garanciális és szavatossági eljárásokat lefolytatni.

Az eljárások során a jegyzőkönyvben rögzített javításokat köteles a kivitelezővel vagy a kivitelező terhére a megállapított határidőre elvégeztetni.

2. A tervező a használatbavételt követően a beruházó felszólítására vesz részt az eljárásokban. A garanciális és szavatossági munkáknál figyelemmel kíséri a szakszerű javítást.

3. A kivitelező köteles a beruházó illetve az üzemeltető felszólítására, a garanciális és szavatossági munkákat a megállapított és vállalt határidőre, a jogszabály előírása szerint elvégezni.

4. Az üzemeltető a jogszabályban megjelölt határidőn belül jelzi igényét a beruházónak, illetve a kivitelezőnek a garanciális és szavatossági munkákra.

Részt vesz a beruházó által kitűzött garanciális bejáráson. Amennyiben a garanciális és szavatossági munkák javítási minőségével nem ért egyet, úgy felszólítja a beruházót a megfelelő javítás elvégzésére. Fontos a jogszabályban meghatározott garanciális és szavatossági munkákra a bejelentési határidő betartása.

5. és 6. A garanciális és szavatossági munkákban a szakhatóságok és a közművek csak külön kérésre, meghatározott esetekben vesznek részt.

FOLYÓIRATSZEMLE

Az egyesített fegyveres erők csoportosításai hadtápbiztosítása megszervezésének sajátosságai védelmi hadműveletekben

Írta: I. M. GOLUSKO vezérezredes

Fordítás: az „Informacionnij Zbornyik” c. folyóirat 1989/37. számából

A szigorúan védelmi jellegű katonai doktrína Varsói Szerződés tagállamai általi elfogadásának következtében különös jelentőségre tett szert a szövetséges országok hadigazdasági problémáinak, különösen azonban a baráti hadseregek és az Egyesített Fegyveres Erők csapatcsoportosításai védelmi hadművelet alatti hadtápbiztosítása problémáinak a mélyreható és mindenoldalú vizsgálata.

A gyakorlatok (beleértve az „ÖSZ-88” parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatot is) tapasztalatainak figyelembevételével végzett vizsgálatok első eredményei azt bizonyítják, hogy újszerűen kell megközelíteni a hadtápbiztosítás feladatainak megoldását, a hadtápbéke állapotról háborús állapotra való áthelyezését, valamint az Egyesített Fegyveres Erők csapatcsoportosításai védelmi hadművelet alatti hadtápbiztosításának közvetlen megszervezését a háború kezdeti időszakában.

Vizsgáljuk meg a felsorolt feladatok megoldása ilyen szempontú megközelítésének néhány sajátosságát.

A háború kezdetén a hadtápbiztosítás védelmi tevékenységhez való felkészítésének sajátosságait az agresszor váratlan támadáshoz időben történő felkészülésének nehézségei határozták meg.

Hogyan lehet például a NATO parancsnokság valódi szándékait megállapítani, amikor annak 200—300 ezer katonából és tisztból álló csapatcsoportosítása — a légiereő és a flottaerő részvételével — egy hónaptól több hónapig tartó gyakorlatokat tart? Mi a biztosíték arra, hogy ezek a gyakorlatok nem az agresszor új világháború kirobbantására, valódi szándékainak álcázására szolgálnak?

Ezért, hogy a hadtápbiztosítás felkészítésének időszzerűségében ne tévedhesünk, a hadtápbiztosítást és az anyagi tartalékokat — véleményünk szerint — már békében olyan szinten kell tartani, hogy azok elegendőek legyenek a háború kezdeti időszaka első hadműveleteinek a biztosítására.

Milyen is az elegendő mennyiségű anyagieszközök felhalmozásának ez a szintje és elérésének milyen megközelítése képezze a hadtápbiztosítás első hadműveletre való felkészítésének az alapját a háború kezdetén?

Az „ÖSZ-88” gyakorlat tapasztalata bebizonyította, hogy az ellenség agresszióját követően csapatcsoportosításainknak két hónap időtartamú első védelmi hadműveletet kellett vívniuk.

A csapatoknál ezen idő alatt hiányoztak a megfelelő anyagi készletek és nem működtek azok a magasabbegységek és intézetek, amelyeknek feladata lett volna az anyagi, közlekedési, technikai és egyéb biztosítások. A hadművelet kezdetén rendelkezésre álló, továbbá a hadművelet megvívása során szétbontakozott erőket és eszközöket vették igénybe.

Megjegyzem, hogy az „ÖSZ-88” gyakorlaton résztvevő egyes tábornokoknak és tiszteknek kezdetben az volt a véleménye, hogy a hadtáperők és -eszközök döntő részét az adott ütem mellett szét lehet bontakoztatni a védelmi hadművelet alatt, mivel az ellenség nem alkalmazott atomfegyvert.

A gyakorlat további menete azonban bebizonyította, hogyha a hadtápjelöltek ellen csak korszerű hagyományos pusztítóeszközöket alkalmaznak, akkor az olyan nehézségeket támaszt a megfelelő erők és eszközök szétbontakoztatásával szemben, amelyek akadályozzák az Egyesített Fegyveres Erők csapatcsoportosításai hadtápjelöltségi feladatainak hatékony végrehajtását, a védelmi hadműveletek folytatásakor.

Mindez szükségessé teszi azt, hogy újszerűen értékeljük a béke hadtápjelöltségi bázisának az első hadműveletek biztosítására való felkészülését. A háború kezdeti időszakának védelmi hadműveletében a *hadtápjelöltségi első lépcsőjének* alapját a béke hadtápjelöltségi bázisa és szerveinek a háború kezdetét követő 2—3 napon szétbontakoztatni képes keretállománya kell hogy képezze.

Ehhez az anyagi bázishoz mindenekelőtt a szétbontakoztatott egységek és magasabbegységek hadtápjelöltségi bázisok, a raktárak, a kórházak és egyéb intézetek, az ellátódandárok, az egészségügyi dandárok, valamint a Vezérkar utasítására békében „megfelelő szinten” tartandó más egységeknek keretállománya tartozik.

A *második lépcsőbe* a hadtápjelöltségi erőfeszítésének támadás alatti növelésére és a megfelelő csapatcsoportosítások ellentámadásának biztosítására rendelt szétbontakozott hadtápjelöltségi főerőket kell beosztani.

A béke hadtápjelöltségi bázisa készenléte értékelésének fentebb ismertetett módszerrel történő értékelésekor törvényszerűen felmerül az a kérdés, hogy milyen is legyen lényegében a hadtápjelöltségi készenléteinek fő kritériumát képező anyagi tartalék?

Az „ÖSZ-88” gyakorlat bebizonyította, hogy a határmenti körzetekben az első lépcső csapatok részére előre, még békében célszerű anyagi készleteket képezni, azaz legalább kéthavi készlettel rendelkezni. Ahhoz, hogy a csapatok hadrafoghatóságát állandóan magas szinten tudjuk tartani és a veszteséget időben tudjuk pótolni, azon kívül még rendelkezni kell a már békében előkészített üzemekkel és a háború első napjaitól tevékenykedő csapatok részére szükséges anyagi készletek előállítását lehetővé tevő anyagi forrásokkal.

Védelmi hadműveletben nem kevésbé fontos a fogyasztási normáknak és azok lépcsőzésének kérdése. Erre a kérdésre nem lehet egyértelmű választ adni, mivel védelemben nem mindegyik csapat fog csak védelmi

tevékenységet folytatni. A korszerű védelem nem más mint a felek aktív tevékenysége — ez védelem és ellentámadás is és ellencsapás is —, valamint átmenet ellentámadásba.

Ezért az anyagi eszközök fogyasztásának és lépcsőzésének tervezésekor minden konkrét esetben a saját csapatok hadművelet alatti feladataiból és a valószínű ellenség tevékenységéből kell kiindulni.

A védelem magasfokú állóképessége valamennyi erő és eszköz állandó aktivitása, a készletek fogyasztása és lépcsőzése biztosításának céljából biztosítani kell a magasabbegységek, egységek és alegységek minden katonája tevékenységének önállóságát, a megfelelő fegyverek és harc-eszközök azok általi hatékony alkalmazását. A követelmények figyelembevételével készített számvetések azt bizonyítják, hogy békében az anyagi készletek felhalmozásakor és azok lépcsőzésekor az alábbi kiindulási adatokból kell kiindulni: minden katona rendelkezzen 1—2 napra elegendő lőszerrel, élelmiszerral és gyógyszerrel, a harc- és különleges járművek kezelő személyzete ugyan azokkal 2—3 napra, a járműveken helyezve el ezeket a készleteket; az önálló alegységek (zászlóalj) 4—5 napra; az önálló egység és magasabbegység 7—10 napra; a hadsereg 12—15 és (a csapatkészletek figyelembevételével és hadseregraktárak megléte esetén) több napra; a front (körzet) 20—30 és több napra, a körzeti és központi raktárakon levő készletek figyelembevételével pedig 60 és több napra.

A felsorolt készletnormák véleményünk szerint garantálhatják a hátramenti seregtestek csapatcsoportosításainak hadtápbiztosítását a háború kezdeti időszakában első védelmi hadműveleteiben.

Az Egyesített Fegyveres Erők csapatcsoportosításai hadtápbiztosításának megszervezése a háború kezdeti időszakának első védelmi hadműveleteiben összefüggésben van a hadtápbiztosítás felépítése és a csapatok területi elv szerinti (önálló) ellátási rendszere problémájának megoldásával.

A védelmi terepszakaszok csapatok általi elfoglalásakor a csapat-hadtáp a csapatok védelmi sávjában helyezkedjenek el, a zászlóalj 3 km-re, az ezred 10—12 km-re, a hadosztályhadtáp 30—35 km-re a peremvonalától, a hadsereghadtáp a hadsereg védősávja mögött, a frontheadtáp első lépcsője (f. elló. dd., gk. száll. dd., ku. kom. dd. stb.) az első és második front védelmi sáv között, a második lépcső (FMB, MKB, csöv. dd., va. dd. stb.) a hadtápsáv mélységében, a tervezett ellencsapás biztosítására rendelt hadtápcsoportosítás 60—80 km-re helyezkedik el a csapatok szétbontakozási terepszakaszától.

Magától értetődő, hogy ezeknek a hadtáptagozatoknak rendelkezniük kell az Egyesített Fegyveres Erők csapatcsoportosításai önálló harc-tevékenységét biztosítani képes megfelelő anyagi készletekkel és erőtartalékokkal, amikor az egyes anyagi eszközfajták szállításcsúcsában fennakadás mutatkozik.

A különböző hadtáptagozatok és a nemzeti országok fontosabb gazdasági régiói közötti összeköttetés biztosítására célszerű megszervezni a vasúti, közúti, vízi és légi összeköttetést, aminek előkészítése a front (hadsereg) hadtápkörletekben, a hadszíntéren és a szövetséges államok területén történik. Fontos, hogy a szak-, felderítő-REH alegységek és egy-

ségek ellátásának bonyolultsága miatt, a védelem hadműveleti zónájának közlekedési útjai össze legyenek kötve a csapatutakkal.

Hangsúlyozni kell, hogy védelmi hadműveletek megvívásának viszonyai között, különösen a csapatok ellentámadásba való átmenethez történő felkészítésekor megnő a hadtáptartalékok szerepe.

A tartalékokat előre meg kell határozni, fel kell halmozni, azokat meg kell alakítani általában minden hadtáptagozatnál és olyan körzetekben kell elhelyezni, hogy könnyen lehessen velük manőverezni és hatékonyan fel lehessen használni a hadművelet folyamán. Annál is inkább, mert koalíciós állományú front (hadsereg) esetében a csapatcsoportosítások tevékenysége szükségessé teszi nemcsak valamennyi nemzeti hadsereg erőkifejtésének egyesítését, hanem meghatározott helyzetben még az egyesített hadtáp létrehozását is a koalíciós állományú hadműveleti seregtest (pl. front) állományán belül. Ilyen esetben a szövetséges csapatok ellátását sokkal operatívabban lehetne megoldani a frontparancsnok hadtáphelyettesének egységes irányítása alatt.

A hadtáp szétbontakoztatására és elhelyezésére, a rend fenntartásáért való felelősség meghatározására, a közlekedési utak és helyi hadigazdasági bázisok felhasználásra hadtápsávot kell kijelölni, ami lehet egy szuverén ország területének a része is. A hadművelet időben történő felkészítésekor a sávhatárokat a Legfelső Főparancsnokság direktívájában határozza meg, a Politikai Tanácskozó Testület döntéseinek alapján.

A front hadtápsávjának (a flotta hadtápbiztosítási zónájának) mélysége elsősorban a hadszíntér közigazgatási-politikai felosztásától függ és az a szomszédos baráti ország államhatárával határos. Szükség esetén ez a mélység növelhető dacára annak, hogy az bizonyos mértékben bonyolítja a hadtápbiztosítással kapcsolatos munkák megszervezését.

Az Egyesített Fegyveres Erők védelmi tevékenység alatti hadtápbiztosítása megszervezése sajátosságainak vizsgálatakor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, a hadügy a csapok (erők) gazdasági és hadtápbiztosítása elmélete, és gyakorlata fejlődésének jelenlegi szakaszában a háború kezdeti időszakában különösen élesen vetődik fel az egyes ellátási ágazatok területi elv szerinti megszervezése korszerűsítésének problémája.

Összességében ennek az a lényege, hogy az Egyesített Fegyveres Erők ellátását biztosító hadtápcapatok és intézetek szerepét és feladatait felül kell vizsgálni. Ismeretes, hogy egy sor hadseregnél van egy rendszer, amelynek alapján a hadtáptörzsek és szolgálati ágak készletekben (nómenklatúra szerint és minden hadtápegységre vonatkoztatva) tervezik, a hadtápegységek és intézetek pedig végrehajtják a csapatok ellátásával és biztosításával kapcsolatos feladatokat és azok is felelősek a csapatok ellátásával kapcsolatos feladatok korrigálásáért és az anyagi eszközök csapatok általi felhasználásáért békében. Ezért az ellátással kapcsolatos feladatok korrigálása a körzetek, hadseregek és hadosztályok hadtáp-apparátusainak a feladata. A raktárak, a bázisok és az egyéb intézetek azonban jelentősen nagyobb létszámmal és lehetőséggel rendelkeznek, mint a hadsereghadtáp apparátusa. Ezért véleményünk szerint a csapatok ellátásának megszervezésével kapcsolatosan a raktáraknak,

bázisoknak és a hadsereghadtáp más intézeteinek célszerű nagyobb önállóságot biztosítani. Az a tény pl., hogy a hadseregek állományába ellátódandárok tartoznak híradótörzsekkel és eszközökkel, lehetővé teszi azt, hogy a csapatcsoportosítások komplex ellátásával kapcsolatos feladatokat azok lássák el, azokban a körzetekben, ahol a csapatok elhelyezkednek és tevékenykednek. Ehhez a dandárok minden szükségessel — a rakodási munkák, az őrzés és védelem megszervezéséhez szükséges anyagi készletekkel, szállító eszközökkel, megfelelő erőkkel és eszközökkel rendelkeznek.

Ezért a hadtáp meglévő rendszerének átalakításával a megfelelő raktárak, bázisok, javító, egészségügyi és más intézetek meghatározott seregtestekhez, magasabbegységekhez, helyőrségekhez való utalásával növelni lehet azok felelősségét az ellátással és biztosítással kapcsolatos feladatok megoldásában, ezáltal nő a hadtáptörzsek, a szolgálati ágak szerepe a vezetéssel, a rendelkezésre álló erők és eszközök hatékony felhasználásával kapcsolatosan különböző helyzetekben. Védelmi tevékenység folytatásakor ennek figyelembevétele is nagyon fontos.

Ismeretes, hogy védelemben a csapatok harctevékenysége nagyban különbözik a támadó harctevékenységtől. Egyrészt úgy tűnhet, hogy védelmi hadműveletekben a hadtáp felépítésének korlátozott mélysége esetén kedvezőbb feltételek teremtnének a hadtáp elhelyezésére és rejtésére, a csapatok harctevékenységének és a személyi állománynak a biztosítására. Másrészt a hadtáp működése rendkívül bonyolulttá válik annak következtében, hogy a meghatározott irányokban állhatatosan védekező csapatok egyidőben nagy veszteséget szenvedhetnek, azon kívül a közlekedési utakon előforduló rombolások eredményeképpen az utánszállításban, az ellátásban, az egészségügyi és más biztosításban állandó fennakadás lehet.

Mindez szükségessé teszi azt, hogy a csapatok minden hadtápbiztosítási ágazatával kapcsolatosan feszes és megbízható (autonom) rendszert hozzunk létre.

Vizsgáljuk ezt meg egy kissé részletesebben. Az anyagi-szociális és egészségügyi biztosítás vonatkozásában célszerű a századtámpontokon felemelt élelmiszer- és víz-, az elsősegélynyújtáshoz gyógyszerkészletekkel, továbbá a személyi állomány részére berendezett melegedő és pihenőhelyekkel rendelkezni.

A zászlóaljkörletben — rendelkezni kell szétbontakoztatott lőszerfelvételező és étkeztető hellyel, segélyhellyel, üzemanyagtöltő és technika karbantartó hellyel. A személyi állománynak az ellátása ezekről a helyekről közvetlenül az előrevetett állásokig, ahogy azt az elmúlt háború és a gyakorlatok tapasztalata is bizonyítja, történjen úgy, hogy minden századtól egy katonát jelölünk ki a lőszer, a melegétel hőtartó edényekben történő szállítására és a sebesültek hátraszállítására.

Rendkívül sajátos képet fog mutatni a különleges felderítő egységek, a REH egységek és a nagypontosságú fegyverekkel felszerelt egységek hadtápbiztosításának megszervezése. Ezen szakcsapatoknak nagyfokú önállósággal kell rendelkezniük, mivel azok rejtett körletekben tartózkodhatnak és önállóan tevékenykedhetnek.

Ezért a gyakorlatok tapasztalata azt bizonyítja, hogy részükre az állománytábla szerinti anyagokat és technikai eszközöket, továbbá az anyagi készleteket annak figyelembevételével kell meghatározni, hogy az egyes konkrét feladatok megoldásakor önálló tevékenységet kell folytatni.

Az anyagi eszközök nómenklatúrája óriási számot ért el; a magasabbegységeknél a nómenklatúra száma csak lőszerből eléri és meg is haladja a 100-at, hadseregnél a 200-at, frontnál több mint 300-at. Körülbelül hasonló a helyzet az üzem- és kenőanyag esetén, nem is beszélve a mérnök-műszaki anyagokról, amelyek nómenklatúrájának a száma meghaladja a több ezret is.

Az anyagi eszközök fogyasztása és azok pótlásának szükségessége évről évre nő. Elegendő megemlíteni, hogy egy harcnapra egy katona (kezelőszemélyzet, harckocsi) részére 200 és ennél több kilogramm készletet, egy zászlóalj részére 50 tonna, egy ezred részére 100—150 tonna, egy hadosztály részére 1000—1500 tonna, egy hadsereg részére 3500—4000 tonna, egy front részére 15—18 ezer tonna készletet kell kiszállítani.

Ezért korszerű viszonyok között az anyagi eszközök szabványosítása és egységesítése feladatainak feltétlen megoldása mellett fejleszteni kell az anyagi eszközök utánszállításának és azok pótlásának tervszerű megelőző módját kell alkalmazni.

Más szóval, az igénylések bevárása nélkül kell tervezni és megvalósítani elsősorban „felülről” a szállítást kompletten minden alegység, egység és magasabbegység részére. A szállítást lehetőleg a közbenső átrakó körzetek (fronttól a hadosztályig, hadseregtől ezredig), széleskörűen fel kell használni a kőolaj termékvezetékeket, különösen az üzemanyag repülőtér-csomópontokra és víziakadályokon történő szállításakor, mindenütt meg kell honosítani a rakományok konténeres szállítását, tábori rakodásgépesítő eszközök felhasználásával, gyakorolni kell a lőszer és más anyagi eszközök nagypontosságú fegyverekkel felszerelt, felderítő és REH egységekhez történő gyors kiszállítását, a légi mozgékonyosságú hadtáp elemeinek felhasználásával.

A csapatok más irányokba történő átcsoportosításakor különösen az ellencsapások előkészítésekor és mérésekor, továbbá ellentámadásba való átmenetkor a hadtáptörzseknek és szolgálati ágaknak egyidőben kell tervezniük és megoldaniuk a csapatok biztosításának feladatait a védelmi ütközet folyamán.

Ilyen viszonyok között arra van szükség, hogy a hadtápszervek szó szerint menet közben hozzanak létre új hadtápcsoportosításokat, telepítsenek tömeges technika töltőhelyeket, étkeztetőhelyeket, vízellátó helyeket, segély- és technikai helyeket. A feladatokat főképpen a „felsőbb hadtáplépcsők” erőinek és eszközeinek bevonásával kell megoldani, megőrizve az átcsoportosítandó csapatok hadtápjának hadrafoghatóságát. Igen pozitív szerepet kell itt játszaniok az állandó jellegű raktáraknak (bázisoknak), egészségügyi és javítóintézeteinek korábban kikülönített részlegeinek, amelyek a hadsereg- és fronthadtáp szétbontakoztatott manőverező erői és eszközei lehetőségeinek felhasználásával lehetővé teszik a hadtápbiztosítás területi elv szerinti rendszerének újabb irányokba való

erősítését, eredményesen biztosítva anyagi vonatkozásban a csapatok megadott terepszakaszokra való kijutását és megőrizve azoknak főerőit az ellentámadásba való átmenetbe, hogy helyre tudják állítani az elvesztett helyzetet.

A közlekedési utak életképessége — az egész hadtápbiztosítási rendszer szilárdságának és a csapatsoportosítások azon képességeinek záloga, hogy a továbbiakban vissza tudják verni és meg tudják semmisíteni az ellenséget.

Ha megvizsgáljuk akármelyik, különösen azonban a nyugati és dél-nyugati hadszíntér földrajzát, nyilvánvalóvá válik, hogy a közlekedés megszakításának szempontjából a nagy vízi és hegyi terepszakaszok igen sebezhetőek. Az ellenség egyetlen tömeges csapása 3—10 napra megbéníthatja a közlekedést és a rakományok szállítását. Front esetében például a szállításnak csak egy napi kiesése mintegy 10 ezer tonna lőszer és 10—20 ezer tonna üzemanyag (ami egyenlő 20—30 napi hadosztály szükséglettel) szállításkiesést jelent.

A főbb vízi és hegyi terepszakaszokon, többek között a szovjet és az európai vasútvonalak csatlakozásainál a vasúti, közúti, más helyreállító és karbantartó szervek erőivel ideiglenes átrakókörleteket, a front sávjában — vasúti és közúti irányokat, harántutakat kell szervezni, tábori csővezetéseket kell lerakni, átalakítás után fel kell használni az állandó jellegű gáz- és kőolajtermék-vezetéseket. Széleskörűen fel kell használni a légi szállítási ágazatot a készletek kidobására, többek között a tartály-helikoptereket a harcjárművek menetútvonalakon való utántöltésére, fel kell használni a tartályhajókat és a hajókat a rakományok vízi utakon történő szállítására.

Korszerű viszonyok között mind nagyobb szerepre tesz szert a hadműveletek — első orvosi segélynyújtás idejét maximálisan csökkentő egészségügyi biztosítása.

Bizonyított tény, hogy ha az első orvosi segélynyújtás 2—5 órán belül nem történik meg, úgy ez halálos kimenetelhez, végső soron a sérülés súlyosságának fokozódásához vezet. Más szóval, amíg a Nagy Honvédő Háború tapasztalata szerint a peremvonalban a sebesültek életének megővésére mindenekelőtt elsősegélyre volt szükség, addig jelenleg hogy a sebesültek életét megvédjük, azokat időben el kell juttatni gyógyintézetbe.

Az utanszállítás idejének csökkentéséhez új kiürítő eszközökre, korszerű orvosi segélynyújtó eszközökre, többprofilú egészségügyi közpáderekre van szükség.

Minden probléma azonban még akkor sem oldódik meg, ha a sebesülteket megfelelő egészségügyi intézetekbe is szállítják. A sebesültek osztályozása pl. bonyolulttá válik és nemcsak beérkezésüknek kezdeti időszakában, hanem a szakosított szakorvosi segélynyújtást követően is. Ez azzal áll kapcsolatban, hogy a kombinált sérülések fokozni fogják a sérülések súlyosságát. Ezért magasan képzett közpáderekre, új diagnosztikai és gyógyító eszközökre van szükség.

Következésképpen, a csapatok egészségügyi biztosításának funkcionálásában meghatározott momentumot képez a nagykapacitású gyógyító-kiürítő bázis megléte. A bázis felépítésénél abból kell kiindulni, hogy az

egészségügyi erőket és eszközöket maximálisan közelíteni kell a lehetséges legnagyobb egészségügyi veszteség körletéhez, minimálisra kell csökkenteni az egészségügyi kiürítési szakaszok számát a harcmező és azon gyógyintézet közötti utakon, amelyben a gyógykezelés befejeződik, széleskörűen kell alkalmazni az egészségügyi erőkkel és eszközökkel való, az erőkifejtés legnagyobb veszteség keletkezésének irányában való összpontosítását biztosító manőverezést a harctevékenység folyamán.

Az utóbbi időben éppen ezen rendszabályok terve tartalmazza a sebesültek hátraszállításának és minél előbbi segélyben való részesítésének kérdéseit, felhasználva az egészségügyi zászlóaljok és századok lehetőségeit a csapattagozatban. Keresik annak lehetőségét, miképpen lehetne az egészségügyi szolgálatot légimozgékonyságúvá tenni a már legújabb kiürítő eszközökkel történő felszerelése útján, mivel napjainkban egyszerűen megengedhetetlen a sebesültek és betegek hagyományos szállító eszközökön való szállításáról beszélni.

Az őrzés és védelem, mint a biztosításnak egyik legfontosabb ágazata, napjainkban harci jelentőségre tesz szert nemcsak a csapatok, hanem a hadtáp vonatkozásában is.

Ennek oka a valószínű ellenség tevékenységének új jellege, amely légi- és földi hadműveletet tervez vívni azzal, hogy főcsapásokat mérjen a második lépcsőkre, a tartalékokra, a hadtáp dezorganizálásának céljából.

Korszerű viszonyok között nem lehet figyelmen kívül hagyni a csapatok tömegpusztító fegyverek elleni védelmének sajátosságait, emlékezve arra, hogy az atomenergia szerves részévé vált az emberiség életének. Az atomenergia több országban fontos szerepet kezd játszani a tervek szerint az ezredfordulóra az atomreaktorok száma 2—3-szorosára nő.

Befejezésül szeretném hangsúlyozni, hogy a háború kezdeti időszaka védelmi hadműveletei hadtápbiztosításával kapcsolatos rendszabályok hatékonyságának fokozásakor nem szabad csak a felvetett problémák megoldására szorítkozni. A közös hadműveletek hadtápbiztosítása elmélete és gyakorlata teljes problémaköre megoldásának aktualitása szükségessé teszi azt, hogy a szövetséges hadseregek hadtápszervei azokat továbbra is sokoldalúan tanulmányozzák a csapatok és törzsek harc- és szakkiképzése folyamán.

TARTALOMJEGYZÉK

Hadtápelmélet

Dobó Péter ezds. Dr. Szenes Zoltán alez. Littomericzky János mk. alez.	A nemzeti doktrína védelmi jellegének hatásai a hadtáp biztosítására — — — — —	3
Dr. Szenes Zoltán alez.	A hadsereg és a gazdaság ma — — — — —	7
S. Nagy József ezds.	A megyei területvédelmi csapatok háborús tevékenységének hadtápbiztosítása — — — — —	25
Dr. Csabai György alez.	Új hadtápbiztosítási elvek az amerikai hadseregben — — — — —	35

Katonai közlekedés, szállítás, kiképzés

Szerkesztőségi cikk	Előszó a védelmi doktrínán alapuló hadműveletek (harctevékenységek) közlekedési biztosítása aktuális kérdéseihez — — — — —	40
Sáfár Bálint ezds. Tóth Bálint mk. alez.	A védelmi doktrína hatása a hadműveletek közlekedési biztosítására — — — — —	41
Tóth Bálint mk. alez. Németh Ernő alez.	A szárazföldi hadsereg védelmi hadművelete közlekedési biztosítása megszervezésének sajátosságai — — — — —	47
Erőss Ferenc alez.	Dunántúl közlekedési hálózatának katonaföldrajzi és közlekedésműszaki értékelése, elemzése —	59
Szrenka Antal őrgy.	A korszerű anyagmozgatás aktuális kérdései —	65
Sáfár Bálint ezds. Tóth Bálint mk. alez.	A MN közlekedési szolgálat parancsnoki és törzszvezetési gyakorlatának főbb tapasztalatai — —	74

Hasznos tapasztalat

Zsinkó József szds.	Egy csapatgyakorlat tapasztalatai oktatói szemmel — — — — —	79
---------------------	---	----

Munkavédelmi közlemények

MN Pénzügyi Szolgálat-főnökség Baleset-elhárítási és munkavédelmi osztálya	1. Tájékoztató a néphadsereg polgári alkalmazottainak 1988. évi baleseti helyzetéről — —	84
	2. Segédlet a munkavédelmi követelmények érvényesítéséhez a létesítmények létrehozása, felújítása, korszerűsítése folyamán (folytatás) —	92

Folyóirat szemle

I. M. Goluskó vezezds.	Az Egyesített Fegyveres Erők csapatcsoportosításai hadtápbiztosítása megszervezésének sajátosságai védelmi hadműveletekben — — — —	100
------------------------	--	-----

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Теория тылового обеспечения

Полковник Добо Петер Подполковник д-р Сенеш Золтан Подполковник-инженер Литтомерицки Золтан	Воздействие оборонительного характера национальной военной доктрины на тыловое обеспечение — — — — — — — — — —	3
Подполковник д-р Сенеш Золтан	Армия и экономика в наши дни — — — —	7
Полковник Ш. Надь Йожеф Подполковник д-р Чабаи Дьердь	Тыловое обеспечение действий областных войск территориальной обороны в военное время — Новые принципы тылового обеспечения в армии США — — — — — — — — — —	25 35

Транспортное обеспечение

Ответственный редактор	Предисловие к актуальным вопросам транспортного обеспечения операций основывающихся на оборонительной доктрине — — — — — — — —	40
Полковник Шафар Балинт Подполковник-инженер Тот Балинт	Воздействие оборонительной доктрины на транспортное обеспечение оборонительных операций	41
Подполковник-инженер Тот Балинт Подполковник-инженер Немет Эрнэ	Особенности организации транспортного обеспечения оборонительной операции общевойсковой армии — — — — — — — — — —	47
Подполковник Эрэш Ференц	Военно-географическая и транспортно-техническая оценка и анализ коммуникации Задунайского края — — — — — — — — — —	59
Майор Сренка Антал	Актуальные вопросы и задачи современного транспортирования материалов — — — — — — — —	65
Полковник Шафар Балинт Подполковник-инженер Тот Балинт	Основной опыт командно-штабного учения транспортной службы ВНА — — — — — — — —	74

Полезный опыт

Капитан Жинко Йожеф	Опыт войсковой стажировки с точки зрения преподавателя — — — — — — — — — —	79
------------------------	--	----

Сообщения по охране труда

1. Информация о состоянии охраны труда служащих ВНА в 1988 г. — — — — — — — —	84
2. Пособие для реализации требований охраны труда в ходе создания восстановления, совершенствования сооружений (продолжение) —	92

Обзор журналов

Генерал-полковник И. М. Голушко	Особенности организации тылового обеспечения группировок войск Объединенных Вооруженных Сил в оборонительных действиях — — — —	100
------------------------------------	--	-----